

poštšina plačana v gotovini

VSEBINA:

DR. MIHA POTOČNIK — ŠESTDESETLETNIK	
Tine Orel	385
DO JAHORINE IN NAZAJ	
Ing. Pavle Segula	389
O MRZLI MRZLI GORI	
Valent Vider	395
PRVIČ V DOLOMITIH	
Toni Arnot	398
POLOSKA JAMA — SKRIVNOST TOLMINSKIH GORA	
Andrej Kranjc	399
V LEDU FUSCHERKAROPFA	
Peter Kodre	404
VIHARNE NOČI	
Mitja Košir	405
NEKAJ O SMARSKEM OKOLIŠU	
Leopold Vostner	406
PRIGORJE KARNIJSKIH ALP	
Dr. Viktor Vovk	409
IZCRPANOST	
Dr. France Srakar	417
DRUŠTVENE NOVICE	420
ALPINISTIČNE NOVICE	421
VARSTVO NARAVE	425
IZ PLANINSKE LITERATURE	426
RAZGLED PO SVETU	427
OBČNI ZBORI	430
NASLOVNA SLIKA:	
KRMA — ZAOBLJENA DOLINA S TOSCA	
Foto: ing. Albert Sušnik — Ljubljana	

«Planinski Vestnik» je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS — ureja ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaestkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 312-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna «Jože Moškrič» v Ljubljani / Letna naročnina je N din 24.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih (naročnina za inozemstvo N din 37.— ali 3 USA \$) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 501-8-5/1 / Sprememba naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pisne odpovedi, ki jih naročniki izročijo upravi do 1. decembra za prihodnje leto. Rokopisov ne vračamo.

ZDRUŽENE PAPIRNICJE LJUBLJANA

SEDEŽ: LJUBLJANA — VEVČE

Ustanovljene leta 1842

izdelujejo

SULFITNO CELULOZO l. a za vse vrste papirja

PINOTAN — strojljni ekstrat

BREZLESNI PAPIR za grafično in predelovalno industrijo: za reprezentativne izdaje, umetniške slike, propagandne in turistične prospekte, za pisemski papir in kuverte najboljše kvalitete, za razne protokole, matične knjige, obrazce, šolske zvezke in podobna

SREDNJEFINI PAPIR za grafično in predelovalno industrijo: za knjige, brošure, propagandne tiskovine, razne obrazce, šolske zvezke, risalne bloke itd.

KULERJE za kuverte, obrazce, bloke, formularje, reklame in propagandna tiskovine

KARTONE za kartoteke, fascikle in mape

RASTIRAN PAPIR, brezlesni in srednjefini za šolske zvezke, za uradne in druge namene

PELURNI PAPIR, bel in barvan

ZAHTEVAJTE PROSPEKTE!

PLANINSKA ZALOŽBA

Te dni je izšla v založbi

PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

specialna planinsko-turistična karta

»BOHINJSKE IN FUŽINSKE PLANINE«

v merilu 1 : 20 000.

Karta je izdelana po najnovejših geodetskih in turističnih podatkih, v šestih barvah, z najnovejšim stanjem poti in cest, s kompletno prikazanim reliefom, s plastinami in skalovjem, gozdnimi površinami in ruševjem, obseg 90 X 65 cm.

Prodajna cena N din 13.—, trgovska prodajna mreža ima poseben popust.

Naročite jo pri

PLANINSKI ZVEZI SLOVENIJE,

Ljubljana, Dvorčakova 9, tel. 312-553

DR. MIHA POTOČNIK — ŠESTDESETLETNIK

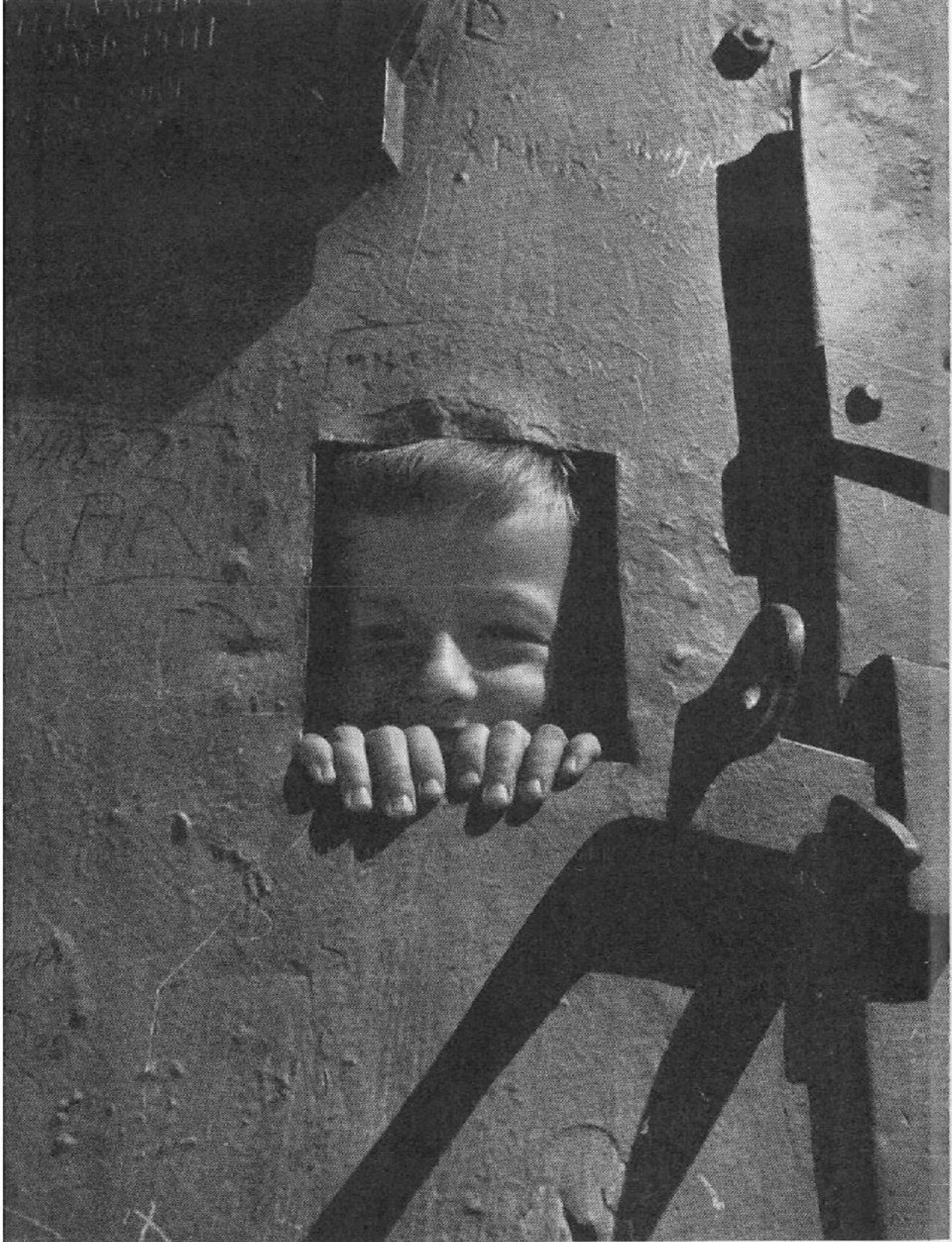
Tine Orel

Ko to pišem, je naš sexagenarius, predsednik PZS, na Pamiru kot predstavnik jugoslovanskega planinstva na proslavi 50-letnice oktobrske revolucije in morebiti prav ta hip doživlja evforično blaženost, da je dosegel najvišjo koto v svojem življenju, srečo vrha, na katerega je hodil štiri desetletja polnega, bogatega življenja. Če je tako, potem mu bo ta vezivka, ki mu jo prinaša naše planinsko glasilo v imenu vse naše planinske javnosti, res pomenila mnogo manj, kakor pa je v njej prisrčnih in velikih voščil. Ko pa bo ob jubileju iz srca lahko rekel s Katonom »non me vixisse paenitet, non frustra me natum existumen« (ni mi žal življenja, nisem bil zastoj rojen), naj tudi to vezivko vzame kot pričevanje k tej klasični ugotovitvi, po kateri se ceni človekovo življenje prej, zdaj in poslej.

Zibelka mu je stekla v srcu naših Julijcev na Belci pod orjaško Kepo. Tu je 29. septembra 1907 prvič zavekal, tu se kot otrok seznanil z usodnimi zakonitostmi gorjanskega življenja, tu se kot deček zagledal v »robé«, ki so mu polnili življenjsko pot vse do danes. V gimnazijo je hodil v starodavni gorenjski metropoli, pravosodne študije pa je odlično opravil na ljubljanski univerzi, na kar se je posvetil odvetniškemu poklicu v pisarni dr. Aleša Stanovnika, dinamičnega političnega delavca, ki je v letih pred drugo svetovno vojno doprinesel ogromen delež k napredni usmeritvi slovenskega delavstva in razumništvu. Kot takega je Potočnika na Jesenicah zgrabil okupatorjev teror. Vojno je nato prebil v internaciji in v NOB. Od avgusta 1944 je bil član PO za Gorenjsko. Kot tak je bil takoj po osvoboditvi poklican k odgovornim dolžnostim, najprej za direktorja jeseniške železarne. Nato je bil ljudski poslanec za Zgornjo Savsko dolino in nekaj let pomočnik ministra za komunalne zadeve LRS. Bil je dolga leta tajnik Ljudske skupščine Slovenije, pred nekaj leti pa je bil imenovan za sodnika Ustavnega sodišča, kjer je še danes, torej na dveh mestih, ki jih družba lahko zaupa zares sposobnim ljudem.

A tu velja spregovoriti predvsem o dr. Mihi Potočniku kot planincu. V letih, ko se je kot abiturient vpisoval na univerzo, ga je tudi »Joža Čop začel jemati s seboj v plezalsko visoko šolo«, v kateri je kmalu zrasel mojstru do ramen in čez. V družbi z njim in kasneje z dr. Stankom Tominškom in še nekaterimi drugimi iz plezalske plejade v letih 1928 do leta 1940 je preplezal vrsto prvenstvenih smeri v vseh dolinah naših Julijcev od Krme do Tamarja. Zlepa ni potekla nedelja »sine linea alpina«, brez plezalskega načrta in cilja, leto za letom, in nabrala se je taka zbirka velikih tur in pomembnih vzponov, s kakršno se pri nas le malokdo lahko predstavlja. To je bila vodilna, zasluženo »zlata« naveza! Letos je tudi 40 let, kar je postal gorski reševalec.

»Bili so to veseli in razigrani časi,« pravi v enem od svojih spisov Potočnik sam. Naj dostavimo: Uspešni, pomembni časi za naše planinstvo, ki se je šele z dr. Jugom začela uveljavljati tudi v plezalstvu in s tem pokazalo voljo, da poseže v tekmo s tujci tudi v naših stenah. Dotlej te volje ni bilo. Prav radovljiški Nemec dr. Paul Kaltenegger, dober jubilarantov osebni znanec, je v Kugyjevi knjigi »500 let Triglava« opisal skromno vsebino

Iz roda v rod! Tale planinček kuka v svet iz Aljaževega stolpa na vrhu Triglava

Foto ing. Albert Sušnik

našega planinstva od l. 1906 do l. 1925 in njeno obogatitev z Jugovim plezalskim delom, »Die Laibacher waren nirgends zu finden, als auf markierten Wegen... In Laibach war jetzt (sc. po l. 1920) nach langen Jahren des Dunkels eine junge Generation herangewachsen... eine von den Gedankens Blässe nicht angekränkelte Jugend steht vor der grossen Wand (sc. Triglavsko steno).«

Tej mladi generaciji je Jugova smrt lomila mlade peruti, nekaj let nato pa je stala pod stenami že nova in v njej med najboljšimi prav naš jubilat. Možato in borbena je zaplezala v naše stene, jih osvojila za nas, storila s tem v razvoju našega planinstva novo narodno obrambno dejanje v duhu ustanovnih idej SPD in popravila v nekaj letih večdesetletno zamudo.

Miha Potočnik je pri tem deloval na vodilnem mestu, saj je bil dolga leta v vodstvu jeseniške Skale, to je tiste skupine v našem planinstvu, ki so ji bili okviri naše osnovne planinske organizacije preozki. V Skali je bila utelešena Jugova misel o idejno in organizacijsko oblikovanem plezalskem krogu, ki skrbi za svojo tehniko, vzgojo, kulturo, etiko, program in, če hočete, za svojo misel o svetu in življenju, za narodno in človeško zavest. Če beremo Potočnikove spise, ki jih je pod skupnim naslovom »Po neuhojenih potih« objavljali v Planinskem Vestniku, je lahko ugotoviti ideje, ki so ta rod vodile, združevale in ga oblikovale, s tem pa krepile tudi narod, ki je stal tik pred veliko zgodovinsko preizkušnjo. Če vzamemo v roke Potočnikovo »La Meije« iz l. 1938, ni težko zaslediti iste idejne usmeritve. »La Meije« je bila prva večja preizkušnja slovenskih plezalcev na težkem tujem terenu. Da je do nje sploh prišlo, je bilo treba izbojevati nekaj prask s konservativno, drobnjakarsko miselnostjo, značilno za tako potrte in zatrte duhove, kot jih lahko rode menda le naše razmere. Potočnik se je v poročilu o tej odpravi izkazal kot nesporno vodilna osebnost, ki ve, kaj hoče. Na odpravo je šel duhovno in telesno dobro pripravljen, razgledan v literaturi, oprt in ponosen na prijateljstvo s Kugyjem, s katerim je med drugim sodeloval pri knjigi »500 let Triglava«, pri tem pa odločen, da bo storil več, kot mu je Kugy za la Meije svetoval. Ta »več« bi kak zagrižen psihoanalitik imenoval »kompleks«, v resnici pa je odraz idej, ki so nam uresničene dale svoje mesto med alpskimi narodi. »Storili smo več kot za en tujsko-prometni prospekt« pravi v svojem članku, »če gre vodnikom, bo šlo tudi nam«, »nočemo biti za rep«, »če so drugi prišli tu čez, bomo mi tudi« itd.

Po osvoboditvi je Miha Potočnik vsa leta na vodilnih mestih naše planinske organizacije: v upravnem odboru Planinske zveze Slovenije in v Gorski reševalni službi, ki ji je po katastrofi v Špiku stopil na čelo in jo dolga leta vodil. Kot odbornik PSJ zastopa PZS in GRS v Beogradu. Kot tak zastopa naše planinstvo v mednarodnih planinskih zvezah, tako v UIAA in IKAR. Njegova dejavnost v vseh teh organizacijah je ostala zvesta mladostnim idealom: Uveljaviti planinstvo kot pomembno družbeno silo, kot uvaževanja vredno duhovno in materialno sestavino družbenega življenja. S posebno skrbjo je nastopal na mednarodnih forumih, oprt na svoja mednarodno priznana dejanja izpred vojne z namenom, da pribori v revoluciji prerojenemu planinstvu priznanje tudi tam, kjer so nanj po vojni gledali z največjo skepso, to je na zapadu, po l. 1955 pa tudi na vzhodu, v SZ. S to željo v srcu se je sredi prejšnjega desetletja odpravil v Zapadne Alpe in s svojo mlado plezalsko ekipo potrdil prepričevalne uspehe povojne plezalske generacije, ki se je prej že preskusila tudi v najtežjih smereh Vzhodnih Alp. V tem duhu je deloval pri Himalajskem odboru od l. 1956, vzpostavil stike z moskovskimi planinci s svojim prvim obiskom na Kavkazu in zastavil na drugem, ko je vodil na Kavkaz deseterico naših najboljših plezalcev, naše delo tam tako, da se danes ponajšamo s slovenskimi prvenstvenimi smermi v tej ugledni gorski verigi med Azijo in Evropo. Tako na zahodu kakor na vzhodu je bil Miha v gorah sicer »pohleven romar«, ves prevzet od veličastja in lepote gora, vendar pa mož »z velikimi željami in korajžnimi namerami«, kakor sam neke pravi. In vselej je storil vse, da bi se te želje izpolnile, da bi te namere ne bile prekorajžne, da bi bile uresničljive in našem narodu v korist.

In če je danes na Pamirju, gotovo tudi tam misli na neizpolnjeno slovensko Himalajo. »Še ene take ne prenesemo,« je dejal nekoč v globokem prepričanju, da brez uspešnih dejanj, brez borbenega veselja nad zmago, brez skrajnega požrtvovanja ni alpinizma,

pa če bi bilo še toliko poetičnih doživetij, še toliko romantičnih avantur. Taka je pač narava tega pojava.

Na eno potezo našega jubilara ne smemo pozabiti, ker je v najožji zvezi z vsem njegovim, rekel bi, totalnim gledanjem na planinstvo: na njegovo skrb za planinsko kulturo. Miha spada med najzvestejše sodelavce Planinskega Vestnika. Tu je popisal vse od prvih plezalskih uspehov do zrelih doživetij v Kavkazu. Njegovo pero ni samo lahko in spretno, gre mu vselej tudi za klen izraz in dober slog. Šablone plezalskega opisa se uklanja le toliko, kolikor je treba. Zato pri potopisu poseže tudi po analitičnem načinu opisovanja. Če daje davek romantično poetičnemu zaziranju v gore, gore rad oživlja s posebljanjem, a to tako, da mu ne moremo odreči pristnosti doživetja. Njegov slog sloni na ljudskem izrazu, ki ga strastno išče, ki pa mu gre prirodno z jezika, kakor sam od sebe. Skrb za figuraliko jezika, za njegovo čistost in pravo slovensko podobo je za Potočnika, planinskega pisatelja, vsekakor značilna, značilna za njegovo osebnost in njegovo kulturno zavest, ki jo presaja v planinsko dejavnost. Kot tak spada med početnike prvega slovenskega planinskega filma, ki je bil obenem prvi igrani celovečerni slovenski film sploh. Film »Triglavske strmine« je obenem tudi dokument Potočnikovega kulturnega alpinizma, ki ga izpoveduje skozi štiri desetletja s tem, da zna ceniti planinsko vzgojo, da si prizadeva uveljaviti planinstvo tudi v učnovzgojnih programih naših šol, da mu ni žal ne moči ne sredstev za propagandno delo, usmerjeno predvsem v odgovorno kulturno-prosvetno smer, da vidi v planinski literaturi neizogibno in nepogrešljivo sredstvo za družbeno veljavnost planinstva. K temu je treba pridejati še njegovo skrb za varstvo narave: Brez té po vojni zagotovo ne bi prišlo tako kmalu do Triglavskega narodnega parka. Skrb za varstvo narave mora hoditi vtríc s prizadevanjem za turistično izrabo katerekoli pokrajine. Potočnik, ki vsa leta po vojni deluje tudi v vodstvu Turistične zveze Slovenije, je s svojim delom za TRINAP pokazal, da turizma brez kulture ni in ga ne bi smelo biti.

Zdaj je dr. Miha Potočnik zarezal svojo drugo brazdo, drugo mandatno dobo, odkar je prevzel odgovorno mesto predsednika PZS v ne ravno ugodnih vremenih. Njegova trdna volja, da bi se vendarle zjasnila, se kaže v celi vrsti energičnih, dobro izbranih in utemeljenih ukrepov. Pri tem naporu mu pomagajo bogate izkušnje, ki jih je nabral v štirih desetletjih najožjega sožitja z vsemi planinskimi delovnimi področji, in občutek za sodelavce, ki so napreženi na široki fronti planinske dejavnosti. Pri tem ga zlasti odlikuje smisel za mladinske probleme, ki so za vsako organizacijo najpomembnejši. Mladino razumeti, ji pomagati, se veseliti njenih uspehov, skrbeti, da ne izgubi zanimanja v nas in vase, to je lahko oznanjati, teže pa je včasih uresničevati v praksi. Predsednik Potočnik to zna: Pokazal je to že v Skali, pokazal na vzponih, kjer je često prišlo do hude ure med navezniki. Kako je s homersko primero pregnal tako hudo uro iz Gandija na »Meži« (la Meije)! Pokazal je to, ko je pred leti prevzel vodstvo hudo preizkušane GRS. Kaj bi naštevali, kar vsi vemo. Zna brzdati prekičevanje mladosti in mehčati okorelost starih, zna priznavati mladostni zagnanosti, kar samó ona zmore, in zna čislati vbadanje in vladanje starih, zna pa tudi razkrojiti nevarne spojine samoljubja in nediscipliniranosti, ki se vedno tvorijo, saj nobena skupnost ne shaja brez ozkosrčnežev, pretiranih gorečnikov, brez nevednežev in nerodnežev. Vsi vemo, da goré same na sebi še ne poboljšajo človeka in da bomo v goré vedno hodili z vsemi slabimi in dobrimi lastnostmi, z obojimi tudi sedeli za sejne mize. Važno pa je, da odgovorni vodnik vse to razume in se zato ogiblje posploševanja, prisluhne vsakomur kot bistvo — in bistrogleden človek, da zna poudariti pomen dolžnosti do družbe in do organizacije, presoditi zunanjo in notranjo situacijo ter jo reševati s strokovno suverenostjo in posluhom za umske in moralne zmožnosti sodelavcev.

Dr. Miha Potočnik vse to zmore in zna. Zato je planinska organizacija v dobrih rokah. Ko bo ob šestem milniku svojega življenja posedel na kakem razglednem vrhu in se zamaknil v perspektive na obe strani, mu želimo, da bi mu pri delu za naše planinstvo še dolgo ne zmanjkalo ne volje ne slasti. Naj na vse, kar mu ni všeč, vselej pogleda z vrha, z gora. Zviška je vsaka dolina lepa.

DO JAHORINE IN NAZAJ...

Ing. Pavle Šegula

Naposled je sinilo tolikanj pričakovano sobotno jutro. Gostje iz Švice so prispeli že prejšnji dan, sedaj smo pričakovali samo še Bineta. Ko je bil nared, je prišel čas, da odrinemo na pot.

Ko smo se porazdelili po dveh »hroščih«, je Miha dal znamenje za odhod in sedel k Melhiorju in dr. Campellu. Rabila sta nekoga, da ju vodi in da z njima poklepeta na dolgi poti proti Bosni. Mi štirje smo zadelali praznino v Andrejevem avtomobilu in z vsestranskimi, pestrimi značaji poskrbeli, da za nekaj dni ni bilo dolgočasno nikomur od nas.

Zadržali smo v rošno, svetlo jutro. Zgodnje meglisce so se umikale prvi sončni pripeki. V protisvetlobo je blede rastle izprano nebo, da so nemočno čemele oči in si je bilo treba pomagati z naočniki. Miha in njegova varovanca so nam naglo izginili izpred oči.

Kaj naj bi pripovedoval o poti po naši Dolenjski. Vse lepo in zeleno v prvi pomladi, ceste ne preveč polne avtomobilov. Starodavni grad na Otočcu še dokaj prazen, a prísčno vabljiv v jarkem soncu in obilju barv, v igri senc in s prizvokom starodavnosti v stolpih in zidinah iz nekdanjih dni. Neslišno teče Krka pod zidovi in mimo zelenih bregov, bele potke vabijo k sprehodu, toda mudi se nam in komaj utegnemo nekaj lepote ohraniti za prihodnje dni na filmu.

Enoličnost potovanja prekinja moževanje. Ko drvimo po ravninah proti Zagrebu in naprej, tečejo vsake sorte pogovori. Glavna nosilca dogajanja sta Bine in Andrej, Stane v glavnem benti nad različnimi vozili in njihovimi lastniki, kolikor se mu zdi, da vozijo prepočasi, ali celo ne tako, kot je treba. Res je pestro; če Andrej o nečem trdi, da je belo, bo Bine zagotovo prisegel, da ne more biti drugačno kot črno. In narobe, seveda. Andrej ni nič boljši. Da bi bilo kako vozilo boljše od njegovega VW? Kje pa. Nemogoče. Samo poglej, kako vleče! »In šklepetala!« se škodoželjno reži Bine, medtem ko vozimo že proti Banji Luki in za mile viže prosim, naj ustavijo, da bi fotografiral škorklje in čaplje, ki jih ne manjka v močvarah ob poti.

Premišljamo, kje neki so Miha in njegovi. Iskali smo se ob odcepu na avtocesti, a njih nikjer. Da se niso zmotili in peljali naprej, kot bi se skoro bilo zgodilo nam? Prav gotovo nas čakajo nekje v Banja Luki ali pa bodo prihrumeli za nami, ko spoznajo pomoto.

Banja Luka je v vrvežu, živahno mesto, živahni ljudje, prvi nadih orienta; mošeje in Bosanci, ki nas bodo spremljali vso dolgo pot. Posedamo v vrtu ob cesti in zijamo za vsako škatljo, ki je podobna »hrošču«. Potem se spomnimo, da ima Melhior na vrhu avtomobila kovčke in iščemo samo avtomobile s kovčki na vrhu. Potem se spomnimo, da bi kovčke lahko tudi kdo ukradel in da ni nujno, da imajo naši pogrešanci na ogrodju vrh vozila še vedno kovčke. Ko mine ura in pol, se zaprašimo proti Jajcu.

Pokrajina nas vse bolj prevzema. Pot se vije skozi prekrasno sotesko ob Vrbasu, na levi voda z redkimi mlini ob bregu in na obeh straneh visoka pobočja, skalnate stene ter lepi prizori, kakršnih smo navajeni od doma. Včasih srečamo na cesti skalo ter se zamislimo, kako bi bilo če... Ob dolgi poti bi pač kaj lahko zmagala težnost in nam poslala na glavo nekaj kilogramov apnenca s pospeškom in energijo, ki bi zlahka prevrtala naše bomo vozilo. Toda to se ni dogodilo, tako da smo bili že kmalu popoldne v starodavnem Jajcu.

Kot gnezdo čepi mesto med gorami ob šumeči reki, v poševnih žarkih še posebno pride do veljave obilica gostega rumenorjavega dima, ki se vali iz tovarniških dimnikov onstran reke. Za idilika s fotoaparatom gotovo zelo mikaven prizor, poln skrivnosti, zgovorna priča boja z naravo in dela, ki teče ob vročih pečeh ter ščemečem prahu. Za domačine najbrže huda muka in vse prej kot nekaj, česar si človek želi.

V mestecu so ponovno ustavimo. Nekaj zato, da bi se dobili z »glavnino«, malo pa, da se pretegnemo in si ogledamo to in ono. Ne gre za to, da bi zijali za drugim spolom. Leta in primerna resnost so vzrok, da po glavi ne roje kake neumne misli. Bolj nas mikajo podobe iz polpretekla zgodovine. Dvorana zasedanja AVNOJ-a s prizori, fotografijami in teksti o dogodkih, ki so krojili našo usodo in jo usmerjajo še danes. Še danes, četudi marsikaterega med nosilci tedanjih dogajanj ni več med živimi ali pa ga zavoljo kakega drugega vzroka ni več v vrstah usmerjevalcev naše sedanjosti. Vendar v obiskovalca še vedno zro oči s podobe tega ali onega in tudi na spominskih ploščah v mestecu stoje še vedno njihova imena. Zelo rad imam take stvari, rad se sprehajam po preteklosti in rad ugotavljam,

da smo pravzaprav v zadnjih dveh, treh desetletjih močno napredovali. Stvari iz preteklosti gledamo take, kot so bile takrat, in sedanjo tako, kakršna je danes. Morda zveni to otroče in samo po sebi umevno. Toda tudi tega se je treba naučiti in dozoreti, treba je premagati težnjo, da bi uničevali spomin na tisto od včeraj, kar nam danes več ne ugaja...

Kmalu smo se naveličali vegastih uličic, vonja po čevapčičih in čakanja izgubljene glavnine. Popoldansko ure so se nagnile v zgodnje večerne in treba je bilo naprej.

Pokrajina je vse lepša, tu in tam so mi neusmiljeni spremljevalci dovolili celo kak posnetek, strel kar iz avtomobila skozi odprto streho. Kmalu so se v dalji pokazali tudi prvi zasneženi grebeni in od Travnika dalje je silno luknjasta cesta poskrbela, da smo se spomnili, da gremo pravzaprav v hribe in ne morda na kako promenado. Renčali smo nad luknjami, katerim sta se Stane in Andrej sicer izogibala z vso večino spretnih šoferjev, pa ne vedno tudi uspela. Ta in oni je bil deležen hude kritike, posebno Bine je prizadevno uporabljal svoj spretno nabrušeni jezik. Zdaj je bila prevelika brzina, zdaj napačna prestava, pa spet mnenje, da je Stane premalo obziren do drugih živih bitij na cesti, da naj Andrej nikar ne pozabi, da je na svetu zato, da ljudem pomaga živeti — ne umreti. In tako naprej, vse tja do nočnega Sarajeva, vsega v lučih in z rahlo orošenimi cestami. Pot vzdihljajev je bila za nami, odpravili smo se na iskanje pogrešancev...

Tudi na sedežu Planinske zveze Bosne in Hercegovine nam niso vedeli povedati, kje naj bi bili. Bili smo kar nekam zaskrbljeni, da nam niti mladi prijatelji in celo sama simpatična Tereza, podpredsednica PZ BiH, niso mogli povsem pregneti morastih občutkov. Na koncu je zmagala zdrava pamet, češ »pametni in stari so zadosti, pa še pravnik in zdravnik imajo s seboj in Melhior je končno nekoč bil tudi poročnik švicarske vojske. Kaj naj bi se jim pač primerilo?« Spanec in žeja so nas zmagovali, da je bilo kaj in da smo zlahka zaspali v toplo bosansko noč...

Če je človek na službeni poti, se pač ne sme jeziti, ako ga znanci zbude že ob petih jutraj, četudi je legel k počitku pozno in se mu še vedno spi. Franjo Zrinušić od PZ BiH in »Bato« od PZJ sta nam torej že zarana sporočila, da so pogrešanci na varnem in trenutno še v kraljestvu sna, pa da nas bodo prišli iskat ob sedmih, da odrinemo naprej proti Jahorini.

Srečanje z izgubljeni je bilo nadvse pristržno, čeprav nam je Miha na tihem žugal, češ, kje

smo se potepali prejšnji dan. Prevejanec se je poslužil stare taktike in napadel prvi, vendar pa kavalirsko v rokavicah. Kot mlajši smo ostali poslušni in pridni, čeprav smo imeli tudi mi na sporedu celo serijo očitkov.

V lepem jutru smo občudovali neštete mošeje, posebno njihove vitke minarete in prisluškovali, če se bo s katerega oglasil mujezin. Zanimivo, kako so ti vitki stolpi podobni današnjim raketam, ki nosijo naše drobne sle — satelite v prostor med planeti, okrog zemlje in lune. Ni bilo dolgo, ko so nas že pogoltnili gozdovi in so avtomobili žrli prašno cesto proti Jahorini.

Sarajevčani imajo odlično lego in krasne razmere, da postanejo planinci. Pravzaprav so to že tudi storili in srečali smo cele skupine planinsko opravljenih ljudi, mladine in starine, ki so spešile korak po gozdnih poteh, z nahrbtniki na hrbtu. Kmalu smo srečali prve krpe snega, vojaško naselje in se spoznali z našim novim bivališčem... O utrujenosti ni bilo sledu, oči so takoj šle na delo in iskale kaj primerneja za izlet, za podvig, lepote in posebnosti kraja ter se ustavljale na kopastih vrhah nad nami. Andrej je takoj zavohal divjačino, Stane hosto z vsem, kar je v njej in na njej, mi ostali pa smo se radevolje vključili v njuno stezosledstvo. Kolikor je seveda bilo na voljo časa.

Takoj po kosilu smo šli na ogleda na vrh Jahorine, kamor nas je potegnila sedežnica. Iztrgana iz počitka je nejevoljno škripala, toda sklenila, da nam pomaga vseeno do vrha. Bolj podjetni smo sklenili, da se bomo vrnili peš. Tisti, ki več dajo na tehniko, so si oskrbeli povratne karte... Z vrha so se odgrinjala čadasta obzorja, da ni bilo kaj posebnega za oko. Na enem od bližnjih vrhov se bahotijo antene in stolpi radijskih naprav in observatorijev, da nas je zamikalo na obisk k tej hosti železja in zidov. Toda pamet in nasveti domačinov so nas odvrnili od česa podobnega. »Bez dozvole nema ulaza,« nam je bilo dovolj, spomnili smo se samo grešnikov, ki brez teh prepomembnih papirjev rogovilijo po naših obmejnih gorah. Sicer pa tudi čas ni dopuščal, da bi se obotavljali. Posebno mi, ki smo imeli samo karte za vožnjo do vrha, smo morali kmalu nazaj, če smo hoteli priti do časa k predavanju, ki se je na Mihov predlog — oponašaje dr. Campella — moralo pričeti ob 16.01!

Zagazili smo v deloma gnil sneg ter se bolj ali manj uspešno kotalili v dolino. Spremljali so nas pomilovalni pogledi srečnikov, ki so čakali, da spet zahrume stroji sedežnice. Česa takega niso dočakali. Preveč počitka je škodilo raznim

mehanizmom, da so ob največji potrebi odrekli pokorščino. »Kdor drugim jama kopije, sam vanjo pade,« smo se smejali trumi zamudnikov iz doline. Seveda je predavanje iz tehničnih razlogov pričelo šele ob 16.10. Mihova reforma navad IKAR je kruto spodletela...

Ni, da bi na tem mestu ponavljal, kar smo slišali na tem seminarju. Šalo na stran; bilo je koristno in prezanimivo. Po pravici povedano, že dolgo nismo pripravili tako uspešnega srečanja. Ne samo snov, zanimivi so bili tudi udeleženci: poleg Jugoslovancev in dveh glavnih mož IKAR so bili tu še simpatični Bolgari, Čehi, Italijani, Poljaki in tudi dva predstavnika iz SZ.

Bilo je kaj slišati: najsodobnejše o prvi pomoči, vse o žičnih vrveh, planinec in strela, omrzline, podhladitev, plazovi, preventiva in še marsikaj drugega. Videli smo poučnih diapozitivov, film o plazovih. Opravili smo vaje o improvizaciji in se spuščali preko stene z »rogatko« in vitlom, pa s klasičnimi pripomočki.

Trije dnevi so minili, kot bi trenil, in zvedeli smo precej novega, drug drugemu smo posredovali koristne novice in napotke, čeprav spričo obilice jezikov to ni bilo najlažje. Pa o tem bo kaj več povedal poseben prispevek, ki naj navede nekaj strokovnih novic za tiste, ki jih to zanima. Naj se tu omejim bolj na prijateljsko, zasebno doživljanje srečanja...

Na večer prvega dne smo bili spet trudni, saj smo razpravljali v pozno noč. Oddahnili se nismo niti ob okusni večerji, saj je našima dobrima prijateljema, Andreju in Stanetu, že od daleč zasmrdele koštrunje meso. Bosna je Stanetu prispodoba za koštruna, in Andrej tudi ni brez okusa za to, kaj je dobro in kaj slabo. Polotil se ju je »koštrunov kompleks«, ki se ga nista znebila tja do hrvaškega Primorja, ko sta ob pogledu na ribo dokončno lahko ovrгла sleherne sumničenj, češ »tudi v čevapčiču človek nikoli ne ve, če se ne skriva kakšen jarec«. Andrej je hladne krvi in v sili tudi koštrunje težave nekako prenaša in ne godrnja. Drugače je s Stanetom, ki koštruna mrzi vsaj toliko kot gada in ki je le s skrajno težavo prenašal že samo dejstvo, da smo nekateri drugi jedli koštrunovo meso. Bine bi seveda ne bil Bine, ko bi siromaka tu in tam ne podražil s kakšno zbadljivko in mu voščil dober tek ob okusni bravini. Slabo voljo je pregnala šele steklenica piva, ob kateri sta trpina spet lahko pokazala svoje zmogljivosti in želodčne potenciale. Konec dober, vse dobro...

Zaspali smo v mislih na Mihovo voščilo, češ »kdor se prvi zbudi, naj se potuhne.«

Zbudil nas je Stane že ob prvem svitu, nakar smo po prstih zlezli iz hiše in se podali v hosto, na ogled njenih skrivnosti.

To je prava bosanska gmajna z visokimi, ravnimi smrekami, robovi, ki strmo padajo v nižje ležeče gozdove. Po jasah so cveteli visoki jeglič, različni svišči, lusneci in rastline, podobne kranjski buniki. Od votlih bukev se je oglašalo trkanje žolne, nekajkrat smo splašili kukavico z drevesa nad nami in občudovali belo zadnjico srnjaka, ko je ubiral korake v bolj varne predele svojega revirja.

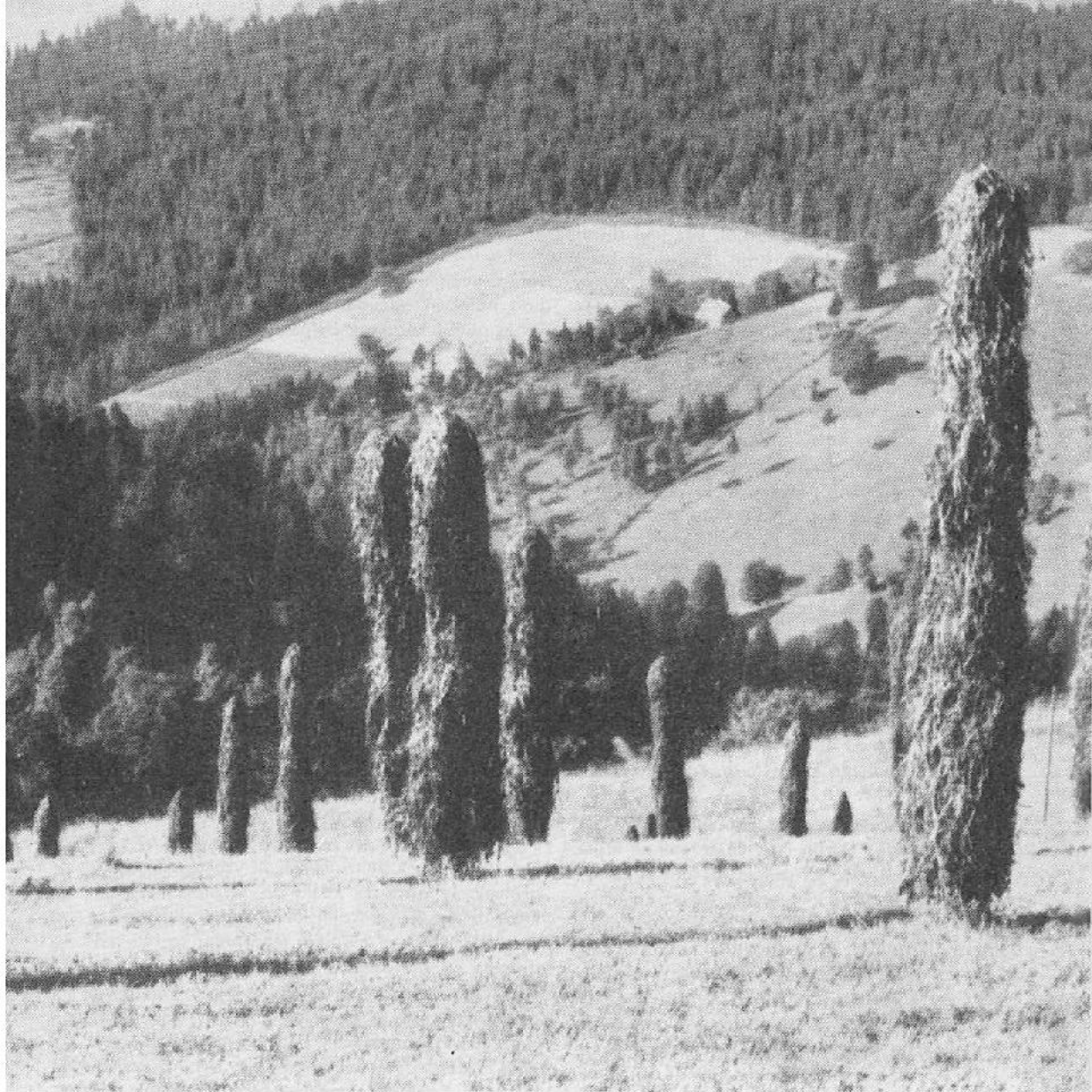
V zraku so brnele muhe in druge žuželke, sonce se je lesketalo na rosnih kapljicah v neštetih umetno razpredenih pajčevinah, v globini pod nami se je oglašal šum voda. Daleč proč je zelenela dolina z značilnimi hribovskimi bosanskimi hišicami in laježem psom, obzorje so zastirali zeleni grebeni z lisami snega in redkimi skalnimi vložki.

Stane se je povrnil v mlade dni in si iz zelenega lišaja spletel košate brke, exa je prestregla podoba za kasnejše dni in zato, da mu bom lahko ponagajal. Glodali smo star kruh, rezali domačo salamo, lizali bonbone in se čudili, odkod toliko miši. Lepo rejene se kar sprehajajo od luknje do luknje, v votlih deblih si delajo gnezda in rijejo po mehkih gozdnih tleh kot krti. Sicer pa, ali je vse miš, kar je miši podobno?

Na robah so nas pozdravljali osameli, očrneli in stari vihariki...

Dan je bil spet poln novosti in vsakovrstnih programov, le ob času kosila in večerje smo rekli kako okroglo, se pošalili in nasmejali. Zdravnikov se v naši GRS ne manjka, med nami so bili tudi doktorji od JRK, avtorji raznih priročnikov in drugih knjig. Dr. Campell in Italijani pa tudi drugi predstavniki so to posebej cenili in celo v besedah slovesa in zahvale izrazili presenečenje nad tako požrtvovalnim sodelovanjem izobražencev v GRS. Dr. Campell, ki tudi o resnih rečeh rad reče kako zabavno, nam je ob taki priložnosti pripovedoval, kako se švicarski zdravniki specialisti radi povežejo v svoji strokovni zvezi FMH (Federation Medicorum Helvetiorum) in si za kake bolj prozaične naloge le neradi utrgajo čas. Pa so mladi zategadelj iz kratice FMH skovali bolj primerno besedilo »Für Mehr Honorar«. Takih zgodbic je bilo še več, vendar vse ne sodijo semkaj in tudi bi ne bilo prav, da povem vse hkrati. Tale nam je pač v tolažbo, pa da vidimo, da le še nismo tako pokvarjeni in če že je kdo pokvarjen, to pač niso naši zdravniki.

Za slovo smo rano zjutraj spet odrinili v hosto. Naš cilj je bil daljni skalnat rob, pa smo se

Ostrnice (ostrve) na Pohorju (Resnik)

spomnili bosanskega štetja ur: »Ima tako tri sati i o-ho-ho«. Poslednje je tako zelo nedoločeno, da je bolje že vnaprej rabiti pamet in ne početi neumnosti. Spet smo hodili po znanih robih, videli novo žival, nobene kače, dosti mišk in razdrli prenekatero o tem in onem... Prišel je čas slovesa, lepo zbrani smo poslušali besede hvale in zahvale organizatorjem, domačinom Bosancem, gostom...

Kdor je imel kako zastavico, jo je privlekel iz nahrbtnika, ta je ponujal knjige, oni prospekte

in panorame, še najbolj nas je presenetil Štefan iz Bolgarije, žilav, živahen, pravi čarovnik, ki je iz torbe in žepov dobesečno sipal zavoje, zavojčke, stekleničke z dišavami, zemljevide, razglednice in kdo ve kaj še. Tole za dr. Campella, pa tole za Melhiorja, in spet onole za Campella in tisto za Schilda, in spet za Campella in za Melhiorja, flikico za dr. Stojanoviča, pozdravček za Franja, albumček za dr. Campella. Le kam bosta uboga Švicarja dala vso to široko ljubezen. Ostali smo bili glede tega pač v dokaj boljšem

Foto Tone Knez

položaju in vsaj skrbi zavljo transporta ni bilo...

Večer smo prebili po obisku velike džamije v Sarajevu med planinci iz Sarajeva. Med ljubeznivimi gostitelji smo se počutili neverjetno prijetno in domače. Tekli so pomenki in ponekod tudi »ljuta«, ki smo jo pa nekateri »trezvenjaki« odločno odklanjali, čeprav se je kasneje izkazalo, da tudi manj trdnim ni škodovala. Edina izjema je bil Melhior, ki se je za spoznanje raznežil in nam pripovedoval, kako je severno od

polarnega kroga raziskoval ukrepe za zavarovanje norveškega rudnika pred plazovi...

Polarni krog bi ne bil nič posebnega, če bi to hkrati ne bil tudi »moralni krog«. Na ta krog in določene druge kroge izza njega vežejo Melhiorja razni zabavni spomini, ki so posebno živi, kadar klepeta ob požirku ta kratkega in mu v ustih tiči nepogrešljiva cigara, ki jo je sam dr. Campell krstil za »IKAR Klumpen«. Ob prepletanju polarnih in moralnih krogov je morda Melhior resnično izpraznil kako čašico preveč, morda je nekoliko prispeval tudi kajmak ali karkoli drugega. Posledica je bila, da mu noč ni naklonila spanca kot nam solidnejšim možakarjem, in se je še v postelji pokoril za svoja doživetja onstran polarnomoralnih krogov...

Od sosednje mize mi je požugal Miha in negodoval nad mojim razvojem, odkar sem v planinski družbi: »Potopaš se po svetu, piješ, celo cigaro si že vtaknil med zobe, še malo, pa boš čisto pokvarjen.« S pogledom sem iskal zaščite pri Stanetu, toda bilo ga ni nikjer. Tudi Bine je izginil. Pretentala sta Terezo, češ da sta bolehnata in da ne preneseta pozne ure v veseli družini. »Onako snažni momci, šteta što su bolesni...« je z obžalovanjem zmajevala z glavo. Lepa reč, če sta bolna Bine in Stane, potem nam res že trda prede. Toda prevejanca sta imela prav, naš Štefan iz Sofije je že utrujeno kinkal za mizo. Prestopil je pač enega izmed moralnih krogov, treba je bilo iti domov...

Čakala nas je še dolga pot, zato smo že zarana odrinili proti Mostarju. Megla in luknjasta pot sta se umaknila lepim razgledom po zelenih bregih, razgibani pokrajini, Neretvi in visokih — povsem naših — gorah v ozadju. V nebo kipe rogli kot pri nas, snežni in razbiti čepe nad melišči in se ogrinjajo s plavim nebom ter cunjastimi oblaki...

Po dolini šumi Neretva, prizori vabijo fotografe. Ob cesti tu in tam skupina delavcev. Nekateri delajo, drugi se grejejo pri ognju, tretji kvartajo in čakajo kdo ve kaj. Glavno, da čas teče in da ne gre v prazno. Nova proga onstran velike reke, Neretve, precej samotari. Videti je, da se promet Sarajevo—Ploče res še ni utegnil razpresti tako, kot bi bilo prav.

Do Mostarja se spet razživi krik in vik o avtomobilih in o tem, kateri so boljši. Andrej kritizira austine in vse drugo, Bine išče protidokaze, s Stanetom prilivava olja na ogenj. V mestu, ki velja za najbolj vroče v državi, nas pozdravi daž. Okrepčamo se in si na hitro ogledamo njegove privlačnosti. Na trgu je gneča, najbolj zanimivi so cigani. Ženske dojijo, mladina se prereka,

možakarji so slabe volje. Namerimo fotoaparate, toda cigan zarenči in belo pogleda. »Spoštuješ in navade kraja!« si mislim in nesrečen kapituliram. Ponudi se mična cigančica, menda v najboljših letih in strašno pisani obleki. »Daj mene!« Spet se razjezi cigan in filmi ostanejo brez posnetkov. Jezni pritisnemo nekaj marel, živčav na trgu in neizogibni most. Jezo poplaknemo s črno kavo, ki jo kuha prevejana kavarničarka v nekdanjem stražarskem stolpu na koncu mosta onstran Neretve. Mežikamo si z nekakšno dvomljivo lepotico, dr. Campell si za slovo privoščijo fotografijo v dvoje z lastnico kavarne, nato puhnemo naprej proti morju.

Pokrajina je lepa, dolina vse širša, nad nami nenadno zahrumi truma velikih helikopterjev. Pcede se sline — »Ko bi...« in se takoj spet ustavijo. »Bo že kako, še vedno je bilo kako,« se spominim na pregovor, o katerem nam je profesor slovenskega jezika v gimnaziji dejal, da ne sme postati vodilo v življenju, čeprav je včasih tudi v resnici tako...

Za krajši čas se ustavimo v vasi Počitelj, ki jo zadnja leta obujajo k novemu življenju različni umetniki in v njej uresničujejo nekatere zamisli arhitekture v narodnih motivih. Zlezemo prav na stolp starodavne trdnjave, neizogibno fotografiramo mošejo in že se podamo dalje proti morju. Potem, ko srečamo nekaj velikih tovornjač na zelenih valovih reke, ki bo pravkar planila v objem morju, smo že na velikem mostu in zavijemo na desno po novi avtocesti.

Zares se ustavimo šele v Makarski. Lep dan je, malo turistov in ne prevroče. Postrežba je vzorna; verjamem, da so Dalmatinci v turizmu še najbolj vešč, vsaj njihovo obnašanje to v polni meri izpričuje. Ob kozarcu se razvname še celo sivolasi dr. Campell in prižge cigaro, ki jo velikodušno pokloni sicer nekam trdi Melhior. Dobričina piha, da bi nekako zmogel ta kos tobaka, ki ga ni pokusil vseh svojih štirinasedemdeset let. Ob splošnem rezanju ugotovi, da se je Stane med muzanjem in presedanjem s svojim stolom preselil prav na njegovo nogo. Zadevo prenese s stoječim mirom, čeprav pripomni, da Stane najbrž ni v persni kategoriji...

Napišemo morje razglednic in zraven še sramežljivo podpišemo tiste, ki se valjajo v naših malhah že z Jahorine. Zgovorili se bomo pač na pošto. Nato odrinemo.

Srečamo se s Splitom, kjer nam Bine večje in na hitro pokaže marsikaj, kar bi nam sicer ušlo. Mesto je lepo in zanimivo, da ga Švicarja ne moreta prehvaliti. Rudi meni, da se njegova lepa domovina pač ne more primerjati s tem, kar je

videl v Jugoslaviji. Videti je, da bi kar gledal in gledal ter radevolje ostal še kak dan pri nas, ko bi ga opravi ne silili domov.

V Sibeniku se ogledovanje in začudenje ponovi, Bine spet pride do veljave, ko nam s školjkami ob krstnem kamnu pradednih umetnikov ponazori serenado. Sonce se že skoro posavlja in krvavo ugaša v mirnem, zlatem morju, ko drvimo dalje proti Biogradu. Tokrat vozi Stane in ob srečanju z žensko, ki vodi osla, dvakrat zatrobi. Bine se takoj zapiči v voznika, češ, kaj sitnari, ko pa je cesta takorekoč prazna. Stane mu ne ostane dolžan in hitro pojasni, da je enkrat potrožil ženski in drugič oslu, ko že ve, da prevaža njegove bratrance.

Dela se že mrak, ko se za hip ustavimo na velikem mostu. Pod njim se kodrajo valovi široke vode, pravkar je pod oboke zavila barka. V sivem mraku izginjajo gore in Bine si ne more kaj, da ne bi v hladni objem vode spustil zajetne skale. To je za slovo od mosta in vode, naša vozila pa potegnejo naprej do Biograda na moru in se ustavijo šele v parku hotela, ki tik ob morski obali čaka na goste in na veliko sezono, ki se šele pričinja...

Lep večer nas zvabi ven pod zvezde, na tihi breg. Gledamo in klepetamo, prisluhujemo živžavu na barki, kjer prebija večer domača mladina, poje, koketira, se zapeljuje in zabava. Morski zrak nas utruja in pospremi do jutra. Zopet že zarana prodajamo zijala. Občudujemo novi hotel v gradnji, lepo urejeno nabrežje in odkrijemo taborišče z Nemci, Avstriji in Francozi. Pripadnik germanske rase že puha v morju in se preobrača v valovih, ki so za moj okus še nekoliko hladni. Andrej, Bine in Stane ne rečejo nič, večje korajže od mene pa tudi ne pokažejo, zato se kmalu vkrcamo in švigamo dalje... Kar žal nam je, da moramo dalje, toda slabo voljo izbrišejo lepi razgledi. Mimo nas brze na desni gore, na levi otoki, kmalu smo v Zadru, kjer doživimo prirčne sprevede pionirčkov z zastavicami, ki slave dan mladosti in se v trumah zgrinjajo od vseh strani. Po zraku hrume letala in že nadaljujemo pot po čudoviti, lepo izpeljani cesti. Zopet gremo preko mostu, ki ga je izdelala mariborska Metalna, v ozadju velika ladja nato-varja boksit. Ustavimo se, da bi si ogledali čudo, s kamero odrinem na lov za prizori.

Praskam po grmovju, srečam pastirja s kozami, mika me krasen kozel, ki modrijansko s podolgovatimi zenicami zre v vsiljivca in se mi ne pusti fotografirati. Čreda izgine v goščavi, sam se končno le dokopljem do roba, odkoder fotografiram »rusa«, ki tovari aluminijevo rudo. Oblaki rdečega prahu se vole nad okolico. Gledam,

fotografiram in si končno še zvijem nogo, ko hitim proti mostu. Tare me slaba vest, potep je bil dolg in družba je nestrpna. Najdem si izgovor in brž valim krivdo na koze: »Žival je lepa, pa sitna in boječa. Pa še kozel — nebodigatreba. Vse mi je pokvaril.« »Pa ne, da bi bil ljubosumen, kali?« meni nedolžno Miha. Vrag ga pocitraj, nazadnje bi se res lahko vprašal, kdo je bil neumnejši. Oni, ki se pase po pustih robah, ali jaz, ki si zavoljo njega lomim noge. Tada kaj hočemo. Kozle lahko streljamo samo ljudje. Na Rupi je bilo naše skupne poti konec. Švicarja sta ubrala proti Trstu, preostale je strpal Andrej v svoje vozilo. Minula so lepa, čeprav preprosta doživetja. Vsakdo je prispeval svoj drobec, da bi bil mozaik bolj popoln in bolj pisan. V spominu šale žive dalje in vabijo nasmeš na lice, tudi če je razpoloženje bolj mračno. V tem pa je tudi moč preprostih doživetij v naravi in družbi dobrih prijateljev.

O MRZLI MRZLI GORI

Valent Vider

Da je Mrzla gora res mrzla, dokazuje že to, ker je tako sama, brez obiskov iz okolice, brez turistov od drugod, čeprav ti obiskujejo pogostokrat druge vrhove Savinjskih Alp. Od srca Slovenije — Ljubljane — ni oddaljena niti 40 km zračne črte in je obenem najjužnejša točka, ki jo dosega avstrijska meja. Ni kakor druge gore v njeni sosesčini, ki so večinoma, čeprav višje, vendar vsaj od ene strani lažje dostopne. Ne, Mrzla gora je do vseh enako mrzla. S svojima 2202 m višine je enako nedostopna iz vseh dolin, ki jo dosegajo in ki se napajajo iz njenih studencev. Tri doline se začenejo pri njej in na tri dežele gleda mrzla in zapuščena: na Koroško, Štajersko in še na Kranjsko. Nobena planinska pot, ki veže druge gore med seboj, se je ne dotika. Le tu pa tam pride pogledat za njenimi gamsi lovec ali pa turist-alpinist, da se preskusi z njenimi divjimi stenami in neukročeno naravno močjo. Že imena na njenih pobočjih dokazujejo, da gre zares, če stopiš preblizu: Hudi prask, Vragove novine, Hudičev žleb, Ta nevarna in Ta gladka

Molznik in cedilo na Krnici
pod Mrzlo goro

Foto V. Vider

peč itd. vse do Prestrežalša* nad Okrešljem, kjer je treba prestreči ne samo gamsa, ampak tudi turista... Mir ima Mrzla gora. Ne samo zaradi zastražene meje, še bolj ker jo stražijo njene divje, čeprav lepe, bele stene.

Ko so se pred 100 leti zlasti celjski a tudi drugi slovenski planinci — ljubitelji planin — trudili, da bi ohranili slovenski značaj Savinjskim Alpam pred navalom tujcev, je bila večina vrhov hitro osvojena. Kot zadnja je ostala še Mrzla gora, za katero so dolgo iskali dostop od vseh strani. Po večkratnih brezuspešnih poskusih se je dne 7. avgusta 1877, to je pred 90 leti, posrečilo stopiti na najvišji vrh Mrzle gore dr. Johannesu Frischaufu, univerzitetnemu profesorju iz Gradca, s spremljevalci in vodniki domačini, Janezom Piskernikom, p. d. Plesnikom, Gregorjem Gračnerjem, od Matkove Krnice dalje pa je šel zraven tudi pastir na tej planini Jurij Bajde. Dr. Frischauf je kot pošteno misleč Nemec priznaval slovenski značaj Savinjskih Alp in bil prijatelj Slovenskega planinskega društva. Po njem imenovani Frischaufov dom na Okrešlju je zgovoren dokaz za to.

O prvostopniku mnogih vrhov Savinjskih Alp in odkritelju njihovih lepot dr. Frischaufu, ki ga je v naše gore napotil njegov znanec solčavski profesor France Štifter-Martinčev, in o njegovih zaslugah, da so postale te znane širom po svetu, je govora na drugih mestih. Ob letošnji 90-letnici prvenstvenega pristopa na Mrzlo goro pa se spomnimo verjetno pravega vodnika na njen naj-

* V Logarski sem slišal govoriti Janeza Logarja: Prestajlišče, včasih Prestrelarše. Op. ured.

višji vrh, na pastirja Jurija Bajdeta. Morda je bil že prej sam na njem.

Bil je pastir visoko na zadnjih tratih — zelenicah Mrzle gore v planini Krnica. 700 ha obsegajoče Matkovo posestvo je obsegalo domala ves po njem imenovani Matkov kot do vrha Mrzle gore. Velika večina posestva je bil gorat svet, na vsem ostalem pa je bilo do skrajnosti izkoriščeno vse, kar je moglo dati kruha številni 20-članski družini in pa krme ter paše ovcam, kozam ter goveji živini. Zato je tudi v težko dostopni planini v Mrzli gori v Krnici in Látvici bival v najvišjem poletju pastir in pasel ter dobesedno varoval ovce. Do dóma na Matkóvo je imel tri ure hoda, ni je mogel prehoditi vsak dan, le včasih je stopil po sol in po kruh. Bival je sam v divjem svetu, krog in krog so mu drugovale same stene in prepad v komaj prehodni in dosegljivi konec Matkovega kota v znameniti »Škafo«. Ker v Solčavi ovac ne molzejo, je imel pri tropi kozo, ki mu je dajala mleko. Po nevarni stezi iz Krnice je z žbicami okovanimi lesenimi coklači spretno in varno hodil preko skoraj navpične strani Matkove Kope. To ni več razumljivo za nas, ki se z gumijastimi podplati kar oprijemamo skale in imamo še drugo opremo, pa komaj zmoremo včasih dobro zavarovane poti. Po Gruševi stezi je

hodil, tam kjer so pravili, da ima »smrt mlade«! Pastir Jurij Bajde je za takratne čase bil izobražen, moder mož. Čeprav pastir, je bil spoštovan človek. Mogoče ga je razočaranje privedlo v svet, ki je poln priložnosti za razmišljanje... Znal je brati in pisati, kar je bila tedaj redkost. V bajtine stene v Krnici je vrezal dele psalmov, celo njih številke in vrste. Kje je to takrat dobil? Zavedajoč se svojih nevarnih potov, ko je zavračal ovce in doživljal divjost narave ob neurjih, boleznih ali nesrečah, ko je ostajal sam, daleč od pomoči drugih, je zbral stihe in jih vrezal v surovo obtesane stene svoje pastirsko-kraljevske »palače«.

Vrezano je:

JUR BAIDE /O BOG PODPERAJ MOJO HOJO
NA TVOJIH STEZAH DE MOJE STOPNE NE
SPODLETE/ PSALM LXXIX.

POSLUŠAJ TI PASTIR KATERJ OVZE VODIŠ
/MLADENČJ INU DIVICE STARI IN MLADI NAJ
HVALJO IME TIGA GOSPODA

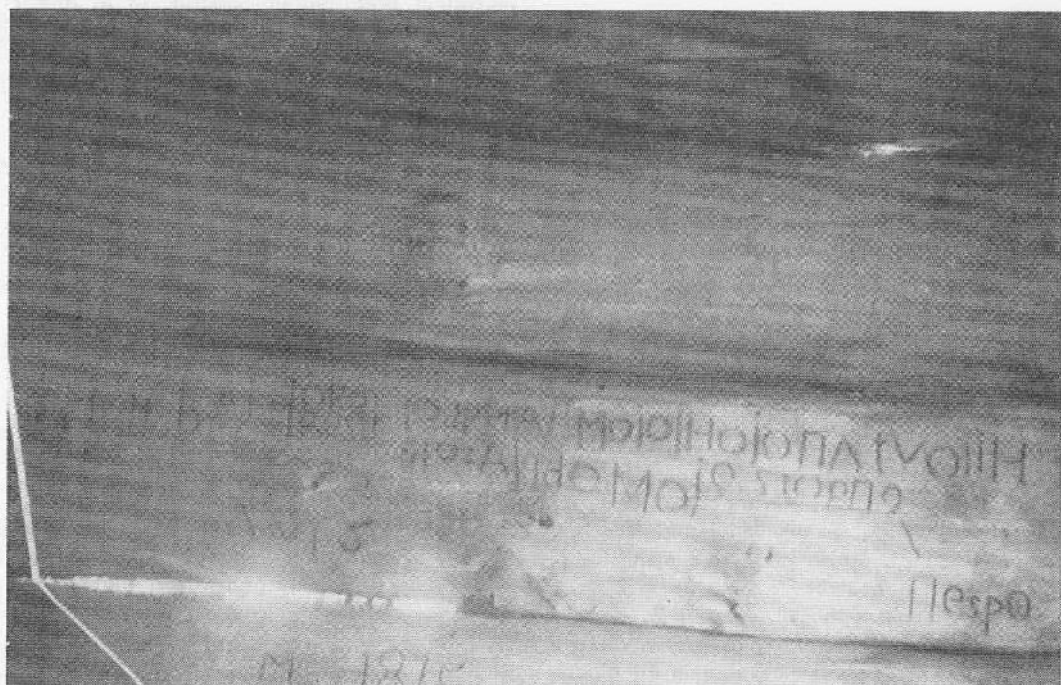
M 1875 20 AVGUSTA

148 PS 12

Zapuščena bajta je sedaj le damovanje gamsov, če se zatečejo v njeno zavetje. Iz kupa gamsjih odpadkov je mohl konec oblikovane deščice.

Bajdetov zapis

Foto V. Vidler

Potegnem jo, očistim. Pokažejo se tri luknje, poševno zvrtane v sredini. Bil je molzni stolček...

V deščico pa je z velikimi črkami vrezano:
10/SEPTEMBRA 1877 JURJ BAJDE

Poleg tega sem v tem skritem gorskem svetišču narave našel tudi iz lesa — same grče — izrezljano cedilo za mleko z eno samo luknjo: v njo je pastir vtaknil šop smrečja in preko njega precedil mleko.

90 let in več je ostala bajta in »napisi« v njej nepoškodovani. Prav tako tudi stol in cedilnik. Iz gorskega macesna, ki je stoletja rastel kljubujoč vsem silam narave, izrezano in napravljeno z letinami gostimi kot črta pri črti, da jih skoraj ne moreš šteti, popolnoma nenačeto od gnilobe, čeprav leži več na mokrem kot suhem, bi kljubovalo času še dolgo...

Moj spremljevalec Franc Prodnik mi je pravil: Oče je bil doma na Matkóvem. Tudi on je dve leti pasel ovce v Krnici. Prvo leto mu je bilo dolgčas, da bi od samote umrl. Drugo leto pa je bilo drugače: Po večerih si je zakuril v bajti, odšel je na bližnji rob in gledal proti bajti. Videl je svetlobo, luč iz nje in bilo mu je lahko pri srcu, bajta ni bila prazna... in on nič več sam. Vedno se je spominjal tega leta pastirovanja.

Mogoče je tudi Jurij Bajde tako delal? Kdo ve. Nama obema je bilo, nič čudnega, čudno lepo pri srcu: bilo je to dne 10. septembra 1966, natančno 89 let, kar je vrezoval Bajde svoj spomin. Napila sva se iz mrzlega Bajdetovega studenca nad bajto in molče odšla...

O pastirju Juriju Bajdetu vedo povedati še marsikaj.

V letih nekako od 1860—1870 so v Logarskem in pozneje v Matkovem kotu sekali Italijani bukovje in kuhali oglje. Po nalašč zato speljani cesti preko Pstirkovega vrha so oglje vozili na Koroško. Izsekali so tudi gozd nad stenami nad Zadnjim kotom. Pastir Bajde je sečišče požgal za rž. Slamo je zmetal čez stene v dolino, od koder so jo kljub skoraj nepreloženemu terenu vso spravili domov za krmo več ur daleč.

Kot pastir in »rejuč« (ki je preko zime vardeval) je imel po običaju tudi pravico, da spase za sebe neko število ovac. Ker bi jih rad več spasel in jih imel tudi preko zime, je za te ovce moral napraviti seno sam, a ne na obdelovani kmetiji. Tako si je narezal trave tu pa tam po svojem obširnem pastirskem kraljestvu in znosil domov v spodnjih hlačah, v gatah. Ko je imel seno dovolj za eno nošnjo, ga je stlačil v hodne domače gate in nesel smešnega možička, povsem domov.

Pastirski stan na Matkóvi Krnici
10. sept. 1966

Foto V. Vider

Pastirovanje v Krnici je zahtevalo celega moža. Nekoč je skušal spraviti tropo po neuhojeni poti drugam. Pod steno je bilo še mnogo snega in čez vrzel, od strani odkopnelo, ovce niso mogle. Težko je vsekaj stopinjo za stopinjo preko nevarnega mesta in znosil ovce drugo za drugo. Vše je rešil.

Pastir Jurij Bajde ni bil rojen Solčavan pač pa je bil po govoru sodeč iz Zg. Tuhinja doma. Verjetno je v Solčavo pribežal, da se je izognil vojaščini, ko pa je nevarnost minila, se je vrnil. Po l. 1877 je pasel na Menini planini in večkrat prišel na obisk na kranjsko stran k pastirju Janezu Hribarju, kot še danes ve povedati njegova (Hribarjeva) hči Nežka Hribar iz Zg. Tuhinja. Po njenem je bil Bajde doma iz Savinjske strani. Matične knjige Zg. Tuhinja so vzeli Nemci in jih tam nimajo več.

Jurij Bajde je po vpisovanju dr. Johannesa Frischaufa v vpisno knjigo imenovan Gregor Bajde. Menda so ga tako imenovali tudi domačini v Solčavi. So pač zamenjali Georga-Jurija z Gregorjem.

Dr. Johannes Frischauf, veliki ljubitelj Savinjskih Alp, graditelj planinskih poti in koč, pobudnik za gradnjo ceste iz Ljubnega v Solčavo in poštne urada v Solčavi itd., je bil tudi velik ljubitelj preprostega človeka v še nepokvarjenem gorskem svetu. Rad je bil v družbi pastirjev in drugih domačinov, nevesčih nemškega jezika. Kljub temu so se razumeli in to v jeziku, ki je bil last vseh. Ime jezika je tisti naslov knjige Franceta Avčina: »Kjer tišina šepeta«. V svojih »Spominih na Savinjske Alpe« je l. 1880 sebi in svojim vodnikom po gorah in to gotovo tudi Juriju Bajdetu zapisal:

Srečen sem ob spominu na ture, ki sem jih delal v malo znanih južnoalpinskih Alpah s slovenskimi pastirji in divjimi lovci. Te bi raje imenoval gorske tekače. Če sem bil sam sebi prepuščen in nisem mogel računati z vodnikovo pomočjo, je ta začuden pogledal nazaj, ker mu nisem takoj sledil, češ, ali se še dobe ljudje, ki ne znajo tako dobro plezati kot on. (Erinnerungen aus den Santhaler Alpen, NDAZ, 1880, 38).

PRVIČ V DOLOMITIH

Toni Arno

Priprave za naš odhod so potekale hitro. Že smo bili v skrbeh, da bomo samo trije, kajti Peter je šele zadnji dan dobil »pravice«. Ob pol desetih zvečer smo se dobili na postaji.

Robo smo pustili kar pri vratih na hodniku v vagonu, saj smo morali v Zidanem mostu prestopiti na ekspres, ki je peljal v Trst. Celje je izginilo v noči, ko smo še vedno molče gledali v noč in imeli prav čudne občutke, saj smo bili vsi štirje prvič na poti v Dolomite. Beseda Dolomiti in Tri Cine, to je bil za nas samo pojem o gorah, ki slove po vsem svetu in so znane po svojih navpičnih stenah in težkih sestopih.

Pa smo po sreči prišli v Trst in do Cortine, oziroma do Misurine. Jeep do koč Alberto pet tisoč lir! Lepa reč! Nekaj časa smo modrovali; tehtali našo prtljago, pa žalostno ugotovili, da nam ne preostane drugega, kot da damo pet tisoč dragocenih lir. Premetavali smo se v jeepu in bolj smo se bližali koči, bolj gosta megla je bila. Ko smo se ustavili pred kočjo Alberto, je lilo kot iz škafa.

Zaman smo se ozirali za Cinami. V najhujšem dežju smo postavili šotor. Ne vem, kako bi uspeli brez Petrovih taborniških izkušenj. Tako je šotor v nekaj minutah stal. Vsi premočeni in siti vsega, smo se zavalili v šotor in kmalu zaspali. Le Renato je bil suh, ker je v koči pazil na prtljago.

Toplo sonce in veter sta pripomogla, da je bilo v dveh urah vse suho.

Ko je sonce metalo zadnje žarke na vrhove Cin, je tudi naš gorilnik prvič zabrnul. Peter se je prostovoljno javil za kuharja, vse gospodinske

pripomočke je imel s seboj. Za vrstni red naših vzponov smo se domenili že doma. Torej je po vrstnem redu prvi Dibonov raz. Po večerji smo se hitro zavili v spalne vreče, le Elč je prepeval svojo črno mašo: »Na tisti dan, dan strašne jeze...« Ob dveh ponoči smo še vsi štirje bedeli. Če bi bili danes odkriti, bi priznali, da smo se bali dneva — stene.

Ob osmih zjutraj smo se bližali naši prvi turi. Ko smo gledali, kje poteka smer, je bilo v njej že pet navez. Sami Nemci, pri vstopu pa še dva Italijana. Tako smo čakali kar v vrsti, kot včasih na kruh, ko je bil še na karte. Ko sta Italijana izginila, je prvi raztežaj prevzel Elč. Počasi mi je vrv tekla skozi roke. Nisem čakal dolgo, ko sem čul nekje nad nami nečloveške glasove v nemščini, nakar se jim je pridružilo bobnenje kamenja. Od strahu sem tiščal glavo pod skalo kot noj v pesek. No, lep začetek in »kompaktna« skala, ki je toliko pripovedoval o njej Cic, »da vse drži, za kar primeš«. Pa tako je tudi bilo. V celem tednu mi niti en oprimek ni ostal v rokah. Še danes ne vem, odkod je letelo tisto kamenje.

Tudi Peter in Renato sta že vstopila in v takšnem vrstnem redu smo potem plezali do vrha. Pozno popoldne smo si na vrhu stisnili roke, ter pojedli kompot, prazne konzerve pa postavili tako, da je lahko vsak videl, da so tukaj bili Jugoslovani. Še danes sem prepričan, da bi takrat doživeli bivak, če se ne bi prilepili ob starega Avstrijca, ki je sestopal z vrha.

Prva tura je bila za nami. Med večerjo smo premlevali drugo: raz Paternkofla. Vedeli smo, da je v tem razu plezanje pravo uživanje.

Skoraj ni bilo časa, da bi se navezali, pa smo se le, ko smo zagledali nekje v sredini že eno navezo. Prav v tem lepem grebenu pa sva z Elčem doživela veliko razočaranje. Peter in Renato sta plezala pred nama. Z Elčem nisva hitela in sva raje opazovala ljudi, ki so se pod nama sprehajali, vmes pa ugotavljala, kateri vrhovi so okoli nas. Peter in Renato sta izginila za rob in visoko nad nama sva začula Petrov glas, ki naju je opozarjal, da naj vzameva iz nahrbtnika stopne zanke. Vprašala sva ga, če se morda ni zaplezal. Razočarana sva bila in od strahu so se nama tresle roke, ko sva jemala stremena iz nahrbtnika, vse kline in vse vponke. Vsak Petrov udarec kladiwa je donel votlo. Gotovo je vse zelo krhljivo, sva ugibala. »Le kako to, da tega nisem v opisu opazil?« je tuhtal Elč. Ko sem s strahom pokukal okoli roba, da bi videl previs, sem nekaj metrov od roba zagledal Petra in Renata. Oba sta ležala na polici; Peter je kadil pipo in tolkel

s kladivom po skali. Takoj sem razumel potegavščino in se oddahnil, ko sem videl, da smer poteka normalno in smo že skoraj na vrhu.

Kmalu smo bili pri črnem lesenem križu na vrhu. Vreme je bilo čudovito. Sonce se je spuščalo že onkraj Cin, ko smo sestopali po poti, ki so jo med prvo svetovno vojno zgradili vojaki. Naslednje jutro so nas prvi sončni žarki našli že pod vstopom v Preussovo poč v Picolissimi. Bili smo samo trije, Elč se je slabo počutil. Tisto jutro sem bil tudi jaz nerazporejen in sem se komaj zbasal na Lokomotivo. To je odlom, s katerega se po štirideset metrov dolgi polici pri-tere na gladek podstavek v vpadnico poč. Iz police sem poizkusil prvi raztečaj, pa porabil kar nekaj časa, preden sem ugotovil, da sem prekratek in zabitega klina ne dosežem. Splezal sem nazaj na polico in prvo dolžino prepustil Petru. Z lahkoto je vpel.

Na vrhu je pihal močan veter, zato smo se odločili za takojšen sestop. Od vrha pa do dna se spustiš kar po vrvi in to po zraku. Z nami so sestopali trije francoski vodniki. Dva sta imela brade in ko sem ju vprašal, zakaj ju nosita, sta dejala, da jima prinaša srečo in pokazala na tretjega, ki je bil brez brade in je imel veliko luknjo na vrhu čelade. Gotovo kamen, ali pa padec z glavo navzdol.

Ta večer smo takoj po večerji zaspali. Zjutraj so nas zbudili turisti, ki so hodili mimo našega šotora. Dolgo smo iskali vstop v raz Mazzorana. Ko smo le našli vstop in gledali, kje poteka, smo ugotovili, da imamo premalo časa, da ga izplezamo pred večerom v dveh navezah. Peter in Renato sta vstopila, z Elčem pa sva se podala v kamine Mosca. Kljub dobrim oprimkom je cela južna stena precej krušljiva, zato sem venomer opozarjal Elča na padajoče kamenje. Po prvih dveh dolžinah poteka smer po poč, ki se konča previsno. Brez klina sem splezal do konca, le še na polico bi se moral potegniti. Dolgo sem iskal oprimek, toda zaman. Vse gladko. Ves sem trepetal, se oziral k Elču in gledal, kam bom padel. Še nekaj sekund in po zraku bom prifrčal k Elču. Ko sem si z nogami hotel poiskati stojišče, me je zaneslo s previsa in obvisel sem na rokah. Poizkusim še enkrat — vse zaman. Že se odločim, da splezam nazaj, ali pa se bom moral kar spustiti, ko zaslišim v zraku brnenje kamenja. Ozrem se proti vrhu in vidim, da leti naravnost proti meni. Kako sem v tistem trenutku našel oprimek, da sem se spustil dva metra nižje pod previs in se skril, še danes ne vem.

Ko se je vse pomirilo, sem ponovno poizkusil. Tokrat mi je uspelo. Poiskal sem dobro stojišče

in Elč je bil kmalu pri meni. Po kaminu sva z lahkoto plezala. Skoraj na vrhu pa sva zagledala, da sta prišla v kamin tudi Peter in Renato. Torej sta se umaknila Mazzorani in prišla v najin kamin.

Sestop z Velike Cine nam je bil znan in tako smo bili v dobrih dveh urah že v šotoru.

POLOŠKA JAMA – SKRIVNOST TOLMINSKIH GORA

(Ob raziskavi tritisoče jame v Sloveniji)

Andrej Kranjc

Društvo za raziskovanje jam v Sloveniji je bilo ustanovljeno leta 1910 in v teh šestindesetih letih obstoja so njegovi člani raziskali številne jame in kraške pojave ter veliko doprinesli k spoznavanju našega krasa. Pravo predstavo o velikosti opravljenega dela dobimo z ogledom katastra raziskanih jam v Sloveniji. Vsaka na novo odkrita in raziskana jama dobi katastrsko številko in jamarji jo vnesejo v seznam slovenskih jam. Leta 1960, ko so praznovali petdesetletnico obstoja društvo, so jamarji odkrili in raziskali že dvatisoč jama.

Pološka jama, ali bolje rečeno njen vhodni del, je bila nedvomno znana domačinom že dolgo, saj je njen mogočni vhod viden v zimskem času prav iz doline Tolminke, od Pologarjeve domačije (danes na Pologu ni več kmetije, ampak je le planina), čez leto pa ga zakriva drevje, ki raste ob vznožju prepadne južne stene gore Osojnice. Domnevamo, da so vhodni del včasih obiskovali pastirji in lovci, pa tudi domači Pologarji. Po pripovedovanju je vhodni del jame rabil med prvo svetovno vojno kot zavetišče avstrijskim vojakom, med drugo vojno pa partizanom.

Prvi, ki so začeli jama načrtno raziskovati, so bili člani planinskega kluba »Krpelj«, dva izmed njih, Vidmar in Štrukelj, še danes živita na Tolminskem. Ti so se namreč razen s planinstvom ukvarjali tudi z jamarstvom in Franci Štrukelj je dal v zimi 1925/26 prirediteljem razstave o krajevni dejavnosti na Tolminskem med drugim tudi prvi načrt Pološke jame. Kasneje so bili o jami ob-

javljeni skopi podatki v Boegan-Bertarellijevi knjigi »Duemilla Grotte«.

Z diplomsko nalogo idrijskega študenta Ivana Kende na učiteljsku v Tolminu o kraških zanimivostih na Tolminskem se je pričelo najnovejše in upamo, da tudi dokončno raziskovanje Pološke jame. Ivan je član jamarskega kluba v Idriji in je poleti 1965 skupaj z ostalimi aktivnimi idrijskimi jamarji raziskoval jamo. Šotore so postavili pod previsno steno pred jamski vhod ter skoraj teden dni po cele dneve merili jamo. In rezultat tega res trdega dela — okoli 3000 m izmerjenih rogov! In kljub temu še ni bila vsa jama raziskana. Zaradi velike dolžine, predvsem pa zapletenega sistema rogov, je bilo zelo težko ali celo nemogoče izmeriti jamo ter narediti podoben načrt brez dobrih merilnih instrumentov in izurjenih ljudi. Zato jim je spomladi 1966 priskočil na pomoč Inštitut za raziskovanje krasa iz Postojne in skupaj so izmerili nekaj novih rogov. Ker pa še vedno niso prišli do kraja, je Društvo za raziskovanje jam Slovenije skupaj z omenjenim inštitutom konec istega leta organiziralo ponovno

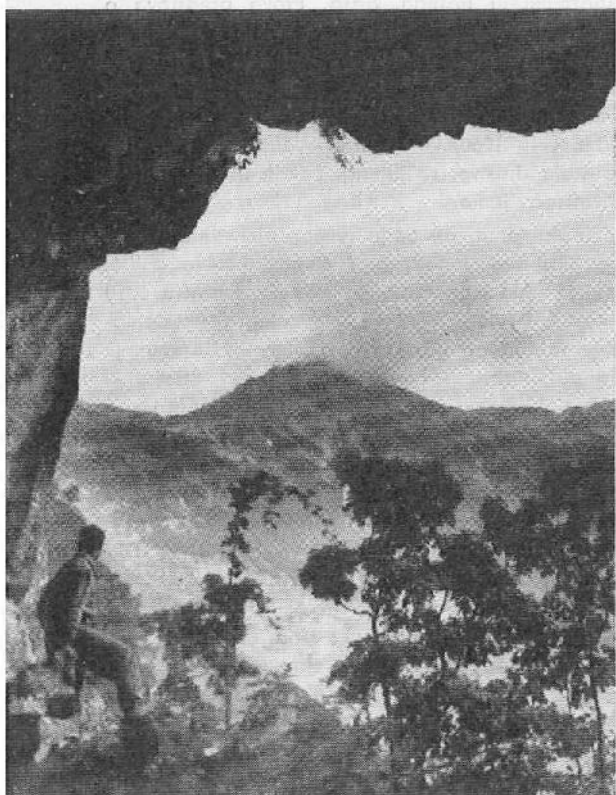
raziskovanje. Glede na razsežnost Pološke jame, saj je to najdaljša po vojni raziskana jama v Sloveniji, je upravičeno dobila številko 3000. Poleg tega pa je DZRJS obenem z nadaljnjim raziskovanjem konec avgusta 1966 združilo tudi skromno proslavo ob »odkritju« oziroma raziskavi 3000. slovenske jame. Te slovesnosti so se udeležili številni člani in predstavniki skoraj vseh slovenskih jamarskih klubov, kot gostje pa so se udeležili proslave tudi predstavniki planinskega društva iz Tolmina, ekipa JLA iz Tolmina, sestavljena predvsem iz slovenskih alpinistov, ki tam služijo vojaški rok, ter angleški jamarji, ki so preživeli mesec avgust v Mednarodnem jamarskem taboru v Rakovem Škocjanu.

Po tem raziskovanju v zadnjih dneh avgusta je bilo v Pološki jami izmerjenih že 4500 m rogov in, kar je še najpomembnejše, odkriti so bili novi deli jame, ravno na predvečer proslave. Konec septembra 1966 so se jamarji spet lotili Pološke jame in izmerili 700 m novih rogov. Vsega skupaj je torej izmerjenih že okoli 5200 m, ostalo pa je še neizmerjenih nekaj stranskih rogov, vrhu tega pa se jama še nadaljuje v glavni smeri in lahko še pričakujemo, da je dolga najmanj 6000 m. Kljub vedno težjemu in napornejšemu raziskovanju jamarje vedno bolj mika prodreti do konca. Zdaj je potrebno do tja, kjer so pri zadnjem raziskovanju nehali meriti, dobre štiri ure, a ne navadne hoje, ampak je to pretežno plezanje skozi nizke rove, plezanje po razpokah, premagovanje navpičnih stopenj, spuščanje po ozkih, skoraj navpičnih špranjah, kjer curlja mrzla voda in so skale tako razjedene, da ne trgajo samo obleke, ampak tudi čevlje. Vsak se sprašuje, kako dolga je še jama, kje in kako se konča, morda v ozkih, neprehodnih špranjah, morda je zasuta s kamenjem, morda bo ustavil nadaljnje raziskovanje z vodo zalit sifon, nihče še ne ve tega. Poleg teh in podobnih vprašanj pa še bolj vzpodbuja jamarje k nadaljnjemu raziskovanju čar odkrivanja, privlačnost novega in neznanega, saj vedo, da z vsakim korakom, ki ga naredi naprej od zadnje izmerjene točke, hodijo po »novih« tleh, po novem rovu, prvi, saj vedo, da se tega kamena še nikoli ni dotaknila človeška noga, da teh sten ni še nikoli osvetlil žarek svetlobe.

Po vsem tem, mislim, bi bil že čas, da se seznamimo z jamo samo. Kot že ime pove, je jama nad Pologom, ob zgornjem toku Tolminke, pod Rdečim robom in Osojnico. Vhod leži malo nad zgornjim robom fosilnega melišča, v dnu navpične skalne stene. Že pri vhodu, jama ima namreč dve vhodni odprtini, opazimo eno izmed značilnosti te jame — razvitost v dveh nivojih. Dva

Pogled iz zgornjega vhoda Pološke jame

Foto Habe

Pološka jama — Nad Kuhnjo

Foto Habič

rova, približno drug nad drugim, se dvigujeta v notranjost gore, in sicer sežeta približno 600 m daleč v notranjost. Med obema glavnima rovoma je veliko direktnih navpičnih povezav — brezen ter s posredovanjem veliko večjih in manjših zelo zapletenih stranskih rogov. Koliko in kako so ti rovi razvejani, najbolje pokaže, razen pogleda na načrt jame, podatek, da je na teh 600 m razdalje — zračne črte — izmerjenih preko 3000 m rogov.

Za vse jamarje, ki so raziskovali jama pred koncem avgusta 1966, se je jama približno 600 m od vhoda končala. Pač pa so ugotovili, da to ni pravi konec jame, da je le rov zasut s podornim kamenjem in gruščem, skozenj pa je močno pihalo. Zato so upali, da je na drugi strani še en vhod ali pa veliki jamski prostori. Na predvečer proslave tritisoče jame so idrijski jamarji s pomočjo ljubljanskih in angleških tovarišev pričeli odkopavati podor. Z golimi rokami so odkopali grušč in valili skale, v stalni nevarnosti, da se nanje zruši nov podor, a ne zaman — skozi napravljeno odprtino so se splazili v večji rov,

nadaljevanje jame, ki je, kakor so ugotovili kasneje, dolg prav toliko kot prvi del.

Od prekopanega dela se enoten rov nadaljuje še kratek čas navzgor. Konec tega rova je 5 m globoko brezno — prehod v spodnji del, v spodnji horizont Pološke jame. Od brezna dalje je jama še zelo strma, saj je ta del nastal verjetno tako, da je voda, ki je prej tekla skozi zgornji horizont, počasi izjedala novo, bolj strmo pot med plastmi in razpokami ter si skozi špranje iskala novo pot proti dolini. Ta del jame, ki povezuje oba horizonta, je mlajši, zelo strm, ozek in izredno močno razjeden.

Ko se ozke špranje razširijo, smo spet v pravem vodnem rovu, a precej večjem od onih v zgornjem horizontu. Vsakomur se zdi, da je v drugi jami, tako je spodnji del različen od zgornjega. Zgoraj špranje, razpoke in tesni, vmes brezno in strme, razjedene razpoke med skladi, spodaj pa mogočen, strmo se spuščajoč vodni rov s potokom, slapovi in tolmoni, vsake toliko časa pa se odpirajo vhodi v manjše stranske rove, iz katerih tu pa tam prišumi potoček. Rov se nadaljuje

včasih bolj položno, včasih pretrgajo nadaljnjo pot nekaj metrov visoke navpične stopnje, a vedno dalje in navzdol. Do kam vodi jama, kje in kakšen je konec, se sprašujejo vsi raziskovalci, a tega nihče ne ve, saj še nihče ni prišel do konca jame.

Kljub katastrski številki 3000, kljub številnim raziskovalnim akcijam je Pološka jama še vedno uganka. Kako daleč bomo po njej še prodrli v skrivnostno podzemlje naših Alp, morda nekaj deset metrov, mogoče nekaj deset kilometrov, morda bo za prvim ovinkom že konec jame, morda pa bomo po kakem stranskem rovu prišli v nov in še večji jamski sistem? Vsekakor pa moramo letos do konca raziskati to jamo in raziskovanje bo gotovo ena izmed večjih slovenskih jamarskih akcij, upamo pa lahko, da se bo s tem pričelo tudi intenzivnejše raziskovanje našega alpskega podzemlja, ki nudi še neslutene možnosti novih odkritij. Morda je začetni znak tega novo od-

Jamarji na opuščeni kmetiji v Pologu. Planinci, ogledajte si jo čimprej!

kritje idrijskih jamarjev skoraj 2000 m visoko v Mangrtu: italijanski jamarji so jamo »Pod Rdečo skalo« vnesli v svoj kataster kot nekaj deset metrov dolg rov, zdaj pa se je izkazalo, da je dolga vsaj pol kilometra.

Tritisoča slovenska jama ni pomemben delovni in raziskovalni uspeh le za jamarje in speleologijo, ampak tudi za slovensko planinstvo, saj je med jamarji veliko takih, ki so tudi veliki ljubitelji planin ter med planinci veliko priložnostnih in aktivnih jamarjev, planinsko društvo Železničar iz Ljubljane pa ima celo uspešno in delovno jamarsko sekcijo. Povrhu naj omenim, da leži Pološka jama v apniških Julijskih Alpah, med Bogatinom in Kmom, nad čudovito dolino Tolminke, torej v kraju, ki je zanimiv tako za planince kot tudi za jamarje in njegove lepote ter skrivnosti takorekoč silijo oboje k sodelovanju. Interesi slovenskih planincev in jamarjev so večkrat isti, saj oboji teže k boljšemu poznavanju slovenskih gora in oboji v njih odkrivajo vedno nove lepote, le da eni bolj na površju v čudoviti sončni luči, drugi pa v gorskem drobovju, v skrivnostni svetlobi acetenk. Ne smemo pozabiti, da so skoraj vse slovenske Alpe apniške in kot take kraški svet. Zato ni zgolj naključje, da je prišla na vrsto za raziskavo kot tritisoča ravno Pološka jama, ki je danes največja alpska jama pri nas. Kajti kljub »klasičnemu« Krasu, kljub razsežnemu zakraselemu Notranjskemu višavju ne bi smeli zanemarjati podzemlja pod vrhovi naših snežnikov. Zato naj bi bila Pološka — tritisoča slovenska jama mejnik in znanilec novega obdobja raziskovanj, ko bomo intenzivneje pričeli raziskovati podzemlje v naših Alpah. In za dosego tega cilja je nujno, da se začno tudi planinci bolj zanimati za kraške pojave v gorah, nujna je tesnejša povezava med planinci in jamarji, kajti raziskovalec krasa v visokih gorah mora imeti lastnosti dobrega planinca in večjega jamarja. Edino tako lahko upamo, da ne bomo ostali le pri nekaj raziskanih jamah, ampak bomo kmalu lahko rekli, da je tudi podzemlje v našem visokorskem svetu tako raziskano kot na Krasu.

POPRAVEK:

Pomotoma je izostal naslov fotografije na ovitku PV 1967/8. Posnetek je dela Jožeta Kovčiča: Večer pod Veliko Planino.

RAINER MARIA RILKE (1875–1926), eden največjih nemških poetov, je umrl pred 40 leti Sierru v Wallisu, kjer je preživel zadnjih šest let svojega življenja. V gradu Villa v Fierre so uredili Rilkejev muzej, v katerem so skrbno zbrali vse, kar je Rilke rekel ali pel o Wallisu, čigar lepota ga je očarala in njegovi nemiri, samotarski duši nudila nekaj zavetja. »Kar me ločuje od vas, je ta čudoviti Wallis,« je rekel Rilke 1921 princesi Mariji Turnovi in Taxis - Hohenlohe. Prej je mnogo potoval po Rusiji, Spaniji in Franciji, pa ni našel kraja, ki bi ga mamil k stalnemu bivališču. V Wallis je prišel ob trgatvi. Imel je vtis, kot da je v Spaniji in Provansi obenem, obe ti dve deželi pa je imel rad. Vzljubil je samotnost in skrivnostne dimenzije Wallisa, njegove bregove, gore, gorice, studence, in njegovo azurno nebo. Bival je v starinskem Muzotu, gradu iz XIII. st., s pohištvom iz XVII. st. in ga opeval kot živo bitje, ki diha preteklost. Živel je kot pesnik, »nočem ločiti življenja od umetnosti,« je pisal, »oboje ima za vse čase isti smisel.« »Treba je spoznati mnogo mest, ljudi in stvari, treba je poznati živali, čutiti, kako lete ptice, in vedeti, kako se premikajo cvetice, ko se jutraj odpirajo.« V Muzotu je končal svoje »Elegije«, ki jih je začel pisati v letih 1911/12 v Devinu pri Trstu, kjer se je ustavil tudi Dante. Zelo jih je cenil znameniti Francoz Paul Valéry. »Njegove lepe oči so videle, česar jaz ne vidim,« je dejal Valéry, ko je pisal o svojem obisku v Muzotu. Valižani tega kraja se radi spominjajo, kako se je Rilke pismeno zahvalil dvajsetim učencem, ki so mu voščili za obletnico. Vsakomur posebej! Ko ga je napadla levkemija, je začutil tudi v starinski okolici tesnobo, ki ga je napolnila. »Dan in noč sem izročen neizrečenim mukam,« je pisal l. 1926 Černosvitovi, tri tedne pred smrtjo. Pokopali so ga v Rarogne, na njegovo željo, med Sierre in Viège. Tako je še z zadnjo voljo zapečatil svojo privrženost tej očarljivi švicarski pokrajini, znani po vsem svetu. »Če sem prišel v Wallis, sem prišel zato, da vsemu drugemu na svetu rečem adijo,« je zapisal Rilke in Valižani bi bili zelo nevhvaležni, če ne bi njegovega spomina častili tudi s tem muzejem v Villi. V tem je znamenje kulture, to pa pomeni bogastvo turističnega programa in nivo turistične kulture, seveda pa tudi propagande in reklame.

ANGLEŠKA MLADINA V GORAH je naslov sestavka, ki ga je za letošnji bilten UIAA napisal sir John Hunt, vodja angleške ekspedicije na Everest 1953. Ugotavlja, da je bil uspeh te ekspedicije za angleško mladino nenavadnega pomena. Budil je željo po dogodivščinah kot plovba Kon-Tikija, Cousteaujevo raziskovanje morskega dna in razne polarne ekspedicije. Sicer pa se je povojno planinstvo začelo razcvetati že pred l. 1953, ne nazadnje pod vplivom vaj za komandose, vojaške grupe za posebne naloge v zadnji vojni. Mladina je pokazala po l. 1945 več veselja za možata dejanja v gorah kot po l. 1920, po prvi svetovni vojni. Zelo je narastlo število ekspedicij, ki so jih organizirale univerze, mladinske organizacije, podpirale pa so jih tudi oblasti in industrije: v Ande, Himalajo, Gršelandijo, Norveško, Islandijo, Atlas, Taurus, zadnje čase pa tudi v Pindus in Tatre. Danes imajo plezalski klubi 16 000 članov, največ British Mountaineering Council, ki je od l. 1944 do l. 1966 pomnožil število svojih klubov od 20 na 141. Association of Scottish Climbing Clubs je od l. 1947 zrasel od 12 klubov na 31. Ski Federation of Great Britain postaja vse bolj nacionalna organizacija. Še bolj rastejo društva, ki združujejo manj zahtevno gibanje v naravi. Outward Bound Trust (Zveza za gibanje v svočem zraku) se je ustanovila takoj po vojni. Izkušnje, ki so jih zbrali med vojno in pri katerih je sodeloval tudi Hunt sam, so jim rabile, ko so ustanovili posebne šole za planinstvo in pomorstvo, ki udeležencem od 16. do 19. leta omogočijo trening z avanturistično vsebino, mikavno za ta leta. Šest takih šol je zdaj v Angliji, vsako leto jih obiskuje po 5000 mladih ljudi. Vojaška šola Brathay Hall sodeluje pri tem in prireja tečaje, 4 do 6 tečajev. Vrsta drugih ustanov prireja krajše tečaje za športe v naravi, predvsem za planinstvo in vodne športe. Važno vlogo igra Mountaineering Association, ki organizira tečaje po vsej Angliji. Central Council of Physical Recreation in Scottish Council imata stalne šole v Snow-

dovnij in v Cairgornu. Te šole in 50 drugih centrov v goratih krajih pomagajo mladim ljudem k prvim korakom vkreber. Pomemben del vzgoje je tudi v dvo in trodnevnih taborih, ki jih za mladino prirejajo razne mladinske organizacije, so pa tudi vključeni v šolski program in rekreacijski program delavske mladine. To »bruhanje« mladine iz mest v naravo je prineslo vrsto problemov. Poglavitni so v tem, ker je premalo šol in učiteljev, vodnikov in inštruktorjev. Zdaj pripravlja 30 centrov mladinske gorske vodnike. Obiskuje jih 2000 učiteljev, vzgojiteljev, socialnih delavcev in policistov. Kmalu bo nastopil čas, ko noben šolski direktor ne bo dovolil razredniku voditi izlet v gorate predele, če ta ne bo imel spričevala »Mountain Leadership Certificate«. Mountain Leadership Board je morala pred kratkim določiti poseben izpit za profesionalne planinske inštruktorje. British Mountaineering Council je prepričan, da ima prav, če vzgaja mladino k preizkušanju njene energije v gorah, k navdušenju za lepoto gorske narave in k podjetnosti.

BRANERIT je izredno redek radioaktiven mineral, oksid titana in urana. V kamnolomu Sopraceneri so po naključju našli iskalci kristalov njegov kristal, ki ga doslej še niso našli v dvajsetih doslej na svetu znanih najdiščih branerita. Raziskovalci so se obrnili na dr. Filipa Bianconija, ki je kristal določil in v Sapraceneri dalje raziskoval ter našel še 30 pomembnih mineralij, med drugimi tudi povelit.

V LEDU PUSCHERKARKOPFA

Peter Kodre

Misel na njegovo ledeno severno vesino mi ni dala spati. Pred očmi sem imel 50 stopinj strmine v sivozelenem ledu. Bodo noge zdržale napore plezanja po sprednjih zobeh derez? Morajo! Želiva si uspeha, to bo najina prva prava ledna tura. Slabo sem spal, neprestano sem imel pred očmi strmi led, dereze me niso ubogale in na vsakih nekaj metrov sem zdrsnil. Šele proti jutru sem vendar zaspal. Ropotanje tovarišev, žvenket vponk in klinov me prebudi. Svetel dan je že. Malo bova še poležala, saj nimava daleč do vstopa. Tako prijetno je, nič se nama ne da vstati. Tudi Marika in Dado iz Zagreba, ki nameravata kot samostojna naveza z nama, še lenuharita. Zopet je mir. Tovariši se oglašajo daleč pod bajto na ledeniku. Po dveh grebenih se bodo povzpeli na Grossglockner. Nervoza in prerekanje pri iskanju nogavic in ostale navlake je za nama, zagrabiva nahrbtnika in jo mahneva po poti proti Oberwalderhütte. Na ledeniku pod njo prečiva v desno in se znajdeva na skalnem otočku

pod Fuscherkarkopfom. Pozni smo. Pred nama je že nekaj navez. Pa kaj zato, vesina je široka, bova pač plezala po levi, kjer je led bolj strm. Čudno tesno mi je pri srcu, ko gledam drobne pike, ki se počasi premikajo nad nama. Razburjeni glasovi nama povedo, da gre avstrijski navezi za nohte. Niti kompot niti konzerva mleka, ki sva jo »sunila« Cícu, mi ne pomagata. Naveževa se, dereze morajo na noge. Po gazi se zmotoviliva do majhnega skalnatega grebena. Od tu dalje gre zares. Na desni že plezajo, zato morava na levo. Kosi ledu žvižgajo nam nama in vesela sva, da imava čelade. Počasi in previdno začneva. Nič kaj ne zaupava lednim klinom in v vsaki dolžini jih uporabiva štiri. Dva na stojiščih in dva vmes. Spodaj še kar gre, strmina je okoli 45 stopinj. Na naši levi nekoliko nad nami plezajo trije Dunajčani. Haksi je že naš stari znanec in od časa do časa izmenjamo par besed. Za tedaj sva še dobre volje, saj je led še kar dober in smejeva se drug drugemu, ko kosi leda ropočejo po najinih čeladah. Debato o čeladah sva morala prekiniti, saj je dosegla že zelo visoko raven, tako da nisva več razumela drug drugega. Gledava v dolino pred sabo, asfaltno cesto in drobcene pikice — avtomobile. Sonce neusmiljeno pripeka, pod nama pa je lepa zelena dolina, tako podobna naši Logarski. Razburjeni glasovi na najini levi dajo slutiti, da se dogaja nekaj resnega. Pogledava. Eden od Dunajčanov — Stefan

se je pravkar »odpeljal« za deset metrov. Haksijeve močne roke in dober ledni klin so opravili svoje. Čujeva nekaj jeznih Stefanovih besed, mnogo sicer nisva razumela, vendar sva slutila njihov pomen. Morava naprej. Led postaja vse slabši — voden. Čevlji in vetrovke so že precej premočeni. Strmina je dosegla 50 stopinj. Ne morem se zanesti na dereze. Jezim se na samega sebe. Še doma sem si sposodil Cicove grivelke, saj so se mi zdele moje eckensteinke preveč težke. Vendar sem sedaj občutil »prednost« lahkih grivelk. Bile so mi predolge, sprednji zobje so predstavljali prevelik vzvod. To sem tudi krepko občutil na nogah. Elko je moral naprej. Strmina ni popustila in vedno pogosteje je bilo slišati: »Elč, vrtaj, kaj pa bi rekli ljudje, če bi tu odletel!« Elčeve pripombe o mojem letalskem udeleževanju v mladosti me ne pripravijo do smeha, saj mi res ni bilo do njega. Morala sva prečiti v desno. Videla sva stope, izklesane v ledu, in ti nama pomagajo naprej. Na izklesanih stojiščih curlja voda. Premočena sva. Rokavice imam že zdavnaj mokre, krepko občutim svojo pozabljivost, saj drugih nimam s seboj. Tudi po prstih na nogah občutim mraz, saj imam zaradi prevelikih derez pritegnjene jermene. Naveličana sva že. Sreča, da je strmina že manjša. Lažje nama gre, vendar še vedno uporabljava kline.

Prd sabo vidiva greben. Še položen sneg in na vrhu sva. Hitro si odvežem dereze, Elko najde rezervne rokavice, tako da je sedaj malo bolje z mojimi rokami. Tudi Zagrebčana sta že na vrhu. Megle se valijo preko grebena in leden veter zavija okoli nas. Čimprej moramo v dolino, saj nas pošteno zebe. Po lepem grebenu je hoja še kar prijetna. Čim nižje smo, tem bolj je toplo in tu in tam že zasije sonce skozi meglo. Plezalna ropotija je že zdavnaj v nahrbtnikih in dobre volje sestopamo po naloženih skladih jugovzhodnega grebena. Na škrbinici si oddahujemo. Megle se valijo daleč za nami in sonce prijetno ogreva temnosivi granit. Še par metrov navzdol imamo do snega, nato pa čudovito vožnjo s kladivom v rokah po snegu.

Fuscherkar je za nami. Preplezala sva njegovo severno vesino, ki me je tako vznemirjala in mi vzbujala toliko straha. Vesina nama ni povzročala tehničnih težav, občutila sva le psihično obremenitev. Nisva zaupala lednim klinom in prednji zobem derez. Morava priznati, da sva bila v ledu še prava zelenca in sva se tako tudi obnašala. Morala sva se poizkusiti z ledom. Če ukradem od nekod tisti izrek: Kar mladost hoče, to more, moram priznati, da drži. Saj poizkusiti ni greh. No, in midva sva poizkusila.

VIHARNE NOČI

Mitja Košir

Zbudi me rahlo prasketanje po vreči za bivač. Pogledam v noč. Iz megle narahlo naletava sodra, da so skale okoli naju že čisto bele. Posvetim na uro. Stoji. Zvečer sem jo pozabil naviti. Po temi sklepam, da je do jutra še daleč. Tudi Drago se zbudi. Ugotavljava, da ob takem vrémenu verjetno ne bova videla vrha. Kaj več pa bova odločala, ko se zdani.

Ne morem več zaspiti. Mislim na tovariše, ki nedaleč stran v severni steni prav tako težko čakajo jutra in novic o naši poti, katere konec je še zelo negotov.

Pred dvema dnevoma smo zapustili tabor Bezengi takoj po kosilu in spešili s težkimi nahrbtniki po strmi ledeni moreni ledenika Mižirgi. Štiri ure hoda od tod je bivač, so nam dejali v taboru. Z bivačkom ni mišljeno zavetišče, temveč nekaj zdravnanega prostora na moreni, da se lahko postavi šotor. Tu so gore še prvobitne, brez potov in koč, skratka ni jih še pokvarila civilizacija.

Res smo po štirih urah hoda dosegli prostor za bivač pod severno steno Ullu-Aus. Na nebu so se prižgale prve zvezde, ko smo pričeli s kuhanjem. Led v severni steni se je motno svetlil. Tišino je motilo le enolično brnenje kuhalnika in tu pa tam kakšen kamen, ki se je zakotalil z morene. Po večerji smo počasi zlezli v slonove noge, vendar zaspali še dolgo nismo.

Ni se še dobro zdanilo, ko smo drugo jutro že tlačili opremo v nahrbtnike in odhiteli preko rušeče se morene na ledenik. Tu se je naša pot ločila. Boro, Cic in Martin so odšli proti vstopu direktne smeri, ki gre preko le malokdaj manj kot 55° strme ledene stene na vrh. Midva z Dragom pa sva zavila po ledeniku navzgor. Precej desno se je dvigal proti grebenu vitek stebra, po katerem ni plezal še nihče. Na nama je, da poskusiva srečo in poiščeva prehod čez 1000 metrov visoko steno. Tisti obema znani občutek, ki ga ima alpinist, ko stoji še pred nerešenim problemom, naju je spodbujal k hitrejši hoji. Kmalu

je ledenik postal strm in vedno bolj gladek. Led nama je dal vedeti, da stojiva pri vstopu v steno. Navezala sva se, pripela dereze in oba hkrati začela plezati po strmem snežišču navzgor proti skalam. Pri prvem večjem odstavku strmega ledu pa se nama je ustavilo. Drago je zabil cepin globoko v led, sam pa sem začel previdno po prednjih konicah derez plezati čez strm led, ki pa se je po nekaj metrih zopet položil, in Drago je lahko prišel za mano. Še dva raztežaja sta naju ločila od skal.

Sediva na polici in snemava dereze, saj naju sedaj do vrha čaka samo še kakih 600 metrov skalnega stebra. Do naju priplava vrisk. Tovarishi v ledni strmini so že na soncu, midva pa še vedno drgetava v senci.

Dan je čudovit, vendar v daljavi za Elbrusom in dvoglavo Užbo opaziva temno gmoto oblakov. Ne posvečava ji preveč pozornosti. Izza stene nad nama je na poličko posijalo sonce in Drago se odloči za odhod. Pleza lahkotno kljub težkemu nahrbtniku. Čudovite granitne razčlemba nama vlijejo upanje, da sva zopet razigrana in misliva samo še na uspeh. Težki raztežaji se vrstijo drug za drugim, vendar mi smo navajeni skale že iz domačih gora, zato napredujeva hitreje kot zjutraj v ledu.

Sonce počasi zaključuje svoj lok in se spušča za grebene, ko nora od veselja hitiva po lahkem rebbru proti vršnemu grebenu. Stopiva na greben in pod nama je tisoč metrov stene, ki je pred nama ni preplezal še nihče. Končno tudi v gorah Kavkaza slovenski alpinisti pišemo zgodovino.

Kljub prekipeljavemu veselju ne pozabiva, da morava urediti prostor za bivač. Na južni strani grebena se je pod previsen bolvan vtihotapila drobna polička in tja spraviva najino opremo. Kmalu zabrni kuhalnik in udobje je popolno. Vse okrog naju pa kipijo v nebo najvišji vrhovi Kavkaza. Stari znanec Koštan-tau naju pozdravlja tik pred nama. Tudi Dych-tau žari v večernem soncu nedaleč stran, v daljavi pa Elbrus kot ognjena kupola zastira pogled proti zapadu. Užbo so pa zakrili temni oblaki. Ko ugasne zadnja dnevna luč in se na nebu prižgo zvezde, je pod bolvanom že vse tiho.

Rodi se nov meglen dan. Vse naokrog sama moreča sivina, nobene gore ni videti. Počasi zlezava iz toplega zavetja slonovih nog in pospraviva vse v nahrbtnike.

Na vrh Ullu-Ausa drži lahek greben, vendar je vrh predaletč. Če bi bilo lepo vreme, bi šla, tako pa čimprej v dolino. Odločiva se za sestop po isti smeri, kot sva se včeraj vzpenjala. Prvi lahki raztežaj navzdol splezava prosto, potem pa za-

bijeva klin. Vrv se v zraku razvije, potem pa sunkoma obvisi v klinu. Prvi se spuščam. Hitro gre, ker je stena strma. Tudi Drago je hitro za menoj. Spusti se vrstijo drug za drugim. Šele sedaj opaziva, da se jasni. Vedno več vrhov se odkriva, skozi meglene zastore pa posije sonce. Kmalu nama je v puhastih jopičih pretoplo. Ledenik se nama vztrajno bliža in po petnajstih spustih zadnjič vrževa vrv v globino. Še preko strmega ledu in že se razvezujeva na ledeniku. Stisneva si roke, močnejše si jih stisneva kot po navadi, saj sva pripisala še en uspeh k že tako uspešni odpravi. Že tukaj sva si edina, da se mora smer imenovati slovenska. Slovenski steber v Ullu-Aus.

Vrhovi vse okrog se bleščijo v novozapadlem snegu in tu in tam se raz stene vsuje rahel plazič, pod nama pa se med umazanimi morenami blešči ledenik.

Zadnja tura v Kavkazu se bliža koncu. Popoldan bova že v taboru in pričelo se bo pospravljanje opreme za na pot v domovino. In prav danes, za slovo, so gore čudovite.

Tovornjak poskakuje po kolovozu proti vasi Bezengi in zavije okoli ovinka. Tedaj nam pogled zadnjič zajame vso rajdo teh čudovitih in skrivnostnih gora na obzorju. V srcih pa se porodi želja po novih doživetjih v gorah.

NEKAJ O ŠMARSKEM OKOLIŠU

Leopold Vostner

Ali ste se že kdaj povzpeli na hribček Sv. Roka nad Šmarjami pri Jelšah? Ste že bili na Tinskem, na Sladki gori, v Olimju, Podčetrtku, pri Sv. Emi ali na Rudnici, kjer je tolovaj Guzej uganjal svoje pustolovščine? Prelepo je zagrajen ta košček naše zemlje: na severu ga zapira mogočna ograja Dolge gore, Boča (1000 m), Plešivca in Donačke gore (883 m), na jugu Bohor (1023 m), Koprivnik (943 m) in Vetrnik (712 m). Na zapad se izgublja meja po ostrih hribčkih, na vzhodu pa se zajeda Sotla, ki loči Slovenijo od Hrvaške.

To je dežela totarjev, imenovana tudi Urwald, (pragozd). Tukaj se namreč za kazalni zaimek

»ta« govori: »toti, tota, toto«. Prebivalci teh krajev so ponosni na svojega Slomška, narodnega buditelja, škofa, šolnika, pesnika in pisatelja; ponajšajo se s Šketom, ki je napisal Miklovo Zalo in je pisal srednješolske učbenike; ponosni so na skladatelja Ipavca in na zemljepisca Kocena, ki nam je dal prvi atlas. To je kraj, ki je zaradi oddaljenosti od prometa bil vedno zapostavljen v gospodarskem in kulturnem pogledu. Zato nič ni čudnega, če se še danes sliši tu govorica, ki rada zmanjšuje besede, da iz hiš naredi hišice, iz oken okenca, celo boga zmanjša, ker se ob slovesu pogosto sliši: pa z bogecom.

Narečje je pojoče in samoglasnike spreminja v dvoglasnike. Zibiki, kraju med Tinskim in Šmarjem, ki slovi po rodovitnosti, praviijo Zajbka.

Pesem pravi o njej takole:

*Srečna si zajbška dulajna,
ki ima dost krouha nu vajna,
kdor se houče praf veselajt,
mora v Zajbko prajt.*

*Prijallj prijatla zaglajda
sosed pa soja sosejda,
praf lejpo z njim govorej
sam Bog, te nej daugo živej.*

*Povabi ga v hišico svojo,
in vpraša ga: »Kakui je?»
Podasta si lejpo roko,
ljubajzen potrdita z njo.*

*»Praisim, za majzo se vsejdi!
Ti, mamca, prinesi nam jejstil!»
Jiz bom pa varček umil,
do varha ga z vajněkom nalil.*

Pesem izraža prijaznost in gostoljubnost teh ljudi. Te kraje je pred zgraditvijo železnice Grobelno—Rogatec vezala ena sama cesta: Grobelno—Mestinja—Sodna vas—Podčetrtek—Bistrica ob Sotli (Sv. Peter pod Svetimi gorami). V Sodni vasi se je cesta odcepila proti Loki pri Zusmu; danes tvori tudi zvezo s Šentjurjem pri Celju. V Loki je bila svoj čas tovarna za čevljarska kopita, v Babni gori pa premogovnik. Oboje so v prejšnji Jugoslaviji zaradi slabih prometnih zvez opustili. Voziti je bilo treba skozi Sodno vas na železniško postajo na Mestinjah. Prevoza s tovornjaki še ni bilo, zato so ga opravljali s konji. V Olimju je bil rudnik železa in barvne zemlje. Tudi ta dva sta prenehala že pod Avstrijo.

Stara Jugoslavija je zgradila cesto: Loka—Šentjur, Šmarje—Zbelovo—Pristava—Zibika; Šentjur—Prevorje—Lisično. Nova Jugoslavija pa je izpeljala to, kar je bilo v načrtih že za Avstrije: železnico Celje

—Grobelno—Stranje—Kumrovec—Podsused. Danes je v teh krajih v prometnem pogledu mnogo bolje; manjkajo še investicije za turistične postojanke in obnovitev rudnikov.

Marsikdo si morda misli: to je zakoten, zaostali svet. Pa ni tako. Le stopi na **Sladko goro!** Poleg moderno urejenih sadonosnikov in vinogradnikov boste zastrmeli nad biserom baroka pri nas. S prijaznega grička te pozdravi cerkva z dvema stolpoma in kupolo. Od daleč je videti, kakor da so trije zvoniki. Notranjost te očara z bogato slikarijo Jelovškovih fresk. Na kraju sedanje cerkve, zgrajene l. 1754, je prej stala cerkva sv. Marjete in je spadala pod ponikovsko pražupnijo. Leta 1741 je župnik Mikec v tej cerkvi ustanovil bratovščino brezmadežnega spočetja, zaradi česar so prihajali verniki v vedno večjem številu sem; tako se je polagoma razvila božja pot. Leta 1790 je postala tudi župnija.

Dobro uro od Sladke gore je **Šmarje pri Jelšah**. Ime nosi po župnijski cerkvi: Sv. Marija na jezeru in po gradu: Jelše. Grad je iz srednjega veka, je dobro ohranjen in služi socialnim namenom; cerkev Marije na Jezeru se pa omenja že l. 1348. Takoj za trgov se vije tlakovana pot na 369 m visoki hriček Sv. Roka s prekrasno cerkvijo iz leta 1646, polno rokokojskih štukatur. Ob poti, ki mestoma prehaja v položne stopnice, je v letih 1745—47 župnik dr. Matej Vrečar dal postaviti križev pot s 14 postajami — kapelami, ki se odlikujejo z umetniškimi kipi iz leta 1753. Že samo cerkva Sv. Roka in edinstveni križev pot v Sloveniji turistu bogato poplačata trud, ki ga ima z obiskom tega kraja.

Ne daleč od Šmarja, komaj eno uro hoda, se ti odpre sicer majhna in sramežljivo med gorice stisnjena bogata Zibiška dolina, nad njo pa Tinska gora z dvema cerkvama; na strmo južno stran Tinske gore so kakor lastavičja gnezda prilepljene številne zidanice z vinogradi, ki s priznano kapljico vlivajo moči utrujenemu popotniku kakor tudi domačinu, ki v potu svojega obraza prideluje žlahtno tekočino.

S Tinskega zreš pred seboj temni gozd, ki se dviga na oni strani vode Tinšnice. To je Rudnica. Pod njo je kakor v vrečo potisnjen trg **Podčetrtek**, nad njim pa na strmi skali ponosno stoji grad iz 12. stol. Tu so nekdaj sodili. Imeli so sejme ob četrtnih, zato mu je to ime ostalo še do danes. Prav tako ima na ta način pridobljeno svoje ime trg **Podsreda**, slabi dve uri od Podčetrčka. V trgu je župnijska cerkev sv. Lovrenca iz l. 1463, ki je spadala pod Pilštajn... Grad ne služi pravemu namenu; v dvoranah kokodajsajo kokoši (kokošja farma). Škoda, ko bi lahko tako dobro služil

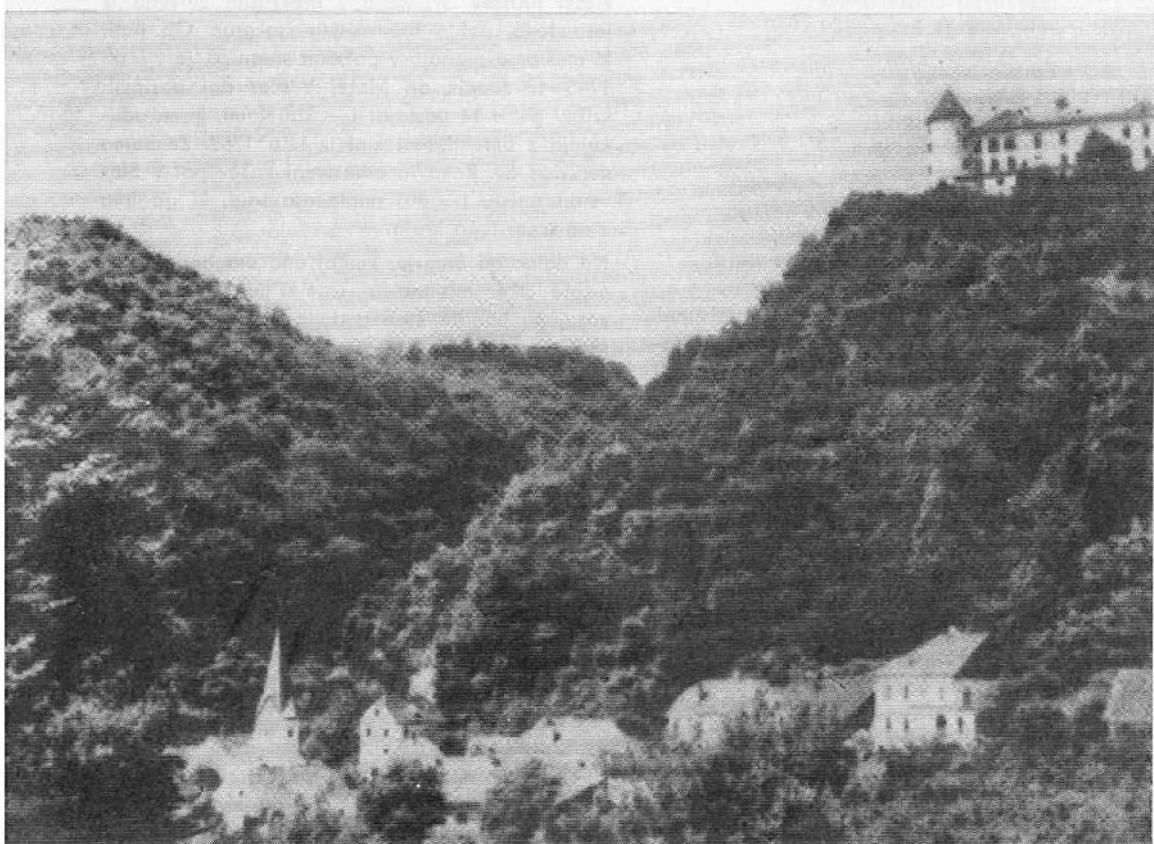
turističnemu namenu, saj ima vse pogoje za turizem. Kaj dela spomeniško varstvo? Za časa Zrinjskega in Frankopanov je bil grad last grofa Erazma Tatenbacha. Ob železniški progi, tik ob strugi Sotle, je znani radioaktivni vrelec. V zasilnem bazenu in pri prhah iščejo številni revmatični bolniki zdravja, tudi pitje te vode je že marsikomu pomagalo. Ko bi bila voda izpeljana v Podčetrtek in za kopališče uporabljene nekdanje lepe, zdaj žalostno razpadajoče zgradbe, bi se prijazni trg v kratkem opomogel in širom po svetu zaslovel kot zdravilišče.

Pol ure od Podčetrka, v podnožju Rudnice, je majhna, neznatna vasica, bolje, naselje **Olimje**. Znamenitost tega kraja je stari renesančni grad iz leta 1550. Leta 1663 je bil izročen pavlincem, ki so 1675 postavili cerkev Marije vnebovzete. V njej se nahajajo lepe freske iz l. 1740, posebno lepe so v kapeli sv. Frančiška Ksaverija. Ko je l. 1782 cesar Jožef samostan razpustil, je bila l. 1785 ustanovljena tam župnija. V obrambnem stolpu gradu so pavlinci okrog leta 1675 ustano-

vili lekarno, ki je bila ena prvih v Evropi. Zavod za varstvo kulturnih spomenikov je njene prostore lepo obnovil in naredil umetniški muzej, v katerem se hranijo nekateri instrumenti te znamenite lekarne. Ves prostor je poslikan s freskami, ki prikazujejo najznamenitejše zdravnike starega sveta, posebno močno pa poudarjajo naravo kot varuhinjo zdravja. V Olimju je Slomšek imel svojo novo mašo l. 1824.

Se na en griček bi hotel, ali ne? Tam v kotu med Mestinjščico in Sotlo se dviga; raz njega se v sončnem vremenu daleč naokoli blešči bela cerkva in precej obsežno šolsko poslopje. Kaj je tam gor? **Sv. Ema**. Edina župnijska cerkev, posvečena pištanski grofici. Razgled je res božansko lep. Pa tudi notranjščina cerkve te ne razočara. Postavljena je bila 1466 kot podružnica Sv. Križa. Leta 1756 je postala vikariat, dobrih 30 let za tem pa kuracija (1784), od 26. oktobra 1789 je pa samostojna župnija. Nekdaj so številni romarji prihajali na prijazen hribček priporočat se svetnici Sv. Emi.

Podčetrtek, vreden obiska in ogleda

Četudi je bil ta okoliš odmaknjen od prometa in ostalih kulturnih in gospodarskih dobrin, vendar ni med najzadnjimi. Bežno smo si ogledali umetniške in zgodovinske reči, katere so mnogim še danes nepoznane, saj so še po uradih to pokrajino imenovali — pragozd (Urwald).

V tišini gozdnote Rudnice (687 m), kjer skrivnostno šepetajo smreke in bukve s svojim listjem pojejo težinstveno pesem, lahko zasanjaš in občuduješ lepoto sveta okoli sebe. Na gozdnih jasad se ti odpro partizanske vasi: Planina, Lesično, Pilštajn, Kozje... Bohor ti pripoveduje o svoji burni zgodovini partizanskih časov. Pogled sega naprej tja proti Kumrovcu, Cesargradu noter do Sljemena, ki zakriva Zagreb. Pred teboj je hrvatsko Zagorje, na vzhodu Donačka gora, Boč, na zapadu pa Celjska kotlina s Savinjskimi alpami. Povsod pa naletiš na ljudi s svojsko govorico, z odkrito besedo, s srcem, ki utripa za veselje in žalost svojega brata. S srci ti odpro tudi vinski hram, če jih znaš razumeti, jim biti svetovalec in odkrit družabnik.

PRIGORJE KARNIJSKIH ALP

(Nadaljevanje po sestavkih na str. 372—375 in 395—402 lanskega letnika)

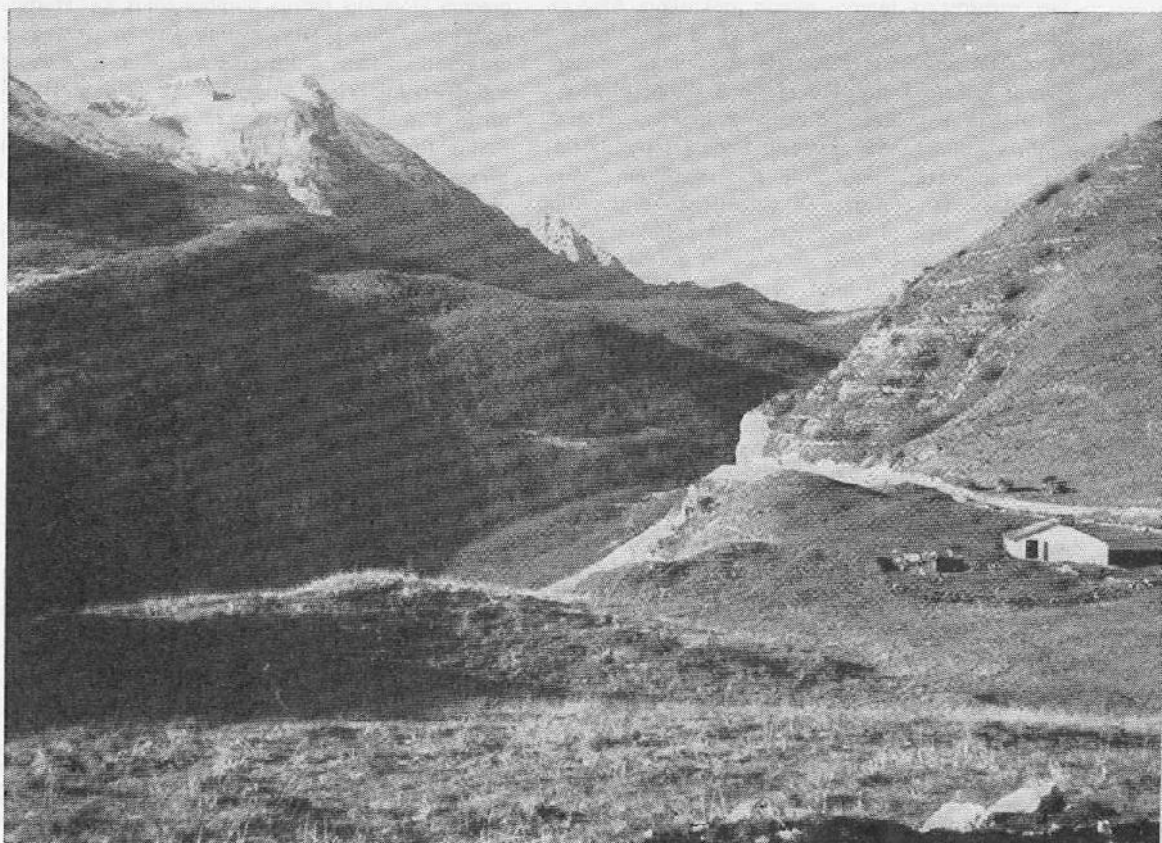
Dr. Viktor Vovk

IV

Če bo poznavalec z vrha Triglava v razgledu na zapad potrpežljivo prešteval in prebiral neštete gore in hribe, pa zvedavo skušal tega ali onega razpoznati, bo izmed sto in sto vršacev pogodil tudi na daleč vidni Pramaggiore ter niže od njega, onstran razsežne Furlanske nižine, Col

Manera, Cimon dei Furlani e Colombera s planine Casera Gastaldia

Foto dr. L. Bellavitis

Nudo in Cimon del Cavallo, ki predstavljata v naravi posebno gorsko skupino in se tudi v slavu obravnavata skupaj. Je eno od najlepših gorstev v prigorju Karnijskih Alp. Trovrhati Cimon del Cavallo, furlanski Monte Ciaval, v domačem ljudstvu ponajveč »la Manera«,¹ ki dela v družbi svojih bližnjih sosedov orjaški gorski sklop, stoji v južnem koncu celotne skupine in ga štejejo med najslovitejše razglednike severovzhodne Italije. Je izrazita ogelna gora, dominanten vrh, ki z robu velikanske ravnine, denimo iz Aviana, običajnega izhodišča s samo 159 m, strmi v nebo do celih 2250 m nadmorske višine. Z istrske obale vidimo Cavallo v zelo razvitem in značilnem profilu. Ko da bi bil umetniško izklesan, stoji v lepi harmoniji s številnimi vrhovi, ki se od njega vlečejo dalje na sever. Vendar se od svojih sosedov očitno razlikuje, zakaj od koder koli bi se planinec zadržal v tisto pogorje, le njega, Cavalla, bi se prišlo njegovo oko, živo bi se mu zbudila želja njega obiskati prej ko vse druge ondotne vršace.

Razgled s Cavalla je nenavadno lep in razsežen. Na severu in severozapadu žarijo Dolomiti, za njimi še znamenita Brentska skupina, na zapadu se razprostira temno zelena pokrajina Alpago, pod nami na jugu je široka Furlanska nižina s stoterimi naselji in številnimi vodami, na njenem kraju lesketa Jadransko morje v sijajni bleščavi. Razločno so videti potegnjene lagune in sredi njih v edinstvenem pogledu Benetke, pa še Padova in mnogi drugi kraji po rodovitnem Benečanskem. Na jugovzhodu vidimo istrsko obalo z njenimi mesti in značilnimi cerkvenimi stolpi v njih. Na severovzhodu stoje v sinji daljavi Triglav in drugi, čez vse ljubi nam domači vrhovi. Po vsej bližini okoli Cavalla pa se širijo zeleni gorski pašniki, bogato posuti z živobarvnim planinskim cvetjem.

Ob vsem tem ni čuda, da je človek prav na Cavallo že jako zgodaj obrnil pozornost. Cimon del Cavallo je v zgodovini Benečanskih Alp prva po imenu znana gora, zapisana že l. 964. Ta Cavallo je imenovan v najzgodnejših listinah srednjega veka in se njegovo ime na starih zemljevidih (l. 1557) pojavlja med prvimi gorskimi imeni. S poudarkom se piše, da ima Cimon del Cavallo tiščoletno zgodovino.

Tudi je Cavallo časovno prva gora na ozemlju med dolinama Adiško in Tilmentsko, ki je znana

po svojem prvem pristopu. Na njegov vrh je po dokumentaricnem izročilu stopil človek že l. 1726, torej 52 let pred Willonitzerjevim pristopom na Triglav, 60 let pred Balmatovim na Mont Blanc, 64 let preden se v Vzhodnih Dolomitih pojavi von Wulfen z vzponom na Geisl, najvišji vrh doline Val di Bràies, takrat še Pragsertal imenovane, in 74 let pred legendarnim pohodom Valentina Staniča na Veliki Klek.

Resda niso prvih dveh pristopnikov na Cimon del Cavallo tja gor gnali turistični nagibi. Še ni napočil čas za turistiko ali alpinistiko v današnjem pomenu besede. Na težavno, pa docela uspešno pot sta se marveč podala italijanska botanika Girolamo Zanichelli in Pietro Stefanelli iz zgolj znanstvenega zanimanja. Za tiste čase nenavadna, vsekakor častivredna tura je bila polna hudih tegob in nadlog, posebno če še upoštevamo starost Zanichellija, ki je imel takrat že 64 let, kar je velikemu dejanju še posebej dalo pomen imenitne prigode. Zgodovinski pohod je Zanichelli v latinščini opisal in nam je ohranjeno njegovo postumno delo.² Takole piše: Leta 1726 v začetku julija sem odrinil iz Benetk, z mano Peter Stefanelli, v botaniki velik veščak (una mecum Dominus Petrus Stephanellius Rei Herbariae peritissimus). Nad Avianom se je svet začel vzpenjati vkreber. Z brašnom založena, na mezgih sedeča (viatico instructi, ac Mulis insidentes) sva prišla v neko dolino, kjer sva se na planini utaborila (in Pastoralis Tugurio stationem nostram firmavimus). Že tam sva si za rastlinami pridno ogledala teren, pa pustivši v najinem brlogu prtljago in kar sva imela nabranega cvetja, sva si na noge pričvrstila nekakšne cikle, ki jim ljudstvo pravi grappelle,³ ter začela čez drn in strn,

² Joannis Hieronymi Zanichelli Opuscula Botanica Posthuma a Joanne Jacobo Filio in lucem edita. Venetiis 1730. Typis Dominici Lovisa.

Drugi od teh opuscul (zvezkov) vsebuje prav opis botaničnega izleta na Cimon del Cavallo: J. H. Zanichelli iter secundum. Montis Caballi, ibique Stirpium nascentium descriptio Pag. 39-54. (Po Olintu Marinelliju v »In Alta« XIII-1902, str. 18-19, kjer je citirana še nekatera botaniška literatura.)

³ Mišljene so pač dereze, ital. ramponi, ferri da ghiaccio, med gorniki tudi samo »i ferri«. V švic. kantonu Grischun-Graubünden pravijo, in sicer v Zgor. Engadinu crapellas, v Spod. Engadinu charpellas. V strmeh svetu okoli Zerene ob Innu govore: metter sü las crapellas a las giallinas (kokošim je treba natakniti dereze). V Bernar Oberlandu so dereze Gräppen. Pri nas, vsaj v mestih, pravimo dereze, manjšim žabic, v Boscu so dereze, na Tolmiskem derezi ali derzi, na Idrijskem krapši, v Solkanu krapeži, na Goranskem krampeži, na Koroskem krapži ali krampiži, tu in tam še kramplji, krampiči, krampižariji, ponekod ledeniki. Dereze so stara kolikor človek v goratem svetu. Uporabljale so se in se uporabljajo v brezštevilih tipih. Danes pri nas običajna oblika jim je l. 1908 zasnoval in obanem vpeljal kratki cepin takrat sloveči himalajec Oscar Eckenstein, angleški državljani avstrijskega rodu. Ne vemo, kakšne dereze so nosili vojaki Aleksandra Velikaga, ko so osvajali ozemlja v Perziji in po visokem gorovju Hindukuš. Vemo le, da so jih nosili, in vemo tudi, da so naše avčinke perfectne.

¹ Cimon je narečno ime za Ital. cima = vrh, špik. Ital. cavallo, furl. ciaval = konj. La manera pomeni v beneščini (veneto) sekira, širočko. V resnici spominja v ljudski domišljiji na tako orodje ogromna stena te gore. In sicer vzhodna stena, s čimer bodi popravljeno ali pojasnjeno, kar se je tozadevno pogršno ali napopolno zapisalo v PV 1962, str. 491, op. 46).

Turistični center Lorenzago s Cridolo v ozadju

Foto G. Burloni

često plazeč se po vseh štirih (repentes), riniti kvišku. Le kdor je izkušen v tem, bo mogel razumeti, koliko potu, kolikšno neznosno žejo naju je veljala take vrste hoja (quanto sudore, quanto sitis cruciatu iter hujusmodi nobis steterit, nonisi expertis credibile est). Pot je neznansko zategljiv, celih sedem milj je treba prehoditi preden je moči postaviti nogo na vrh. Tu gori pa neskončna samota ter na vse strani sami grozljivi prepadi, nikjer sledu po prebivališču niti po kakršnikoli dejavnosti človeka (vasta ibi solitudo, horrida ubique Aspreta, nullam humanae habitationis, nedum culturae vestigium). Samo ljubezen do rastlin in veselje nabirati jih je nama lajšalo neznosno trudnost. Skrbno sva preiskala še sam vrh, nakar sva se, otovorjena s florističnimi zakladi (herbariis opibus onusti), začela počasi spuščati navzdol. Prišla sva spet v Aviano, od ondat v Benetke. — Na koncu zgodovinskega potopisa je navedenih več ko 250 rastlin, ki sta jih italijanska botanika na spomina vredni turi nabrala.

Skoro sto let za Italijanoma (l. 1818) se je na Cavallo napravil spet botanik, tokrat Nemec, G.

von Martens po imenu. Na pot ga je bila zvalila ljudska pravljica o nekem Madoninem vrtu, bogatem s še nikoli nikjer vidnim cvetjem. Misli je tudi, da ni bil še nihče na Cavallu, odpravil se je torej tako, ko da gre opraviti prvenstveno gorsko turo. Za spremljevalca si je vzel domačina, pastirja Giuseppa Michelina iz Aviana. Michelin ni bil nikoli na Cavallu, a pokazal je spotoma Nemcu stezo, koder so po pripovedovanju podgorcevi šli nekoč na Cavallo geometri z nekaterimi možmi iz doline. Nesli so s sabo signalen drog, ki so ga posadili na vrhu z velikim trudom in v nepopisni nevarnosti. V naslednji zimi pa je vihar tisti drog povlekel v prepad. Tako so govorili ljudje v dolini. Martens opisuje grozotne prizore, ki sta jih na potu doživljala. V strmem skalovju sta si sezula čevlje, hodila sta bosa, oprijemala se šopov neke trave, carex firma. Bila sta že blizu pod vrhom, kjer bi bilo treba preskočiti majhen, a po snegu hudo spolzek žleb. Ni jima kazalo tvegati ga. Iz nižin se je začela vzdigovati megla. Pa je Martensa obšel strah, da na povratku zaideta v megli, ali v neznanim,

divjem svetu celò izgubita življenje. Močno ga je mikal vrh z bogve kakšnim rastlinjem, rad bi bil užival široki razgled. A vse to, in še gola ambicija, da bi bil vendar docela dosegel svoj cilj in stopil po vsem soditi kot prvi človek sloveči gori na teme, vse to ni bilo vredno postavljati na kocko dvoje življenj. Tako je ugibal Martens pod vrhom Cavalla, in ko je odločil: »Vrniva se nazaj!«, je Michelin poskakoval od veselja.⁴

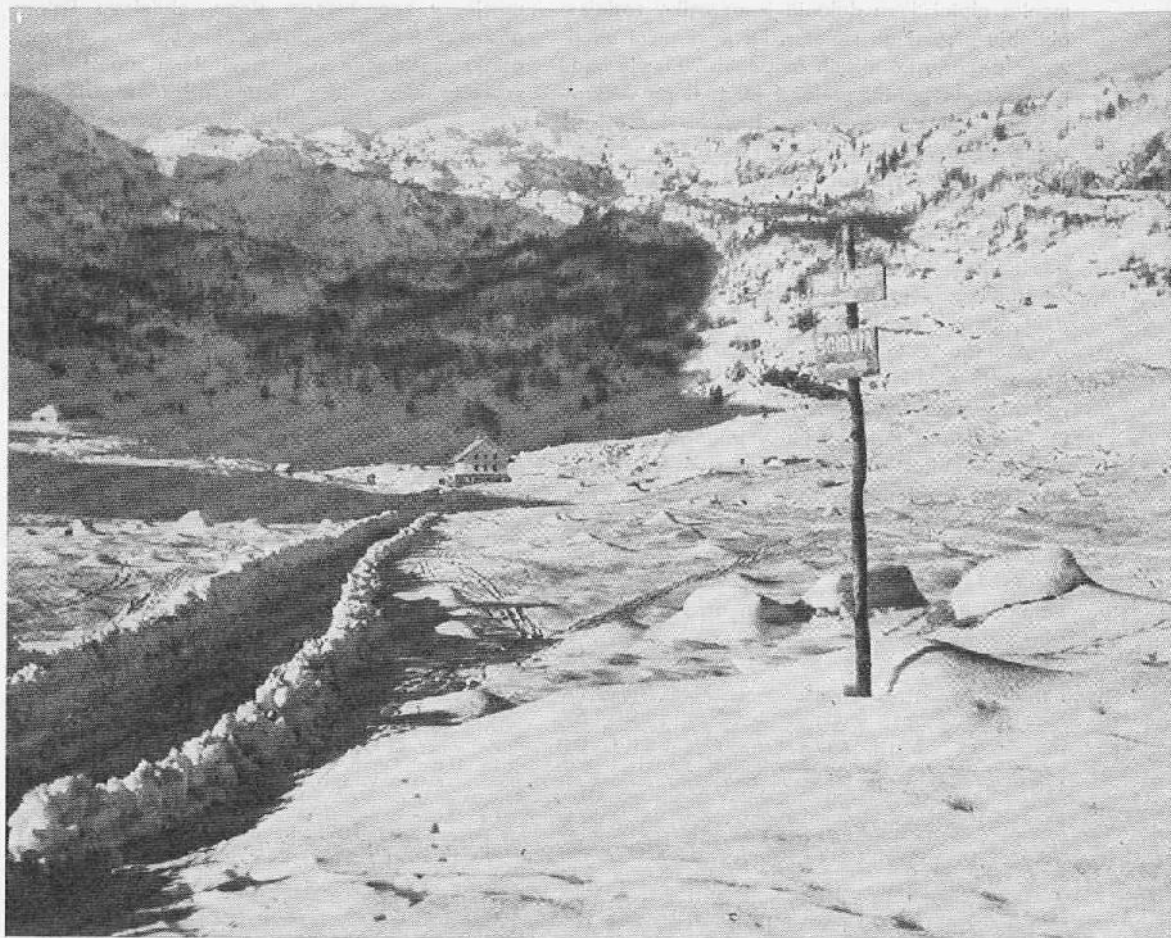
V tem gorstvu so v letih 1860–1862 pešali svoje silne pohode prvi angleški alpinisti, John Ball, Gilbert, Churchil, F. F. Tuckett. Večinoma so bila

⁴ G. von Martens: »Reise nach Venedig«, Ulm, Stettin'sche Buchhandlung, 1824, 2. zv., 16. pogl., str. 299–316 (po dr. Faterl v Zeitschrift des deu. u. öst. A.V. 1911, str. 311–312). Martensov opis haje na Cavallo je pisan izredno zanimivo. Sploh so vesti, poročila, potopisi garnikov iz starih časov časi kaj mikavni tudi za sodobnega planinca. Med številnimi spisi o našem Cavallu se lepo čita Giuliano di Caporiacco: »Tre giorni al Consiglio e salita al M. Cavallo« v Cronaca SAF III – 1883, str. 27–34.

ta še preiskovalna ali pozvedovalna potovanja. L. 1869 pride na vrh Cavalla botanik Curioni v spremstvu domačih pastirjev. Takole piše ob tem alpinistična zgodovina: Vse do tod še ni moči govoriti o pravem alpinizmu v gorstvu, ki je o njem beseda. Alpinizem se je tukaj pričel – pišejo – z Angležema F. F. Tuckettom in R. Whitwellom, ki sta se na Cavallo povzpela l. 1870 z vodnikom C. Lauennerjem in S. Siropaesom. Na vrh so prišli iz škrbine Forcella Lastè ter čez Cimon d'Alpago. V bogati zgodovini ondotnega alpinizma štejejo tale pristop za prvo pravo alpinistično ali turistično dejanje, tedaj prvo turo, izvršeno na Cimon del Cavallo iz golih turističnih nagibov. Prvikrat je prav o tej turi objavljeno poročilo v turističnem smislu, z besediščem, kakršno je v navadi pri planincih ali alpinistih, ko govorijo ali pišejo o svojih pomembnih delih.

Planinski dom na Piancavallu 1267 m

Foto G. Ellero

Naslednjega leta (1871) je dosegel Cavallov vrh znani geolog prof. Torquato Taramelli, ki ga je spremljal dr. Ant. Cardazzo iz Budoia. Tu pa se vprašamo, ali lahko ta dva učenjaka že imamo za alpinista ali turista v sodobnem pomenu besede? In v katero vrsto hribolazcev so zapisali Staniča, Slovenca Valentina Staniča?

Giov. Marinelli je prišel l. 1876 s tremi tovariši na Cimon di Palantina, v zmotni domnevi, da imajo Cimon del Cavallo pod nogami. Tam gori so našli listek nekega gozdnega čuvaja Valenzinija, ki je bil v zasledovanju gamsa nekoliko pred njimi stopil na tisti vrh. Marinellijev sin Olinto, sloven učenjak kakor oče, je l. 1902 prišel na vrh Cavalla in je o svojem vzponu napisal poročilo, obširen, jako zanimiv spis s številnimi geološkimi, morfološki, hidrografičnimi podatki in z obilnim citiranjem bogate literature.⁵ S podarkom je treba na tem mestu imenovati Artura Ferruccia, planinca in alpinista največjega formata, češčenega prvaka furlanskega alpinizma in najznačilnejšega njegovega zastopnika. Znamenita alpinistična dejanja je opravil v zadnjem obdobju prejšnjega stoletja. Bil je resnični odkritelj prigorja Karnijskih Alp, celih 70 let je hodil po ondrotnih gorah, prelezal je, tudi po večkrat, mnoge vzpetine, prehodil številne tamkajšnje dolge doline. Veliko je pisal o svojih pohodih v alpinistični reviji »In Alto«, bil je dolgo vrsto let njen glavni urednik, trajno vrednost ima predvsem njegova izčrpna, odlična monografija.⁶ In od Italijanov mora biti omenjen Antonio Berti, neutrudni popotnik po Vzhodnih Dolomitih, velik poet njihovih gora. Malo jih je bilo, ki so znali o planinah s tolikšnim znanjem in s tolikšno ljubeznijo pisati kakor Berti. Nikoli ne bo v teh gorah zamrl njegov spomin.⁷

Ob prelomu stoletja so bili v prigorju Karnijskih Alp obiskani številni vrhovi, kakor Col Nudo, Crep Nudo, Monte Messer, Spiz Gallina, markantni stolp, ljubki Matterhorn v malem (1545 m), Monte i Muri, Cornetto, Cornier, Plan Selenc, Monte Tamer, Tamai, Cima Laste, Malorch in Valorch⁸ in drugi. Münchenčan dr. H. Steinitzer,

njega dni sloveč alpinist, se je za te gore specializiral, križem krašem jih je obhodil in o njih napisal pomembno alpinistično delo. Nadrobno je v njem opisano vse gorsko ozemlje na levi strani reke Piave.⁹ Popolnejši raziskovalec tega gorovja je bil dunajski živinozdravnik dr. Lothar Patera, ki mu gre zasluga za prve sistematične raziskave in prvi znanstveni opis celotnega, dotlej še ne dovolj znanega pogorja. Patera je v letih 1903–1912 ondod prehodil vse doline, se povzpел na vse vrhunce, bodisi po tedaj že znanih smereh, bodisi po novih, po njem samem odkritih potih. Številni vrhovi tega pogorja imajo Patero za svojega prvega pristopnika. Tako široko razgledni Monte Pianina, Monte Tremol, Col Mat (pomeni: nari hrib), Monte Dolada, Monte Certen,¹⁰ Monte Frugna, Capel, Colombera, Cimon dei Furlani, še Monte Toc, tisti, ki je svetu ostal v hudem spominu po strahotni nesreči v jeseni 1963. Še danes uživajo ugled in imajo dejansko vrednost Paterovi obsežni alpinistični spisi, zlasti tisti o pogorju Cimon del Cavallo. S posebno natančnostjo, v znanstvenem slogu, obdelava Patera posamezne kraje, opisuje njih posebnosti, razgrinja zgodovino dokumentarično ugotovljenih vzponov in podaja z izredno prizadevnostjo pregled zojetne bibliografije.¹¹ Od sodobnikov se marljivo ukvarja z goropisjem Cavalla in njegovih sosedov zlasti dr. Lando Bellavitiis, zelo delaven alpinist, turni smučar in planinski pisatelj. Je domačin, iz Pordenona. Njegovi spisi obdelavajo sedanje stanje turizma in alpinizma v Cavallovem gorstvu, s posebnim ozirom na predvideni razvoj v bodočnosti.¹²

A vrnimo se k Staniču. O njem se je predvsem v nemškem slovstvu mnogo pisalo. Ni po gorah samo rastlinje nabiral pa meril kote in višine, ni ga gnala v gore samo želja po znanstvenih študijah in dognanjih, ampak je v gorski svet hodil in silne vrhove osvajač posebnostjo iz navdušenja za lepoto gora in iz čiste ljubezni do njih.¹³ Gojil je alpinistiko zavestno in športno ter velja po splošni sodbi za prvega alpinista v Vzhodnih Alpah. Da je bil Stanič prvi na Clapsavonu in Biveri v Karnijskih Alpah, je v slovstvu oddavnaj nesporno. V prigorju Karnijskih Alp velja za

⁵ Olinto Marinelli: »Salita al Monte Cavallo«, »In Alto« XIII–1902, str. 64–69.

⁶ Arturo Ferrucci: »Le Prealpi Clautane«, Bollettino CAI XXI–1891, str. 261–286. O Ferrucciju, zelo nenavadnem človeku, je PV že pisal: 1962, str. 406 in tam op. 44; 1966 str. 395–396, op. 12). Arturo Ferrucci je umrl l. 1955.

⁷ Antonio Berti je bil zdravnik v Vicenzi, umrl je l. 1956. Veliko je napisal o Vzhodnih Dolomitih, izvrstno je njegovo delo »Le Dolomiti Orientali«, Guida dei Monti d'Italia, Milan, izd. Fratelli Treves, 1928. Na novo so opisana gorovja, ki so tu v razpravi, v II. zvezku zbirke »Le Dolomiti Orientali« s podnaslovom »Dolomiti d'oltre Piave«, CAI in TCI, Milan, 1961. Po načinu opisovanja in po stilu neprekosljiv vodič. O Bertiju je Plan. Vestnik že večkrat pisal, tako posebno 1958, str. 566–567.

⁸ Po Tumi Mali vrh in Veliki vrh, Jadranski almanah 1923, str. 151; PV 1934, str. 40.

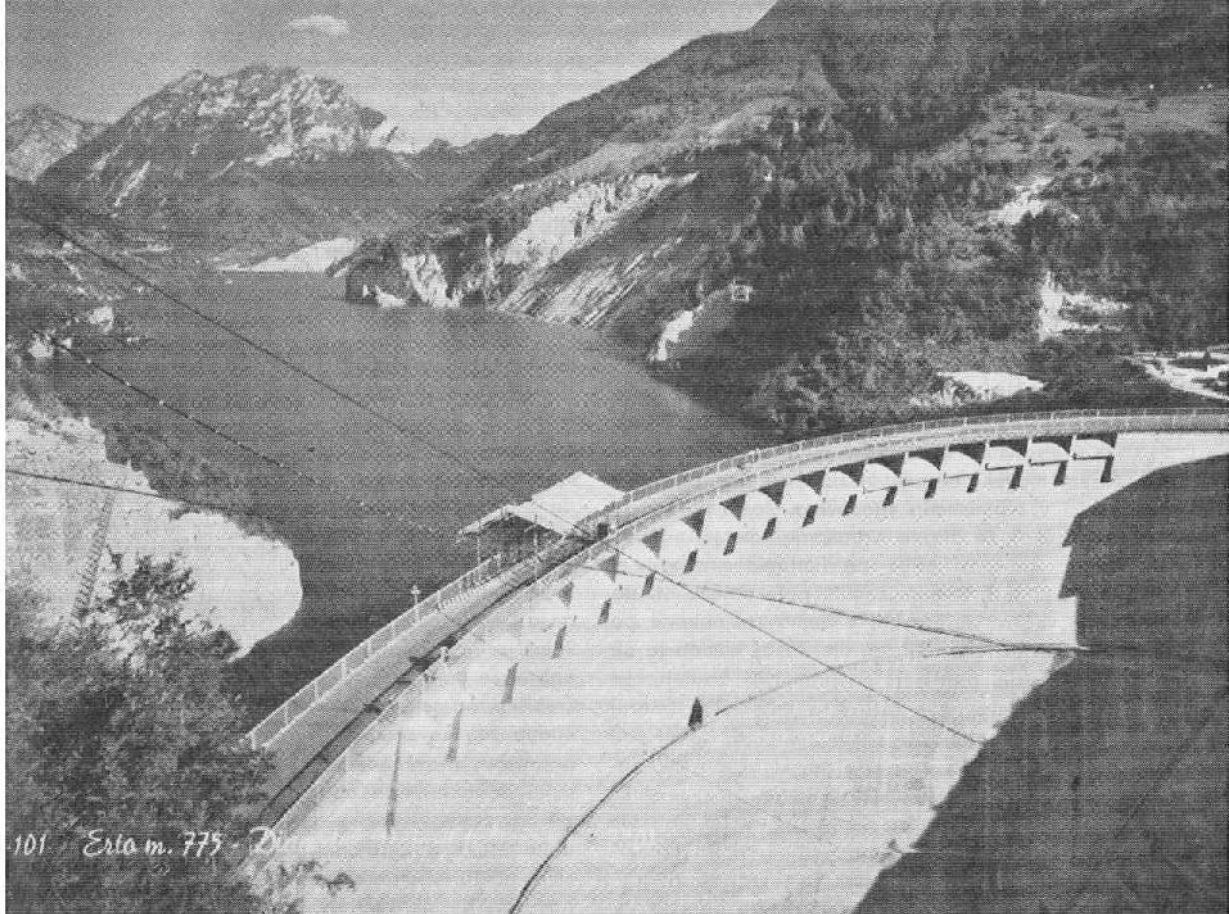
⁹ Dr. H. Steinitzer: »Die Carnischen Voralpen« v letnikih 1900 in 1901 Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.

¹⁰ Po Tumi: Crtež, Pomen in razvoj alpinizma, str. 272.

¹¹ Dr. Lothar Patera: »Die Cavallgruppe« (Zeitschrift des deu. u. öst. A. V. 1911, str. 298–328), Bergfahrten in der Cavallgruppe (Zeitschrift 1912, str. 317–342).

¹² Dr. Lando Bellavitiis »Monte Cavallo, montagna di Pordenone« v reviji »Il Noncello« 1960, II. polletja, Pordenone, str. 73–81. Zanimivo pisani spisi, ki je opremljen z ozemeljsko skico in lepmi slikami, proučujo številne podatke o vzponih, poteh in zavetiščih ter druge zanimivosti vsake vrste.

¹³ Tako tudi Wilhelm Lehner: »Die Eroberung der Alpen«, Grethlein & Co, Zürich-Leipzig, 1924, str. 101, 106, 712.

Pokrajina katastrofe iz l. 1963. Orjaška dolinska zapora, preko katere je pljusnil morilski val

Foto Ghedina

prvega pristopnika na imenitni Pramaggiore.¹⁴ Obiskal je tudi Cimon del Cavallo, ki je tu v besedi. Lothar Patera, ki je l. 1899 Staniču priznaval njegov prvenstveni vzpon na Clapsavon,¹⁵ pa je nekaj let kasneje pisal: »Omeniti treba, da je V. Stanig dobro poznal Monte Cavallo; če mu je priplezal do vrha, je dvomljivo. V opisu izleta na Sveto Goro pri Gorici dne 21. 6. 1844 pove-ličuje obsežni razgled, ki se mu je na vse strani odpiral, pa pravi: Proti zapadu se visoko dvigajo velike italijanske gore, počenši od Monte Cavalla pri Trevisu pa do Primaggiora v Karniji.«¹⁶ Pač, Stanič je bil tudi na Cavallu, in kakor vse kaže, že celih sto let prej ko Patera. O tem nam nedvoumno pričajo številni viri.¹⁷ Zmerom je imel razen kranjskih in koroških tudi »beneške« gore

v mislih in v besedi. Vesel jih je kar z doma gledal, ko je več let kaplanoval na razglednih Banjščicah. L. 1835 je spremljal škofa in prosvetnega buditelja Antona Slomška v Oglej. Tam mu je s stolpa bazilike razkazoval kraje in gore, ki jih je bil obiskal. O tem nam Slomšek poroča in piše o Staniču: »Kakor v mladih letih so tudi ostarljiv mož vse nar viši hribe po Belči, Bevci, Forlanih, po Koroškem ino Kranjskem prehodili.« Od »Forlanov«, to je furlanskih gora, imenuje Slomšek samo Clapsavon v Karniji, ki ga je Klepsafon zapisal. A furlanski je tudi Bivera, ki smo ga že imeli v besedi. Končno vemo iz Levčevih zapiskov ter drugih virov za dve gori na Beneškem ali Furlanskem, ki ju je tudi Stanič do vrha obiskal: Cimon del Cavallo in Pramaggiore.¹⁸

¹⁴ Gl. nadrobna podatke o tem v PV 1962, str. 349–354 in tam cit. literaturo. Tudi G. B. Spezzotti: »L'Alpinismo in Friuli e la Società Alpina Friulana«, II. knjiga, SAF, Videm, 1965, str. 298.

¹⁵ Lothar Patera: »Neue Touren in der Stéfano-Gruppe«, Oesterr. Alpenzeitung 1899, str. 288.

¹⁶ Lothar Patera: »Die Cavallogruppe«, Zeitschrift des deu. u. öst. A. V. 1911, str. 313; L. Purtscheller: »Eine Erinnerung

an Val. Stanig...«, Oesterr. Alpenzeitung 1898, str. 170–171. Gl. tudi Evgen Lovšin: »Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah«, PZS, Ljubljana, 1956, str. 40, 42, 48.

¹⁷ PV 1962, str. 353–355 in tam navedena literatura.

¹⁸ Gl. Evgen Lovšin, n. m., str. 40–42, 47, 98 ter tam cit. slovnstvo in viro.

Lahko se vpraša, na kateri Cavallo se je bil Stanič povzpel, ko je že nedaleč od tega nad Avianom še nekaj drugih gora enakega ali podobnega imena.¹⁹ A je bil gotovo le na tem, ki se tukaj o njem pleče govor. Ker od vseh Cavallov je samo tega, pordenonskega, videti tako z Banjšic in s Svete Gore, kakor z visokega stolpa v Ogleju, sploh z vseh krajev prostrane Furlanske nižine, tedaj vse od onod, od koder se je Stanič v življenju z večnim veseljem razgledoval po hribih beneških ali furlanskih.

Kakor smo videli, velja v slovstvu, da je bil Stanič na Clapsovu in Biveri v letih 1826 ali 1827.²⁰ Nisem mogel dognati, kdaj in od kod sta prišli letnici v alpinistično zgodovino. Zastavlja pa se nam tukaj še drugo vprašanje, če je namreč Stanič »nar viši hribe po Forlanih prehodil« v eni sami turi, z enim samim potovanjem, ali pa se je večkrat napravljal z doma na pohode po beneških in furlanskih gorah. Zakaj vredno je ob tem pomisliti predvsem na prometne razmere, pa tudi na vsakovrstne težave, s katerimi je moral popotnik v njegovih časih računati. Stanič ni čakal železnice, vsaj te ne, ki bi mu bila rabila na poteh v furlanska gorovja. Šele nekoliko mesecev pred njegovo smrtjo je na Italijanskem stekla prva železnica, pa ne tu gori na Primorskem ali v Furlaniji, ampak so takrat odprli promet samo kratko progo od Mestre do Padove, in nekaj malega po njegovi smrti je bila otvorena železniška proga Genova—Turin.²¹ Prva železnica v Belgiji in Nemčiji je stekla 12 let, v Avstriji, Rusiji in Švici 10 let pred Staničovo smrtjo. Stanič ni doživel današnjih sila prometnih železnic, kakor prog Dunaj—Trst (1857), Maribor—Celovec—Beljak (1863—1864), Ljubljana—Trbiž (1870), Beljak—Franzensfeste (1871) in Beljak—Trbiž (1873) ter nekoliko drugih na našem ozemlju, ki so šele, ko Stanič že davno ni bilo več, zrastle iz tal in omogočile nastanek in kasnejši razmah velikega turističnega prometa. Proga Trst—Videm so odprli l. 1879, furlansko progo Videm—Humin l. 1875 in jo leto kasneje podaljšali do Hudic v Vratih²² ter l. 1879 še naprej do mejnega Tablja—Pontebe, hkrati z dograditvijo ljubljanske proge

s Trbiža do tja. Iz Hudic so napravili železniški odcep do Tumeča šele l. 1910, ko so po obzorju že mrleli motni obrisi bližajoče se svetovne vojne. In še dobrih 8 km naprej od Tumeča, do Ville Santine, sedanje končne postaje karnijske železnice, so podaljšali progo, ko je ostali svet že bil v vojni, a je Italija še deset mesecev oprezno, v zavedni pripravi čakala. V tem času so se morali italijanski delavci izseljenci vrniti iz vojaških se dežel. Da jim je mogla domovina dati zasluzko, so začeli z njimi graditi železnice in ceste.

Za Valentina Staniča je bila še vsa Evropa domala brez cest, vsaj takih, kakršne poznamo danes. Prav posebno je bila revna z njimi Furlanija. Za današnji promet zelo važna cesta, t. im. Strada del Gorto (od Ville Santine navzgor po dolini Degano), je bila zgrajena komaj do Comegliansa šele l. 1880. Tik pred izbruhom prve svetovne vojne so jo podaljšali do Forni Avoltri, od tam naprej še do Sappade, zdaj velikega turističnega središča, pa šele po končani vojni, kar se človeku čudno zdi, ko se cesta vendar vije pod mejnim pogorjem, prav koder so se odigravali odločilni vojni dogodki. Kdo od motoriziranih turistov ne pozna prelepe gorske ceste čez prelaz Passo della Maura? Zgrajena je bila šele l. 1881, in sicer na furlanski strani samo od Forni di Sopra navzgor. Kje je bolj živ promet kakor na veliki dolomitski cesti, ki pelje od sijajnega letoviškega kraja Dobbiaco v dolini Pusterici (po nemško Pustertal, zdaj Val Pusteria) na jug čez sončni vrh Cima Banche v Cortino d' Ampezzo ter dalje skozi Tai—Ponte nelle Alpi tja dol do Conegliana. To cesto, znano z imenom Strada d'Alemagna, so napravili l. 1835.²³ Dotlej je onod skozi temne gozdove peljal kvečjemu kak zanikr kolovoz, pa še ta z nerodnimi presledki. Popotnik se je moral neredkokrat spoprijeti z volkom, medvedom in drugimi zvermi. Srečen je bil, kakor nam poročajo grozljivo pisani potopisi iz tistih časov, če se je mogel izogniti predrznih razbojnikov, ki so nanj prežali v dobro izbranih zasedah. K tem razbojnikom so prištevati tudi vojaške ubežnike, ki so se po pisanih poročilih zelo pogosto klatili po odljudnem in pustem svetu. Za razbojniške napade so bili posebno razvpiti samotni kraji v pogorju Cimon del Cavallo. Tudi tam je v Staničevih časih še vladala Avstrija, in moške so se raje umikali v divjino, kakor pa da bi mlada leta preživljali v zatohlih avstrijskih kasarnah.

¹⁹ PV 1962, str. 354 in tam op. 34, str. 355.

²⁰ Le za Bivero je Tuma sprva navajal letnico 1826, a kasneje za oba vrhova 1826. Gl. PV 1962, str. 348—354 in tam cit. literatura. Tudi v naveštem ital. slovstvu se ugotavlja: Stanič (Valentino Stanič), prvi pristopnik na vrhovih Bivera in Clapsova, v prvih letih prejšnjega stoletja. G. B. Spezzotti, n. m.

²¹ Stanič je umrl l. 1847, star 73 let. Na ozemlju današnje Italije je že l. 1839 stekla nekakšna poskusna železnica na kratki progi od Neaplja do Portici.

²² Hudice v Vratih, naselji Hudice (furl. Plan, Ital. Piani) in Vrata (furl. Puartis; Ital. Portis), zdaj Stazione per la Carnia, postaja v odcepu karnijske železnice (la carnica) od tabeljske (la pontebana).

²³ Tisto leto sta žla Stanič, ki je bil takrat že 61 let star, in škof Slomšek v Oglej. Hodila sta skozi Palmarno, kakor nam Slomšek o tem verno poroča. (Eugen Lovšin, n. m., str. 41—42.)

IZČRPANOST

Dr. France Srakar

Pri podrobnejši analizi nesreč v naših gorah v zadnjih 15 letih (odštete so smučarske nesreče) ugotovimo, da so zabeležena v 20 % znamenja delne ali popolne izčrpanosti. Objektivni vzroki so bili navadno slabo vreme s padavinami, močnim vetrom in ohladijavo ter slaba oprema, od subjektivnih pa slaba psihična in fizična kondicija. Temu je sledila izguba orientacije, panika, strah, ponesrečenec se zapleza, zdrsne, pade... Statistika je pokazala, da je bilo teh nesreč največ v maju, le malo pa zaostajajo julij, avgust in september. Večinoma je šlo za ljudi v najboljšem življenjskem obdobju (povprečna starost je bila med 25 in 30 leti). Prav to kaže, da moramo kot osnovni vzrok vzeti nezadostno telesno in duševno kondicijo ter slabo opremo ob neugodnem vremenu.

Kaj je izčrpanost, je preprosto težko povedati. Predvsem je mnogo več kot samo subjektiven občutek. Treba jo je razlikovati od utrujenosti, ki je samo poseben občutek neugodja ob fizičnem in psihičnem naporu. Utrujenost je opozorilo, varnostni signal, da mišičje in živčevje rabi počitka. Vendar je tak organizem zmožen še velikih naporov. Dobro so znane take izredno močne utrujenosti v športu. Pri dolgotrajnih nastopajo včasih izredno močne krize, ko se zdi, da bo nastopila izčrpanost, vendar ob močni volji kljub nadaljnjemu naporu kriza mine in športnik je spet zmožen za velike storitve.

Pri izčrpanosti pa je drugače. Pri njej pride do stanja, ko je izrabljena adaptacijska rezerva, preprosto bi rekli, izrabljene so vse zmožnosti, da se človek prilagodi na posebno zahtevne pogoje in zato ni več mogoče normalno vzdrževanje osnovnih funkcij organizma. Gre torej za nesorazmerje med zahtevami in sposobnostjo organizma, nesorazmerje med potrošeno in proizvedeno energijo.

Za lažje razumevanje si moramo poklicati v spomin nekaj osnovnih dejstev iz fiziologije. Človek ima stalno telesno temperaturo 37°C, z

majhnimi spremembami v teku dneva in med posamezniki. Stalna telesna temperatura je nujna za normalno delovanje življenjsko važnih organov, predvsem živčevja. Zanj skrbi poseben center v možganih. Toplota nastaja v človeškem telesu pri presnovi, pri delovanju srca, pljuč, živčevja, mišic in drugih organov z izgorevanjem hrane. Že pri popolnem mirovanju v postelji in pri sobni temperaturi se pri normalnem odraslem človeku sprosti 1400–1800 kalorij v 24 urah (1 Kal je količina toplote, potrebna, da se 1 kg vode segreje za 1°C). Pri naporu na delu pa se to poveča za dvakrat ali trikrat. Pri delovanju mišic se le 25–30 % uporabljenega goriva (= hrane) izkoristi za mehanično delo, 70–75 % pa se pretvori v toploto. Človeško telo nima sposobnosti ustvarjati toplote direktno z izgorevanjem hrane. Toplota vedno nastaja kot »stranski produkt« pri delovanju organov in tkiv. Precej se je sprosti tudi pri presnovi beljakovin.

Človeško telo oddaja toploto po fizikalnih zakonih. Z žarčenjem (sevanjem) 55 %, s prevodnostjo in prenosom 15 %, z izhlapevanjem v pljučih in na koži 27 %, z izdihanim zrakom 2 %, z izločki 1 %. To velja za normalne pogoje. Na zahtevo po zvišanem oddajanju toplote (v vročini) se telo prav dobro in hitro prilagodi. Pri tem se poslužuje prvenstveno znojenja. Na vročino se človek dobro aklimatizira. Na mraz pa se telo prav malo ali nič ne aklimatizira. Zato si moramo pomagati z zaščitno obleko in primerno hrano.

Pri povečanem oddajanju toplote se telo brani pred znižanjem telesne temperature z okrepljenim delovanjem srca in jeter, z zmanjšanjem krvnega obtoka v koži in z mišičnim delom — drgetanjem, povečano napetostjo mišic. Pri mišičnem drgetanju se namreč 70–80 % uporabljenega goriva pretvori v toploto. Tudi pojav kurje polti ima svoj pomen, čeprav nimamo dlake, ki bi se naježila. Pri tem se napno drobne kožne mišice, kar spet sprosti nekaj toplote. V hladu, pri povečanem oddajanju toplote, je zelo važna zadostna prehrana. Ta naj bo sestavljena v znatni meri iz beljakovin, ker se pri njihovi presnovi sprošča precej toplote.

Zaščitna obleka nam toliko bolj preprečuje oddajanje toplote, kolikor boljši toplotni izolator je. Mokra obleka izgubi lastnosti toplotnega izolatorja. Napita voda je dober toplotni prevodnik, površina telesa je umetno povečana, pa še izhlapevanje pride do izraza ob močnem vetru, ki že sam po sebi močno poveča oddajanje toplote. Če si predočimo mehansko toplotni ekvivalent (1 Kal = 427 kg m), nam je razumljivo, da smo

Velesa, ljuba znanka, si utira pot

Foto Jaže Kovačič

premočeni in izpostavljeni močnemu vetru izgubili v nekaj urah več energije kot v drugačnih razmerah pri naporni hoji ves dan. Če k temu dodamo naša opazovanja, da oni, ki so bili reševani zaradi izčrpanosti, večinoma niso jedli, čeprav so imeli zaloge v hrabritnikih, potem lažje razumemo, da je čas od začetka ture pa do tragike včasih zelo kratek.

Če je izgubljanje toplote večje in hitreje kot pa nastajanje, potem se telesna temperatura niža, s tem pa tudi življenjske funkcije. Prizadeti postane skrajno utrujen, apatičen in zaspan. Razsodnost popušča. Če se usede in zaspi, se obramba organizma močno zmanjša in smrt zaradi ohlaiditve je samo vprašanje časa. Omedlevica nastopi že pri telesni temperaturi 32°C, pri 28°C pa večinoma preneha dihanje.

V boju proti mrazu moramo predvsem poudariti važnost psihičnega faktorja. V enakih vremenskih pogojih, z enako fizično kondicijo bo nekdo, ki je brez izkušenj, ki je morda sam in se je izgubil ali pa ga je zajela panika tovarišev, že resnično izčrpan, ko bo drugi z močno voljo in samozavestjo ali pa tudi brez posebnih izkušenj, vendar na markirani poti, ko ve, kako daleč je zavetišče, še zbral toliko energije, da bo zdržal. Pri tem so udeleženi tako živčevje kot žleze z notranjim izločanjem.

Prav zadnja vojna je bila masoven dokaz, kaj vse zmore tudi podhranjen in na vitez izčrpan organizem, ki ga vodi trdna volja in pogum močne osebnosti.

O tem, kdaj bo nekdo prišel v tako fazo izčrpanosti, da se bo nehal aktivno boriti za svoje življenje, odloča telesna konstitucija, treniranost, starost, stanje prehranjenosti, zdravje, predvsem pa psihična kondicija gornika. To je širok pojem, ki zajema v izkušnjah pridobljeno znanje, močno voljo in nepopustljivost, zavest, da je iz vsake situacije možna rešitev in še vrsto lastnosti.

Biti in ostati v boju proti izčrpanosti aktiven, je izredno važno. Ta aktivnost je zdaj odločitev za bivač, drugič spet pospešen sestop, vedno tisto, kar je bolj smiselno. Tudi v bivaku je potrebna aktivnost. Drgetanje zaradi mraza je zelo neprijetno pasivno dogajanje, ki človeka demoralizira. Isti učinek pa lahko dosežemo s hotenim mišičnim naporom, z napenjanjem mišic, s poskakovanjem, otepanjem z rokami, počepanjem. Pri tem pa imamo še občutek, da kljubujemo stihiji, da imamo usodo v rokah. To je izredno važno, kajti s tem obdržimo organizem kot celoto na taki stopnji aktivnosti, da bo res lahko izkoriščal energetske rezerve čim dlje. Kdor zaradi izčrpanosti podleže, ni umrl zato, ker telo ni imelo več

energetskega materiala, temveč ker organizem kot celota ni bil več zmožen, da bi tega izkoriščal. Najpogostejše popusti krvni obtok, sledi mu s kisikom nezadostno oskrbljeno živčevje. Telo se ohlaja, dokler ne ugasne.

Ob izčrpanem gorniku bo včasih celo večjemu reševalcu težko pravilno in smiselno ukrepati. Če bo najprej pomislil, da gre za energetsko izčrpanost (izstradanost) ter da so prva in edina pomoč »kalorije«, se bo verjetno zmotil.

Kot pri vsaki drugi nesreči, je potrebno poskrbeti za varnost ponesrečenega. Ob tem se prepričamo, da je prizadeti pri zavesti ali ne. Izredno važno je, da od vsega začetka z mirnim nastopom in odločnostjo pomirimo ponesrečenega in mu vzbudimo zaupanje. Če je nezavesten, se z opazovanjem dihanja, tipanjem žilnega utripa prepričamo o delovanju srca in pljuč. Očesne zenice nas lahko orientirajo pri presoji, kako globoka je omedlevica. S suhimi oblačili, z bivakvrečo in podobnim preprečimo nadaljnje oddajanje toplote, ker ga zaščitimo pred vetrom in padavinami. Če je omedlel, ga položimo v vodoravno lego. Če je potrebno oživljanje, ukrepamo po navodilih iz poglavja o oživljanju.

Izčrpanemu, ki je pri zavesti, lahko damo sladke pijače v majhnih požirkih. Pri tem moramo pomisliti, da verjetno obstaja ohlapnost želodca in da bi pretirano nalivanje lahko povzročilo bruhanje, kar bi stanje samo poslabšalo. Nujno potrebno je, da dobi izčrpani poleg vode in sladkorja tudi soli in vitaminov (glej pogl. o prehrani), postopno v količinah, ki jih prenese. Omedlelemu ne bomo vlivali nikakih pijač.

Če zunanji pogoji ali poškodba nujno ne zahtevajo nadaljevanja poti ali transporta, je pametno počakati, ev. bivakirati, da si izčrpani docela opomore in da je sposoben sestopiti. Ohrabren od reševalcev ter zaščiteno pred nadaljnjim ohlajevanjem si bo kmalu toliko opomogel, da bo sam začutil potrebo po hrani. Če pa gre za izčrpanost težje stopnje z ohlaiditvijo organizma ali pa za šok v zvezi s poškodbo, ukrepamo, kot je povedano v ustreznih poglavjih prve pomoči. Pojave izčrpanosti bomo preprečili le, če smo na ture in vse možne komplikacije pripravljeni. Zato naj ne bo odveč, če še enkrat poudarim, kako važna je oprema, kjer ne sme manjkati bivakvreča. Važno je tudi, da se pogosto in dovolj hranimo, ko začne nastopati mraz in mokrota. Vse, kar tekne in je kalorično, je dobro, dokler je človek pri močeh in tedaj je treba jesti. Ko je utrujenost že popolna, pa se upira vsaka hrana in si tudi s posebnimi preparati, kot so vitergin, glikoramin ipd., le malo pomagamo.

DESETLETNICA TUMOVE KOČE NA SLAVNIKU

Hitro je minilo to desetletje, v delu, v naporih, komaj da je človek utegnil pomisliti na vse, kar se je v planinstvu pomembnega zgodilo. Živo mi je v spominu tisti 6. julij l. 1957, ko smo se s Podgorja potili v blagi Slavnikov breg, da prinesemo Koprčanom planinske pozdrave od čuda lepih izvirkov Savinje. Zdaj na Slavniku pridriš po 11,5 km dolgi, pa zares dobro vzdrževani cesti in če je še tako vroče, Slavnika ne doživiš, la njegov slavn, preslavljen razgled širaj po slovenski zemlji vse tja po Furlaniji in vse do Tireol ti cesta prinese na krožniku.

To pot 18. junija t. l. ni bilo vroče, vlažen veter se je lovil od Matarske planote sem, in preden so se zbrali planinci iz raznih krajev, je že začel prihajati dežek in pljuskal preko cvetočih junijskih trat med obema Slavnikoma. Bilo je lepo, slikovito, vse zastrto z orjaškimi megliami pa spet odprto pogledu.

Tekla je enajsta ura, ko je na balkanu Tumove koče povzel besedo predsednik PD Koper in slavil njegovo 20-letno delo in vse, kar je v zvezi z našim tržaškim planinstvom.

Za njim je navzoče planince, ki so prišli iz Tolmina, Gorice, Nove Gorice, Trsta, Sežane, Postojne, Ljubljane in od drugod pozdravil zastopnik občine, nato zastopnik PZS, zastopnik PD Ljubljana-matica ter zastopniki posameznih društev. Vmes je pod vodstvom tov. Tavčarja pel koprski moški zbor in z vsebino svojih pesmi ter znanost svojih glasov povzdignil slovesnost in vdihnil prireditvi pravo praznično razpoloženje. Ker je bila pri roki še godba, ni bilo skrbi za uspeh tega planinskega spomenika ob 20-letnici PD Koper in 10-letnici Tumove koče na Slavniku. Jubilejnih slovesnosti se je udeležil tudi tov. dr. Božidar Zega, dolgoletni delavni odbor PD in velik ljubitelj Slavnika.

to

ZLET AO LJUBLJANA MATICA 1967

Vsakoletni zaključek plezalne šole je ljubljanski AO organiziral letos v Vratih 24. in 25. Čeprav je bil v istem času organiziran v Martuljku alpinistični tabor PZS, se je odsekovega zleta udeležilo kar 32 pripravnikov in alpinistov AO Matice. V družbi s sta-

rejšimi člani odseka so pripravniki plezali svoje prve plezalne smeri. Dva čudovita dneva sta pripomogla, da so udeleženci zleta preplezali skoro vse klasične vzpone v severni steni Triglavu, Stenarja in Dolkovi Špici. Tako so bile v dveh dneh v slovenski smeri 3 naveze, v Zimmer-Jahnovi 6, v bavarški 3, v skalški 6, v Prusik-Szalarjevi 2, 2 navezi sta opravili grebensko prečenje Pihavec-Gamzovec, 2 navezi sta bili v Brjanovem razu in ena v severnem razu Stenarja, ena naveza pa je preplezala kamine v Dolkovi Špici. Vidnejša uspeha sta bila 4. vzpon po Peternevi smeri s sestopom po bavarški (Kunaver in Štupnik) in 3. ponovitev zapadne zajede v Triglavski steni (Drašler, Belak). Tako je bilo opravljenih skupno 56 plezalnih vzponov v 11 različnih smereh. Nedvomno je to uspeh odseka in dokaz vneme za gore. Med mladimi je bilo opaziti nekaj perspektivnih gornikov. Po zaključku zleta v nedeljo pa je več navez odšlo v Martuljek na alpinistični tabor PZS.

Vijak

VREME NA KREDARICI V LETOŠNJEM JUNIJU

Planinski Vestnik je že v svojih prvih številkah objavljajl članke s področja meteorologije v gorovju. Leta 1899 so bili objavljeni prvi podatki o meteoroloških opazovanjih na Kredarici. V glavnem so bili podatki o temperaturi zraka in o padavinah.

Minila so desetletja. Dne 1. avgusta 1954. leta se je na Kredarici ponovno pričelo s sistematičnimi meteorološkimi opazovanji, ki jih ne opravljajo več amaterji, temveč poklicni meteorološki opazovalci. Za razliko od prvih opazovanj, v letih pred prvo svetovno viхро, ki so bila omejena le na poletne mesece, ko je bila koča odprta, opravljajo sedaj meteorološke meritve in opazovanja redno skozi vse leto. Podatke sproti — preko radijskega oddajnika — pošiljajo centrali v Ljubljani. Do danes se je nabralo že mnogo dragocenega materiala, ki nam osvetljuje vremenska dogajanja v našem visokogorskem svetu.

Oglejmo si klimatske značilnosti letošnjega junija na Kredarici. V oklepajih bomo sproti navedli 10-letne povprečke (normalne vrednosti), ki izvirajo iz obdobja med avgustom 1954 in julijem 1964.

Snežna odeja je na Kredarici ležala v juniju 12 dni (povpreček 21 dni), njena največja debelina je merila 67 cm (121 cm). V 17 padavinskih dneh (18,8

je padlo 129 mm moče, kar je 51 % normalne vrednosti. Trinajstkrat je tudi še snežilo.

Srednja mesečna temperatura je bila preračunana na 2,8°, kar je za 1,8° pod 10-letnim povprečkom.

Najvišje se je vzpelo živo srebro dne 26. junija, ko so izmerili najvišjo mesečno temperaturo zraka: 14,6°. Najnižja mesečna temperatura pa je bila izmerjena 14. junija in je značala -7,6°.

Temperature zraka pod lediščem so bile zabeležene v petnajstih dneh v prvi in drugi dekadi meseca, medtem ko se v zadnji junijski dekadi zrak ni več ohladil pod 0°.

Srednja mesečna oblačnost je značala 6,6 (7,3). Jasna sta bila dva dneva (1), oblačnih pa je bilo 11 dni (12). Heliograf je registriral 194 ur sončnega sija ali 41 % možnega trajanja.

Dasi je junij prvi poletni mesec — v meteorološkem smislu delitve leta na letne čase — so vladale na Kredarici razmere, ki so podobne mesecu marcu v dolini, tj. pomladanskim temperaturnim in padavinskim razmeram.

F. Bernot

ČEHOSLOVAKI ŽE IZ MONGOLIJE. Kakor poročajo čehoslovaški alpinisti, se je njihova prva letošnja odprava že vrnila z gora. Antoniček, Turek, Šterba, Pračka in Valoušek so 31. V. pripotovali v Prago iz LR Mongolije. Po sledih vzhodnonemških alpinistov so skupaj z mongolskimi alpinisti delovali v Altaju in sicer v skupini Delger Chan. Kot prvi so stopili na skupno sedem še neosvojenih vrhov (eden od njih sedaj nosi ime Pik češkoslovaško-mongolskega prijateljstva) visokih okoli 3000 m, v najvišjem vrhu te skupine — 3800 m visokem Delger Chonu pa so izpeljali dve prvenstveni smeri.

Čeprav imajo v letošnjem letu izredno obširen program, to torej ne bo najmanjši uspeh.

F. S.

REŠEVALNA POKRIVALA. Planinci in športniki imajo sedaj prvič priložnost dobiti nekaj koristnega od rezultatov raziskav v zvezi s »vesoljskimi« poletji. Da bi mogli zaščititi zelo občutljive tehnične naprave v gondolah pred skrajnimi kolebanji temperature v izvenzemskih prostorjih — od absolutne ničle minus 273° C do plus 1000° C — je bilo ponekdaj treba razviti posevne nove toplotne izolatorje, tako imenovane superizolatorje. Ko so bili preiskušeni, se je pokazalo, da bi utegnili koristno služiti tudi »civilnemu sektorju«

in sicer na mnogih področjih. Eno so pokrivala, ki so mnogo lažja, mnogo manj obsežna, predvsem pa daleč toplejša kot karkoli dosedanjega.

Alpinisti, lovci, ribiči, taborniki, smučarji, raziskovalci, vojaki, vsi, ki se gibljejo v prosti naravi, znajo ceniti vrednost pokrivala ali odevala, ki absolutno drži vodo in veter, tehta zanemarljivo malo, pri tem pa je do 20-krat toplejša od vsega dosedaj poznane. Pa še opereš ga lahko v hipu in sušiti je komaj treba. V velikosti $1,4 \times 2,1$ m razgrnjeno ga je zloženega komaj za dober zavojček cigaret. V sili ščiti pred vetrom, mokro, dežjem, snegom in ledenim mrazom. Tako lahko reši marsikatero življenje. Človek se vpraša, le kako je vse to sploh mogoče?

Ta pregrinjala, odeje itd. so napravljena tako, da odbijajo in vračajo do 90% toplote, ki jo seva pokrito telo v obliki infrardečega toplotnega sevanja. Na tej osnovi so narejene te NRC odeje ameriške firme National Research Company iz ZDA, ki jih za Evropo zastopa švicarska tvrdka Pan-elektra A. G., 8045 Zürich, Räflestrasse 20. Tehnični podatki so naslednji:

Odeja »Astronautik«

10-krat	toplejša od navadne odeje
300 gramov	teža
$1,4 \times 2,2$ m	velikost
$20 \times 15 \times 4$ cm	zložena
srebrna/srebrna	barva
srebrna/rdeča	
srebrna/modra	
srebrna/olivna	
šfr. 45.—	cena
SPACE Sportsman's Blanket	naziv

Obstaja tudi še manjša izvedba »STADION« za pokrivanje gledalcev na raznih tekmah, zlasti v mrazu. Velikost $1 \times 1,4$ m, teža 180 g, šfr. 25.—.

Opisani nenavadni novodobni material je vst v kombinacijah astronautov. V zvezi z izkušenimi alpinisti so razvili tudi šotorsko vrečo za eno osebo, cena šfr. 79,90. Zlasti pri težavnem gorskem reševanju bi utegnili igrati valžno vlogo, tako za ponesrečence kot za reševalce. Hkrati služi kot ogrinjalo itd. Vsaj zanemarljivo lahka in majhna »reševalna odeja« bi tako spadala v vsak nahrbtnik, podobno kot obvezilni zavojček za prvo pomoč. Še to: NRC rešilne odeje so namenjene le za uporabo v sili in naj zato ostanejo v ori-

Reševalna odeja

20-krat
65 gramov!
$1,4 \times 2,1$ m
zavojček cigaret
srebrna/srebrna
srebrna/oranžna
šfr. 9,90 srebr./srebr.
šfr. 14,90 srebr./oranž.
NRC Rescue Blanket

ginalnem zavitku do tedaj. Če pa ravnamo z njimi previdno, jih lahko uporabimo tudi po večkrat. Za stalno rabo pa služi močno delana izvedba »Astronautik«.

Stvar so že preskusili na vrsti raznih odprav, športnih in alpinističnih ter na smuških in alpinističnih tečajih, tudi vojaških. Hvala je velika. Je pa seveda tudi nekaj šibkosti kot pri vsaki stvari. Tako predvsem kondenzacija vodne pare v izdihani sapi in izhlapih človeške kože. Useda in nabira se na mrzli z aluminijem metalizirani površini. Toda to se dogaja na prav vsakem nepradušnem materialu. Tej navšečnosti pa — kot je manj znano — lahka v veliki meri odpomarež, če dihaš skozi primerno cev iz plastike. Material je precej bolj trden, kot je videti na prvi pogled, čeprav je osnova la polietilenska. Občutek toplote je svojvrsten, nenavaden. Vлага pri velikem mrazu takoj zmrzne na metalizirani plasti v led, in tako ne moči obleke preveč. Kondenzaciji se odpomare, če imaš še vmesno plast iz prav tanke tkanine, ki vlago vpija in deluje podobno kot žimasti vložki za gumaste škornje. Ni pa dober za izolacijo proti tlom, ker ga občutiš kot mrzlega. Nedvomno bi bilo sijajno pokrivati s tem šotore. Še pred strelo bi ščitil (Faradayeva kletka). S tako gornjo streho bi šotor držal absolutno, bil bi zelo topel, z malo ventilacije pa spodnje strehe ne bi zmočila kondenzirana voda. Tudi kombinacija z lahkimi penastimi materiali bi bila zanimiva. V Arktiki pokrivajo s tem depoje hrane in razno drugo rabo. Kot vsi plastiki pa ne prenaša visokih temperatur. Zato mu je nevarno tudi močno trenje, npr. ob vrvi. Priporočajo, naj bi Space Blanket bil za kakih 30 cm širši, za sponje pod njim da bi bilo bolje. Tak bi bil še odličnejši prispevek za bivanje v trdem podnebju. Novi astronautski material bo nedvomno našel še zelo mnogo uporabnih področij.

France Avčič

PLEZALNA ŠOLA SPD TRST. Čeprav Trst v italijanskem alpinizmu ni neznan ime, se mladi planinci, vključeni v Slovensko planinsko društvo Trst, z njim nikakor niso mogli povezati. Večkrat so zato poskušali, da bi samostojno prebradili začetne težave, pri čemer so jim pomagali razni plezalci (Sondi Blažina in drugi), toda vedno je prišlo kaj vmes. Šele zadnja generacija kaže, da se bo le uspela postaviti na svoje noge.

21. maja so imeli prvič svojo plezalno šolo. Tone Sazonov je posebej zato pripotoval v Trst in jim v Glinščici pokazal osnove plezalne tehnike. Navzven, vzle, spust pa vrvi in drugo. Drugič so imeli šola 11. VI. — prav tako uspešno. Žal so obekrat imeli na razpolago le po tri vrvi in en sam inštruktor tudi ne more opraviti mnogo. Toda prvi koraki so bili storjeni. 25. VI. jih je AO Lj. Matica povabila še na svoj zaključek plezalne šole, ki je bil v Vratih, tako da so lahko znanje, pridobljeno v plezalnem vrtcu, lahko izpopolnili še v steni. Upajmo, da bomo kmalu lahko opazili v naših stenah tudi slovenske naveze iz Trsta.

F. S.

KAČE NA TURNCU. Dolgo časa je prevladovalo mnenje, da kaže alpinistom niso nevarne, oziroma da se še ni zgodilo, da bi koga pičila. Sedaj imamo dokaz, ki to pokaže. Na plezalni šoli AAO se je 11. V. zgodila nesreča. Tečajniki so plezali pod »Belim razom«. Ko je Janez Dolžan prčil po nekoliko zaraščenem svetu, ga je pičil modras. Bil je majhen in na pogled nenevaren, zato ga je Komac st. hotel izbežati. Pri tem pa je pičil še njega. Oba sta odšla najprej v ambulantno v Medvode, od tu pa so ju poslali v Ljubljano. Dobila sta serum, rani pa so jima še razrezali. Komac, ki ga je modras pičil v drugo, je bolnišnico lahko takoj zapustil, Dolžan pa je moral ostati dva dni v bolnici. Obnova pa sta dalj časa nosila roki povezani in imobilizirani.

To potrjuje potrebo, da bodi v navdilih za prvo pomoč (kot priloga planinskih izkaznic) tudi kačji pik, čemur so se nekateri že upirali.

F. S.

VTK MEMORIAL. 28. V. so se na plazu pod Jalovcem zopet zbrali planinci smučarji, da s kratko komemoracijo in veleslalalom počaste spomin ponesrečenih tovarišev. Tekmovanja se je letos udeležila prava množica — 153 jih je bilo zapisanih na štartni listi.

Res se jih 11 od njih ni javilo, toda kljub temu je število presešlo vsa pričakovanja. Največ jih je prijavilo PD Tržič (18), slede APD in Jesenice (17), LJ. Matica (15), Martuljek (13), JLA Tolmin (10), Litostroj (9), Kranj (8), SK Akademik iz Mojstrane (7), JLA Škofja Loka in TAM Maribor (6), Zagreb Matičica (5), Trst in Kozjak M (4), Šaleški AO in Medvode (3), ter Javornik (1). K temu prištevajo še kakih 100 ne-tekmovalcev smučarjev.

REZULTATI: posamezno

Alpinistke: 1. Micheluzzi Selma (Trst), 1,41.2; 2. Kovač Breda (Medvode), 4,20.4.

Planinke: 1. Klobfutar Zmaga (SK Akademik), 0,56.0; 2. Kramar Maja (PD Tržič), 0,59.0; 3. Praček Lojzka (PD Jesenice), 1,06.6.

Skupno je prišlo na cilj 11 tekmovalk.

Alpinisti: 1.—2. Jamnik Tomaž (AO Kranj), Rataj Lazo (AO TAM Mb), 0,51.1; 3. Švab Vinka (AO Tržič), 0,54.0.

Skupno je prišlo na cilj 49 tekmovalec.

Planinci: 1. Klinar Andrej (JLA Šk. Loka), 0,49.8; 2. Klinar Mirko (JLA Šk. Loka), 0,50.0; 3. Ponikvar Andrej (PD Jesenice), 0,51.6.

Skupno je prišlo na cilj 48 tekmovalec.

Ekipno

Planinke: 1. SK Akademik (Klobfutar, Geštrn, Černigoj), 3,34.8; 2. Akademsko PD (Badjura, Kavar, Zupančič), 4,50.0.

Alpinisti: 1. AO Tržič I. (Švab, Primozič, Štefe), 2,46.6; 2. AO Kranj (Jamnik, Rakovič, Keše), 2,51.3; 3. AO Tržič II. (Krmelj, Radon, Robič), 3,04.1.

Planinci: 1. JLA Vp 1098 — Šk. Loka (A. in M. Klinar, Klobfutar), 2,39.6; 2. PD Tržič (Aljančič, Zaletelj, Klemenčič), 2,47.4; 3. PD Jesenice (Ponikvar, Zupan, Gašperin), 2,53.7.

Praga, ki jo je tudi letos postavil Stane Rotar, je bila dolga okoli 1000 m in je imela 22 vratc ter je bila za vse enaka. Tekmovanje se je začelo ob 9. uri, končalo pa malo pred 12. uro, v splošno zadovoljstvo brez nezgode in v najlepšem vremenu. VTK memorial 1968 bo le za alpinista in pripravnike.

F. S.

VSEM ČLANOM PLANINSKE ORGANIZACIJE. Počasi pa gotovo prodrejo novice o delu in uspehih naše organizacije v dnevni tisk in RTV. Čeprav

je situacija trenutno mnogo boljša, kot je bila pred letom ali dvema, kar je ugotovila tudi letošnja redna skupščina PZS, še vedno ne moremo biti povsem zadovoljni. Manjka pregled, celota. Dosegli jo bomo le, če bomo sproti dobivali novice o vseh dogodkih in jih urejene posredovali vsem zainteresiranim. Propagandna komisija PZS bi rada imela močno dopisniško mrežo širimo po Sloveniji. Vsi ki ste pripravljeni sodelovati, sporočite svoj naslov na PZS pod šifro »dopisništvo«, da prejmete nadaljnje naloge.

Na adresiranih dopisnicah, ki jih boste prejeli skupaj z natančnejšimi navodili, sporočajte vse, kar se vam zdi pomembno in interesantno. Programe PD, podatke o uspehih izletih in vzponih, razmere v gorah in stanje planinskih poti, napake in kriticke planinskih običajev, želje članstva in pohvale, svoje pripombe itd. Bodite ažurni!

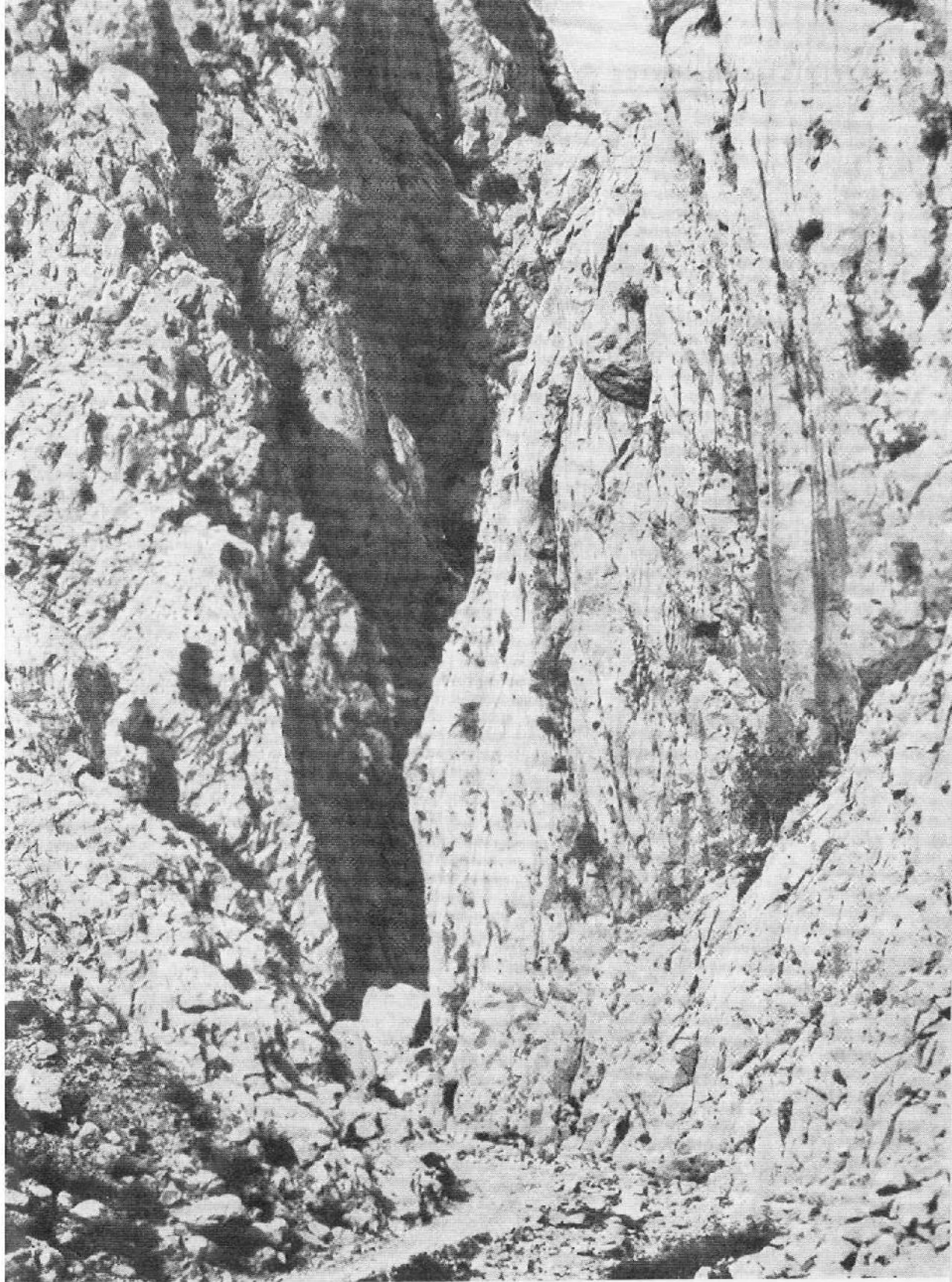
ZAČETEK LETNE ALPINISTIČNE SEZONE

1967. Letos tudi še konec maja ni takega poleta kot v preteklem letu. Razen izredno uspelega »sestanka« v Paklenici je bilo potem več ali manj le še »abežanje« po nizkih stenah, kakor ta nekateri imenujejo. Največji obisk je imel vsekakor Kogel, kjer se ob nedeljah naveže kar niso mogle zvrstiti. Rumena zajeda je bila zopet povsem zasedena. »Ko sem že sestopil skozi Virensa, so bili zadnji še v prvem raztežaju,« so bile skoro redne izjave najbolj pridne naveze. Ena prvih navez, ki jo je letos ponovila v letnih razmerah, je bila ženska — Barbka Lipovšek-Ščetinin in Jožica Antloga. Perkrat je bila ponovljena tudi Zupanova smer v isti steni, četrto ponovitev (če upoštevamo tudi zimski vzpon) pa je doživela tudi spominska smer (Stebalaj-Rupar). Opravila sta jo Matic Maležič in Marička Horvat.

21. V. je oživila tudi Korošica. V razu Dedca se je najprej poskusil v solo vzponu Peter Ščetinin, za njim pa sta ga preplezala še Franci Štupnik in Stane Belak. 28. V. pa sta Andrej Kolar in ing. Tomaž Banovec ponovila Scharino poč.

27. V. je bil zabeležen tudi prvi pomembnejši vzpon iz doline Vrat. Tone Sazonov in Peter Janežič sta ponovila Kočvarjevo smer v Stenarju. Stena je bila še precej mokra, zadnji raztežaji na grebenu pa so bili pokriti še s

Vhod v kanjon V. Paklenice, plezalskega vrta velikih mer pri Starem gradu na jadranski obali
Foto S. Božičević

snegom. Isti dan sta dve navezi plazili tudi Harnava smer v Jalovcu, ki pa tudi še ni imela povsem letnih razmer.

Vzrok, zakaj višje in najbolj znane smeri še niso bile obiskane, še ni očitno. Razmere gotovo niso krive, saj smo lansko leto beležili že mnogo več vzponov v skoro povsem enakih razmerah.

F. S.

VZHODNONEMŠKI ALPINISTI V MONGOLIJU. Alpinistična dejavnost v Nemški demokratični republiki je dosegla v lanskem poletju pomemben vrhunec. Desetletna odprava je v daljnem mongolskem gorstvu Altaja našla skoraj docela nedotaknjen gorski svet z obilico alpinistično izredno interesantnih in milavskih vrhov.

Videti je, da o Altaju doslej nihče ni kaj prida vedel. Znano je bilo, da so se pred leti mongolski alpinisti prvi povzpeli na najvišji vrh Chuiten (4653) in tudi na maloštevilne druge vrhove, vse ostalo pa je bila še popolna neznanka.

Nemški alpinisti so prišli v Mongolijo z velikimi željami in tudi za različnimi nalogami. Poleg drugega so postali tudi prvi instruktorji mongolskih alpinistov.

Alpinistična dejavnost v Mongoliji je stara šele nekaj let. Vendarle deluje v tej državi danes že okoli 200 aktivnih alpinistov, ki so po sovjetskem vzorcu razvrščeni v razrede, sedem najboljših pa se že ponaša z nazivom »mojster športov«.

Vendar so, kot pišejo nemški alpinisti, mongolski planinci še dokaj slabo podkovani v hajli po visokih gorah, zato so se od Nemcev res imeli kaj naučiti. Nemški ekspediciji se je pridružila osmera izbranih mongolskih alpinistov, ki so ob vsestranskem razumevanju in zglednem tovarištvu po svojih močeh prispevali k uspehu celotne odprave.

Nemški alpinisti so si izbrali za cilj področje Turgen-Charchyrc. To je druga najvišja gorska skupina v Altaju, od vseh pa je bila takrat še najmanj raziskana. Dotlej je bil obiskan le domnevno najvišji vrh Turgen na severozapadu Mongolije. To je gorata, zelo redko naseljena dežela s palpušavskim podnebjem. Ulan Gom, glavno mesto te pokrajine, leži na visoki planoti v bližini velikega slanega jezera Ubsa Nuur.

Vrhovi gorske skupine Turgen-Charchyrc nekoliko presagajo višino 4000 metrov in so tipično ledeniške narave. Meja večnega snega je nekje pri 2900 m,

še nižje pa se spuščajo precej številni in dolgi ledeniki. Gorovje je sestavljeno iz granita in gnajsa, skalovje pa je večinoma zelo razbito in krhljivo. Zeledenitev je zelo močna.

Kot rečeno, je bila vsa alpinistična dejavnost v tej gorski skupini pred prihodom nemške odprave le en sam vzpon na vrh Turgen. Nemški in mongolski alpinisti so se torej znašli pred docela neraziskanim gorovjem, čakali so jih številni lepi vrhovi, do katerih pa ni bilo lahko priti. Treba je bilo raziskati mnoge doline in prelaze, preden so dospeli do vznožja gora. Vreme alpinistom ni bilo kdo ve kako naklonjeno in nekaj vzponov so opravili v zelo neugodnih vremenskih razmerah.

Zamuden pristop do baznega taborišča in omejen čas sta omogočila članom odprave le dvanajstdnevna bivanje v gorah, vendar so v tem kratkem času uspeli doseči večino najpomembnejših vrhov. Pri vzponih niso iskali ekstremnih težav, temveč so se, kot je v tako malo raziskanem gorovju razumljivo, zadovoljili z naravnimi pristopi na vrhove in grebenskimi prečenci.

Povzpeli so se na enajst vrhov, na nekatere od njih so plezali skupaj z mongolskimi alpinisti, ki za samostojne vzpone še niso bili docela zreli. Pri edinem samostojnem poskusu je prišlo celo do nesreče, ki pa se je zaradi izredne požrtvovalne akcije nemških alpinistov končala brez hujših posledic.

Navedbe višin vrhov na zemljevidu, ki je — mimogrede povedano — bil zelo nepopoln in netočen, so se izkazale za precej netočne. Domnevno najvišji vrh skupine — Turgen je s svojimi 4215 m šela tretji po višini. Višja od njega sta še Turgen-ech-nul (4245) in Tauw-Uul (4232). Ti trije so tudi najpomembnejši vrhovi vse skupine.

Nemški alpinisti so se povzpeli na vsa imenovana trojica in vrhove tudi povezovali z grebenskimi prečenci. Najtežja tura pa je bila severna stena Turgena, visoka 1000 metrov; docela ledna tura z znatno naklonino. Naj naštajem še nekaj ostalih vrhov, na katere so se povzpeli člani odprave: Temeen boch (Kamelji hrbet, 4020), Temeen barun (Kamelja glava, 4018), Yamaata (4125), Vrh Prijateljstva (3920), Yangiret-eber (4006).

Člani odprave so tudi paimenovali nekaj vrhov, ledenikov in prelazov. Med temi imeni sta tudi: Saški ledenik in Dresdenski prelaz, ostala imena so mongolska.

Vodja odprave je bil nam znani Karl Däweritz. Tudi imena ostalih članov odprave ne zvenijo tuje, saj gre v glavnem za isto ekipo, ki jo že nekaj let srečujemo v naših gorah.

Tine Mihelčič

Kdo bi si mislil, da je tako blizu in sorazmerno lahko dostopno še tako gorstvo! Vzhodni Nemci so ga ponovno odkrili in posneli smetano, toda alpinisti ČSSR jim slede za petami. Za letos imajo tja že napovedane odprave in ker jih poznamo kot odlične organizatorje, lahko verjamemo v uspeh. Kaj ka bi se zgledovali po njih?

Spomnilo se samo primera Ceil Ob obisku naše odprave v Bezengi pod vodstvom P. Šegule je bila ta skupina samo omenjena. Naši so dobili njeno skico in prav po Šegulovi zaslugi je zagledala luč sveta tudi v naši izdaji. Slavo prve tuje povojne odprave v tem predelu pa so poželi Čehi in Slovaki. Če smo zamudili že zlati čas himalajstva in osvajanja velikih gorstev, ni rečeno, da se ni vredno potruditi za take »drobtinice«.

Franci Savenc

TEDEN VARSTVA NARAVE od 22. do 29. maja 1967 je bil izraz volje široke javnosti. Akcijski odbor je zajel vrsto naših ustanov ter kulturnih in znanstvenih delavcev, ki jim je namen prireditve obanem tudi strokovna in družbena dolžnost. Prav je, če jih zabeležimo.

Izvršni odbor Prirodoslovnega društva Slovenije doc. dr. Miroslav Kališnik; Brane Vesel, prof. biol.; doc. dr. Primož Schauer, tajnik društva, Tone Wraber in Jože Žitnik, je poskrbel, da so v akcijskem odboru »Tedna varstva narave« sodelovali naslednji: asist. Marko Aljančič, tehnični urednik »Proteusa«; prof. dr. ing. France Avčin, Elektrotehnična fakulteta; prof. dr. Ivan Bonač, Institut za higieno; Matej Bar, slovenski književnik; Vida Brelih, prof. biol., ref. za prirodoslovne krožke; ing. Milan Ciglar, direktor Inst. za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije; Franco Cvenkel, urednik »Lovca«; Mica Černigoj, ravnateljica Zavoda za spom. varstvo SRS; Matej Dolničar, predsednik Ribiške zveze Slovenije; dr. Danilo Dougan, predsednik Turistične zveze Slovenije; Rok Golob, prof. geogr., Zavod za spomeniško varstvo SRS; prof. ing. Ciril Jeglič, Biotehnična fakulteta; Janez Kocijančič, predsednik Zveze mladine Slovenije; Ermin Kržičnik, republiški sekretar

za urbanizem; prof. Jože Lazar, direktor Botaničnega vrta Univerze; dr. Avguštin Lah, predsednik Slovenskega geografskega društva; Braco Mušič, dipl. ing. arh., Urbanistični inštitut SRS; Dušan Novak, dipl. geol., Slovensko geološko društvo; Vojko Novak, predsednik Zveze tabornikov Slovenije; Stane Peterlin, prof. biol., Zavod za spomeniško varstvo SRS; prof. dr. Viktor Petkovšek, Biotehnična fakulteta; dr. Angela Piškernik, referentka za varstvo narave; dr. Anton Polenec, direktor Prirodoslovne muzeja Slovenije; Slavko Sršen, dipl. ek., urednik »Turističnega vestnika«; Tine Orel, urednik »Planinskega Vestnika«; doc. dr. Kazimir Tarman, Biotehnična fakulteta; prof. ing. Franjo Rajner, Gozdarski inštitut; dr. Miha Potočnik, predsednik Planinske zveze Slovenije; doc. dr. Vlado Ravnik, Biotehniška fakulteta; Tine Remžgar, predsednik Lovske zveze Slovenije; dr. Marjan Rejic, Inštitut za zdravstveno hidrotehniko FAGG; dr. Miro Saje, Republiški sekretariat za urbanizem; Vinko Strgar, prof. biol. Zveza biokult. društev Slovenije; Miro Šošarič, Zavod za spomeniško varstvo Maribor; prof. dr. Srečko Vatovec, Biotehniška fakulteta; Milojko Vidmar, prof. biol., Zveza prijateljev mladine Slovenije; Mitja Vošnjak, slovenski pisatelj; prof. dr. ing. Bogdan Vovk, Biotehniška fakulteta; dr. Maks Wraber, znanstveni svetnik, Bial. inštitut SAZU; Miran Zirkelbach, urednik »Pionirskega lista«; poleg vseh teh pa še strokovna društva in sicer:

Društvo matematikov, fizikov in astronomov: preds. prof. dr. Janez Strnad; Društvo za varstvo živali: preds. prof. dr. Župančič Andrej, Inst. za patološko fiziologijo; Slovensko geološko društvo: dr. Rajko Pavlovec, SAZU Ljubljana; Mikrobiološko društvo: preds. prof. ing. Aleksander Kanjajev; Slovensko kemijsko društvo: preds. rektor, prof. dr. ing. Roman Modic; Zveza hortikulturnih društev: preds. Tona Zupančič, direktor podjetja »Rast«; Društvo biologov Slovenije: preds. doc. dr. France Sušnik, odd. za biologijo; Društvo fiziologov: preds. prof. dr. Srečko Vatovec; Društva meteorologov: predstavniki doc. dr. Andrej Hočevar. Na seji Prirodoslovnega društva Slovenije, ki so se je udeležili skoraj vsi zgoraj naštet, je govoril o problemih varstva narave prof. Stane Peterlin, na kar je vrsta navzočih s svojim mnenjem potrdila pomen varstva narave in se izjavila za izvedbo tedna. Navajamo nekaj misli iz Peterlinovega referata:

Ideja o potrebi varstva narave, tj. njenih znamenitosti, pokrajinskih lepot in naravnih dobrin, je v svetu že zdavnaj prerasla okvire ljubiteljsstva, postala je sestavni del nacionalnih, gospodarskih in kulturnih programov. Seveda je ob tem tudi varstvo narave doživelo velik idejni razvoj, ki ga na kratko označimo z besedami: od varstva narave pred človekom do varstva narave zaradi človeka. Po vsem tem je tudi izraz »varstvo« postal preozek in ne obseže več vse naravovarstvene dejavnosti.

Varstvo narave (kot ga pojmuje v najširšem smislu) je danes na splošno priznana kot posebna stroka, čeprav zelo heterogena. Poleg naravoslovnih (biologija, geologija, hidrologija, geografija itd.), biotehniških (agronomija, gozdarstvo, lovstvo, ribištvo) in drugih gospodarskih vej (vodno gospodarstvo, varstvo tal in zraka itd.), obsega tudi ekonomiko, medicino in druga področja, neposredno pa se vključuje v prostorsko načrtovanje. S tem naštevanjem še zdavnaj niso zajeta vsa področja, prav tako v nekaj besedah ne moremo dati popolne definicije. Temeljni namen varstva narave je v tem, da skuša vskladiti odnose med človekom in naravo tako, da se omogoči smotno in trajno uživanje narave in izkoriščanje naravnih dobrin. Prve pobude za ohranitev narave so prihajale iz vrst naravoslovcev. Danes vidimo, da se ideja širi prav tako tudi na tehniška in celo na humanistična področja. Še več: človek kot sestavni del družbe je postal izhodišče, človek kot biološki osebek pa cilj varstvenih prizadevanj. Trditev, da je varstvo narave družbena nujnost, ni le modna krilatica. Naraščanje prebivalstva, zmanjševanje obdelovalnih površin in izginjanje prvobitne narave ja vsak dan znova potrjujejo.

Varstvo narave lahko delimo v tri glavne smeri:

- varstvo naravnih znamenitosti (iz znanstvenih nagibov),
- varovanje lepe ali značilne pokrajine (iz splošno kulturnih in rekreacijskih nagibov),
- racionalno izkoriščanje naravnih dobrin (iz gospodarskih nagibov).

Seveda pa vselej ni moč potegniti ostre meje, saj se marsikdaj več komponent prepleta (npr. pri pokrajinskem varstvu).

Ko ocenjujemo vzgojno in propagandno delo na področju varstva narave, ne smemo prezreti tudi prizadevanj in uspehov nekaterih organizacij in društev in številnih zavzetih posameznikov.

Trije profesionalni delavci, karkoli jih danes premore Slovenija, gotovo ne predstavljajo vse dejavnosti. Brez pomoči in strokovne avtoritete znanstvenikov, taborniških, lovskih in turističnih organizacij, Garske straže, brez sodelovanja s Prirodoslovnim društvom in drugih včlanjenih strokovnih društev, CITRA, in še mnogimi drugimi, bi tudi naše delo postalo brez pravega odmeva.

Glede vzgojnega dela v šolah bi treba pregledati učne programe, ali zadovoljivo obravnavajo varstvena načela. Če pogledamo nekatere naravoslovne učbenike za nižjo in srednjo stopnjo, se nam zdi, da pedagoška akademija in univerza bodočim pedagogom tudi ne nudita ustrezne podlage, sicer se ne bi dogajalo, da učiteljska svetuje otrokom, naj za dan žena naberejo velikanske šopke redkih pomladanskih rož ali napravi vence iz zavarovane bodike. Veljalo bi razmisliti o predlogu konservatorske specializacije na biotehniški fakulteti.

Pred dnevi je republiški sekretariat za urbanizem dal v razpravo osnutek zakona o varstvu narave. Pred dvema leti je bil pripravljen prvi osnutek. Na pobudo rep. sekretariata za urbanizem je bil pred dobrim mesecem ta stari osnutek predelan in prilagojen današnjim razmeram. Pripravili so ga sodelavci rep. sekretariata za urbanizem, za prosveto in kulturo, zavodov za spomeniško varstvo SRS in Maribor.

Zakon se smiselno vključuje v skupino predpisov s področja regionalnega in urbanističnega načrtovanja. Računa z ustanovitvijo posebne službe za varstvo narave, za izhodišče vseh ukrepov pa postavlja opravljeno pokrajinsko valorizacijo. Valorizacija je tudi osnova za regionalne prostorske in urbanistične načrte, kar zagotavlja navzočnost varstva narave pri vseh odločitvah v pokrajinskem prostoru.

Prof. Peterlin je v svojem referatu tudi okvirno določil vlogo časopisov in revij, RTV, organizacij in šol v »Tednu varstva narave« in opozoril na vrsto propagandnih sredstev. Odziv je bil dober. Upamo, da bo tudi vzgojni učinek tedna zadovoljiv.

MEDVEDA velike karpatske sorte je povabil marca 1967 avtobus na cesti Zakopane-Marske Oke. Ko je zagledal avtobus, se je skušal ustaviti, pa mu je drslo in nesrečna žival je našla svoj konec pod »mlinskimi« gumami modernega Faetona. Pred 15 leti, tudi marca meseca, je v Velikem jezeru v dolini petih poljskih jezer

velik medved zdrsnil na jezerski led, ki se je pod njim udril. Medved se ni mogel skobacati iz zmešnjave ledenih kor. Žival so obduceli in ugotovili, da je smrt kosila zaradi oslabelosti in kopli.

VARSTVO NARAVE je v vseh kulturnih deželah obsojeno na boj za uveljavljanje svojih načel. Na priliko: Avstrija je razvila turistična dežela in povrh »alpinistična valasila«, avstrijski konservatorji pa težijo o neučinkovitosti raznih zakonov in prepovedi, ki naj bi zavarovale bregove jezer pred zozidavo. Celo tisti, ki so zakone izdali, delajo proti njim. To je prava farsa, pravi R. B. Blatnik, član avstrijskega NF. Večina jezer, ki jim je zakon zajamčil značaj skupne lastnine in dostopnost za vse ljudi, je po izidu zakonov razprodanih, to je, bregove se skoro v celoti pokupili bogati privatniki. Razprodajajo se tudi bogata najlepši in zaščiteni predali, dele se parcele petičnikom. Čim več je objektov na jezerskih bregovih, tembolj je ogrožena čistost jezerske vode. Rdeče alge in naraščajoča sterilizacija stajajočih voda postaja tolikšna, da žene alarm že tudi hotelska industrija. Skupnost naj bi zdaj nosila stroške za čiščenje, čeprav velik del te skupnosti nima več pristopa na jezerske bregove. Vedno bolj je ogrožena tudi zaloga pitne vode. Transporti olja in pogonskih sredstev ogrožajo talne vode. NF terja že leta, naj bi ti transporti ne tekli po cestah, ampak po železnici. Elektrifikacija posega po zadnjih bistrichah in potokih, ki še prosti teko niz breg. Ogrožena je posebno Spodnja Avstrija, ki s temi napravami izgublja poslednje cone divjine. Na Koroškem, na Salzburškem in v Wienerwaldu se mendarajo že desetletja veljavni ureditveni načrti, vse zaradi turizma. Ali ga ne bodo uničili ravno pretirane in brezobzirne gradnje? Čas je že, da se energetični viri poiščajo drugod. Mestni in občinski očetje vse premalo skrbijo za klorofil v asfaltnih džungli. Drevesa in trate v naseljih so del zdravstvene preventive in dolžnost komunale je, da zanje skrbi: Kje pa je ostala skrb za medvede v Karavankah, za ogrožene ptice, za planinsko cvetje, za zdravilna zelišča?

Avstrijski prijatelji prirode (NF) tako opozarjajo zvezno vladu na varstvo narave, ki je obenem varstvo človekovega telesnega in duševnega zdravja, njegove moči in zadovoljstva.

VARSTVO NARAVE V SLOVENIJI

Izdalo Prirodoslovno društvo Slovenije, maj 1967

»Napredek znanosti in tehnike je stopil človeku v glavo, da se ima za gospodarja narave, ki jo v svoji pijanosti neobzira izkorišča in kviri. Človek čisto ne upošteva, da je njegov obstoj odvisen od čistega zraka, od pitne vode, od plodne zemlje, ne nazadnje od sočloveka. Človek meni v svoji brezobzirni kratkovidnosti, da je narava tu zato, da mu rabi ta trnutek, in se ne briga za soseda, za prihodnje rodove... Ena od poti iz te stiske sodobnega človeka je ideja o varstvu narave...« (Iz uvodnika dr. M. Kališnika).

Prirodoslovno društvo Slovenije je v sodelovanju z Zavodom za varstvo spomenikov SRS sprožilo akcijo, — Teden varstva narave — ki naj bi z vzgajnega in drugih gledišč pomenila uvod v stalna prizadevanja varstva narave. Teden varstva narave (22.–28. maja 1967) je potekal hkrati z razpravo o osnutku zakona o varstvu narave. Prizadevanjem se je priključil tudi »Prateus«, slovenski časopis za poljudno prirodoslovje. Zadnja dvojna številka XXIX. letnika je bilo v celoti posvečena varstvu narave. Tako nastali priročnik, kot posebni odtis iz »Prateusa« naj bi pomagal vsem ljubiteljem narave z napotki in jim osvetlil problematiko varstva še z drugih gledišč.

Vsebina priročnika, ki obsega 48 strani, je zelo pisana. Med članki srečujemo razpravo T. Wraberja o varstvu rastlinskega sveta, protest proti iztrebljanju ptic J. Gregorija in prizadevanja za ohranitev naravnega ravnotežja v gozdu M. Ciglarja. Spoznamo nadalje, da smo še uspeli rešiti nekaj kosov pragozda. V Sloveniji imamo kar 8 pragozdnih rezervatov piše M. Wraber. Nadalje sledita razpravi o zaščiti zraka A. Hočevarja in vode D. Novaka in članek, ki osvetljuje pomen zaščite geoloških znamenitosti, ki so dokumentacija za proučevanje zgodovine naše pokrajine, o čemer pišeta D. Novak in T. Grimšičar.

V nadaljnjem članku F. Janežiča spoznavamo probleme in nevarnosti, ki jih lahko pričakujemo z uporabo kemičnih snovi v kmetijstvu. Prav tako predstavlja pri nas akutno nevarnost erozije. Članek A. Rainerja nas podrobnije seznani z vrzeli in posledicami erozije. Tudi lovstvo ima v zaščiti narave svojo vlogo. Pomen in naloge

lovstva nam pojasnjuje A. Simonič v obširnejšem članku.

V nadaljevanju sledita še pregled zavarovanih območij v Sloveniji in naravne znamenitosti (S. Peterlan) ter razmišljanje M. Kališnika, ali se raka lahko ubranimo in kako.

V drugem delu revije so zbrani manjši prispevki, ki obravnavajo konkretne probleme npr. ogrožanje narave zaradi onesnaženega zraka v okolici industrijskih središč, prizadevanja za zavarovanje krasa in podzemeljskega živalstva, o geoloških znamenitostih ogroženih živalskih vrstah, vplivu civilizacije na človeka, a mednarodni zvezi za varstvo narave itd.

Pestra vsebina priročnika, ki je dossegljiv vsakemu ljubitelju narave v knjigarnah ali pa po naročilu pri Prirodoslovnem društvu, bo marsikomu lahko razširila obzorje in ga napotila v vrste onih, ki si prizadevajo za varstvo naše pokrajine.

D. Novak

KLUB WYSOKOGORSKI pošilja po svoji tiskovni službi poročila o svojem delu in o dogodkih v poljskem alpinizmu v angleškem jeziku revijam »Alpinismus«, »Les Alpes«, »Der Bergkammer«, »Mountain Craft«, »La Montagne«, »Rivista Mensile« in našemu glasilu. Poljska tiskovna služba je dokaj čizurna, saj smo junija prejeli novice za prvo polovico l. 1967. Med drugim poročajo o mednarodni navezi, ki je 25. in 26. marca t. l. preplezala Mont Blanc de Tacul, Baccallatijevo smer iz l. 1936. Že leta 1947 so se z njo poskusili Italijani, Francozi in Poljaki, l. 1966 Čehi in Poljaki (E. Chrobak in J. Michalski), pa nabeden ni prišel čez. To pot so vstopili E. Chrobak (Poljak), Thomas Marchal in Švicar Marcel Schneider. Uporabljali so ameriške kline in jih ne morejo prehoditi. E. Chrobak je star 28 let, v Tatrah ima 30 prvenstvenih vzponov, med njimi najtežjo smer v Tatrah sploh v severni steni Kazalnice. L. 1963 je splezal kot šesti saško superdirettissimo v Veliki Cini, l. 1964 pa zahodno steno Mižirgija. L. 1965 pa se je udeležil prvega zimskega vzpona po Contaminovi osmici v Aiguille Verte.

RAZSTAVA v Krakovu, o kateri smo že pisali in o njej obvestili tudi naše fotografe, je lepo uspela. Prišlo je 180 slik iz vsega sveta, skozi žirijo jih je šlo 80 in so bile razstavljene v

galeriji »Krzysztofory«. Prva nagrada ni bila podeljena, drugo pa je dobil Poljek Szymon Wdowiak iz Varšave za 7 slik iz »Kavkaza 1906«.

ČETIRTO POLJSKO EKSPEDICIJO V HINDUKUŠ je organizirala sekcija Kluba Wysokogorskega v Krakovu. Vdila jo je Roman Sledziwski, udležila se je 19 alpinistov, med njimi tudi dva Francoza in en Belgijec ter tri ženske. Imeli so namen priti na Shakhaur (7116 m) po severni strani iz doline Wakhan. Z letalom so pripotovali v Taškent, avgusta so prispeli v Kabul, 10. avgusta so prispeli v Qazl-Deh in v višini 4100 m postavili glavno taborišče. Med aklimatizacijo so preplezali 1000 m visoko ledeno steno M 10 (5800 m) nad dolino Mandar in raz Sad Istragh (5859 m). Afganistanska vlada jih namreč ni pustila v Wakhan, ampak jim je določila Noshah (7492 m), kjer so Poljaki delovali že l. 1960. Tako so Poljaki nekaj dni nato opravili že četrti vzpon na Nošak po severozapadni strani, kajti l. 1963 so bili na tem vrhu tudi Avstrijci. Imena uspešnih alpinistov: Francoz Bourgeois, Heinrich Kozłowski, Mroz, Poreba, Potocki, Bala, Sadus, Heinrich in Sadus sta preplezala 2400 m visoko ledeno steno Gumbaz Safed (6800 m). Francozinja Isabella Agresti je s soprogom Henryjem prišla na ca. 7400 m visoki drugi vrh Nošaka. Pri vzponu na Darban (7219 m) se je smrtno ponesrečil Jerzy Potocki, predsednik krakovske sekcije KW. Vzel ga je plaz. Rodil se je l. 1932, bil po poklicu arheolog, sicer pa eden najboljših delavnikov poljskih alpinistov. Preplezal je mnoge najtežje smeri v Tatrah, med drugim tudi steber Kazalnica pozimi, Contaminovo smer v Aiguille Verte, plezal je tudi v Jugoslaviji in Bolgariji. Bil je član centralnega komiteja KW. Do l. 1963 je izdajal bilten krakowske sekcije KW »Taterniczek«. Bil je pobudnik mnogih kulturnih manifestacij KW.

JEAN JACQUES ROUSSEAU je pred 200 leti zapisal naslednje besede v čast in slavo potovanja — per pedes, peš: »En sam način potovanja je lepši od ježe: hoja. Odrineš, kadar se ti zljubi; ustaviš se, kadar hočeš, naprežeš se po svoji volji, zdaj bolj zdaj manj; ogleduješ si deželo, po kateri hodiš, oziraš se na levo in desno, vtakneš svoj nos v vse, kar te mika; lep razgled te prikuje na mesto. Če zgleddam reko, potujem ob njej, če gozd, me zamika njegova senca, če jama,

stopim vanjo, če pečino, pobrskam za minerali; kjer mi srce veli, obstanem. Če se dolgočasim, grem naprej. Nisem odvisen ne od konj in ne od posteljona, ne od nadelanih poti in cest. Povsod se prebijem, kjer je le človeku mogoče, vse si ogledam, kar si človek ogledati želi. In ker sam sam svoj gospodar, uživam prostost, kakršne se le človek lahko vesele.« —

To velja še danes, čeprav je danes mnogim omogočeno, da potujejo v pločevinastih kletkah, z močjo 100 konj in več. Tisti, ki jim ravna vajeti z volanom, skoraj nič ne vidi, slep za vse požira kilometre, sopotniki love samo bežna sliko mimo drveče pokrajine. Čas pa je tako lep in dragocen. Ali ga ni škoda zapravljati? Velja: Potovati, ne bezljati! Reisen, nicht rasen.

CAI ima zdaj 270 sekcij in 220 podsekcij s 105 000 člani. V njegovi lasti je 470 koč in zavetišč. Državna vodniška organizacija šteje 641 aktivnih gorskih vodnikov. CAI izdaja poleg Rivista Mensile, mesečnega glasila še dve reviji vodniških priročnikov obenem s Italijanskim Touring — klubom in sicer: Guida dei monti d'Italia in Guida da rifugio a rifugio. Dostaj so izšli naslednji zvezki: Gran Paradiso, Monte Bianco, Monte Rosa, Alpi Orsbie, Bernina, Adamello, Dolomiti Orientali, Alpi Carniche, Alpi Apuane, Appennino Centrale, Gran Sasso d'Italia, Alpi Liguri e Marittime, Alpi Cozie, Alpi Lepontine, Alpi Retiche Occidentali, Alpi Retiche Meridionali, Prealpi Lombarde, Prealpi Trivenete. Centralna knjižnica CAI obsega 15 000 zvezkov, kinasekcija pa ima nad 300 črno-belih in barvnih filmov.

UNTERENGADIN ni edini zaščiteni svet v Švici. Poleg njega je varstvo narave z zakonom uredilo še naslednje rezervate raznih stopenj: naravni rezervat Aletschwald v Wallisu, naravni park La Pierreuse pri Chateau d'Oex (Waadt), in Chasseral, nacionalni park v Juri. Alpski vrhovi z redkimi primerki alpske flore pa so v Champey in Bourg St. Pierre v Wallisu, na Rochers de Naye in v Bexu v območju Ženevskega jezera, na Schynige Platte v Berner Oberland, na Rigiju, pri Arosi in v botaničnem vrtu Solothurn.

STILFSERJOCH je dal ime tudi naravnemu parku, ki se mu zdaj obeta lepše življenje. Postal naj bi dorado za živali, rastline in ljudi, ki ljubijo prvobitno naravo. Samo za letošnje

leto bo direkcija parabila 95 milijonov lir, 50 milijonov lir bo dala država, ostalo pa posebni fond za vzdrževanje parkov. V l. 1967 bodo opravili valorizacijo rezervata v obsegu 95 ha v provinciah Trento, Sondrio in Bolzano. Valorizacija bo vključena z državnimi pogodbovalnimi plani. V rezervatu bodo raziskovali botaniki, zoologi in drugi prirodoslovci milanske, padovanske in camerinske univerze ter milanski in trentski muzej. Ustanovili bodo dva botanična vrtova. Določene so cene, v katerih bodo gozdove gojili, pa tudi cena, ki bo pustila divjino, kakršna je. Direkciji se je posrečilo pomnožiti število smi, jelenov in gamsov. Nek francoski fotograf je spomladi 1967 ujel v kameri 50 gamsov na 20 m. Namestili so krmišča iz prirodnega lesa, ker se divjad obdelanega lesa boji. Krma mora biti nažeta, nakopičena in nakašena v planinah, ker divjad sena iz nižav ne prenese. Ustanovili so štiri reševalne postaje za ponesrečeno divjad, pripravljajo jih še petero. Pripravili so tudi gojišča za obolelo in ponesrečeno divjad. Enega se je že prišlo ime »sirotišnica za gorsko divjačino«, ker negujejo v njem osirotele mladiče. V njem je zdaj orel Wally, jelen Frito in kašuta Lydia, dve srni z mladiči in jelenček, ki ga je storila Lydia. Krstili so ga za Hanso. Pripravljajo se tudi na zasad kozarogov, ki jih bodo kupili v parku Gran Paradiso. Znano je, da se kozarog obdrže tam, kjer pridejo na svet njihovi mladiči. Gojišče je treba imeti ograjeno toliko časa, dokler samice na povzrejo. Park bodo nadzorovali čuvaji, opremljeni z radijskimi sprejemniki in oddajniki. Vse kaže, da se direkcija ne boji stroškov, saj bo namestila 30 čuvajev.

POT PO SAMOTNIH KOČAH je naslov opisu smučarskih poti, ki jih je opravil Karl Gross po Julijskih Alpah marca l. 1966 in opisal v spomladanski številki glasila ÖAV. Spis je opremil z dobrim zemljevidom in na njem okrožil naše postojanke, ki jih je spoznal: Vogel, Kočo pri Triglavskih jezzerih, Kredarico, Vodnikovo kačo, pa smučarske cilje, ki so mu ostali v spominu: (Plaski) Vogel, Kanjavec, smuk z Rži v Krmo, z Viševnika v Konjščico. V drobnem tisku prinaša članek tehnične podatke o naših smučarskih centrih. V njih beremo med drugim, da so cene na žičnicah nižje kot v Nemčiji in Avstriji, cene penzionu pa da so enake kot v Avstriji; za tužce so uradno objavljene višje

cene kot za domačine. Spis je opremljen z dvema citatoma iz Kugyja: »Triglav ima obenem z Mt. Blancom in Grossglocknerjem eno od najstarejših zgod o prvem vzponu.« »Kaplan Janez Dežman je 8. avgusta 1809 pustil na vrhu dobro zaprto steklenico z lističem: »Ljubi bralec! Bil sem tako srečen, da sem prišel na vrh Triglava. Deni ta listek spet nazaj!« Botanik dr. Franz Wilhelm Sieber je pisal 22. julija 1912: »Za Hacquetom sem tretji, ti bralec, boš četrti, uživaj ta trenutke, saj ga v tem življenju ne boš več doživel.« (Oboje iz Kugyjeve knjige »Die Julischen Alpen im Bilde«.)

PLAZOLOMI ali boljše »lomiplazi« so tehnične naprave, ki jih vidite ponekod v Alpah v takih množinah, v teki gostoti, da pomenijo nenavadno hud poseg v gorsko naravo. Potrebni so zato, ker je človek med l. 1780–1880 brez pomisleka trebil gorske alpske gozdove in odprl boke gora strahotni sili plazov. Nepremišljena je bila sečnja, na pogozdovanje pa nobeden ni mislil. Plazovite zime 1934/35, 1943/44, 1944/45 in 1950/51 so naredile mnogo škode na objektih, ki so se zdeli varni pred plazovi skozi desetletja, postali pa so žrtve plazov, ki so dobili moč zaradi napačnega izkoriščanja gozdov več desetletij nazaj. Frata za usoden plaz ni zrela takoj po sečnji, preteči mora več let, da jo obdelajo dež, sneg, suša in vročina, posebej pa še mraz. Ljudje so potem kmalu opazili, da se bo treba pred plazovi zavarovati, in začeli so graditi nasipe, utrjevalni plaznice, pred hišami pa postavljati klinkaste jezove, ki naj bi plaz razdelili, da bi se odpravil po obeh straneh mimo ogrožene stavbe. V zadnjih 150 letih, ko so Alpe vedno bolj ljudem odprte, je obramba pred plazovi postala še bolj aktualna, že zaradi modernih turističnih naprav, od cest do žičnic, od koč do hotelov. Po leta 1920 je prišlo do znanstvenega raziskovanja visokogorske zime (dolej so bile Alpe predmet le geološke znanosti poleti) in pri tem je prišlo tudi do raziskovanja plazov, do lavinologije. L. 1931 so v Švici ustanovili komisijo za raziskovanje snega in plazov, l. 1942 pa je nastal znani inštitut na Weissfluhjochu pri Davosu. Švicorskemu zgledu so sledili v Franciji, Avstriji, Nemčiji in Italiji. V Avstriji so tvegali velika sredstva za obrambo železnice na Semmeringu, v Gesäuse, na Brennerju, Karwendlu in Arlbergu. Veliko izkušenj so si Avstrijci nabrali pri gradnji glocknerske ceste. Spo-

mladi so najprej umetno sprožili plazove, preden so cesto odprli za promet.

Obramba pred plazovi je napredovala s tehniko. Namesto masivnih obrambnih objektov so začeli postavljati členovite konstrukcije iz lesa in železa ali iz obojega. Industrija je kmalu začela izdelovati serijske elemente za te lomiplaze, kar je omogočilo hitro gradnjo. Avstrijsko podjetje Alpine-Montan je v sodelovanju z E. Hanau-šekom razvilo izvrstno konstrukcijo, ki jo je kmalu začela čislati obramba pred plazovi v drugih alpskih deželah.

Pri postavljanju teh objektov uporabljajo več metod. Švicarski gozdarski nadzornik J. Coaz je v svoji knjigi »Plazovi v švicarskih Alpah« iz l. 1888 priporočal podporne obrambne naprave, ki naj bi vso snežno odejo obdržale na mestu. Zanje je uporabljal nasipe iz zemlje in lomljenega kamena. Trajala je nekaj desetletij, da so prišli k lažjim napravam, bodisi da so bile snežne podpore, mostovi, mreže ali snežni plotovi in meje.

Na Arlbergu so take naprave za obrambo železnice uporabljali od vsega početka in sicer iz okroglega lesa, betona in lahkih kovin. Za snežne mostove in plotove so začeli kmalu uporabljati žične mreže, ki so jih napenjali med verige. Pred napravami so posegli tudi po izravnavi terena v terase, da bi preprečili nevarno drsenje. Raziskovalci so se posebno mnogo ubadali z vprašanjem, kako velike morajo biti tehnične naprave. Praksa je pokazala, da mora biti podpornik vsaj 4 do 6 m visok.

Drug pripomoček naj bi onemogočil plazove s tem, da bi motil pri delu veter, ki s svojimi opasmi, klozami, zasipi in zastrugi povzroča plazove. V poštev pridejo različno postavljene stene, zasloni in strehe. Tretja metoda, s katero se kratki nevarna moč snega, pa je v tem, da sneg »zavračamo«, naravnavamo, »režemo v dve struji«, zaviramo ali lovimo – zajemamo njegov končni udar. Glavni pripomočki za to so zavorne kose in kobile iz različnega gradiva. L. 1936–1941 so velike naprave te vrste postavili na severnem pobočju nad Müh-louom. Bile so take vrste, da so jih kmalu posneli po vsem alpskem svetu. Kančno je v rabi že neposredna obramba zgradb, železnic, cest. Tu pridejo v poštev lomiplazi raznih vrst, najsolidnejše pa so seveda galerije in predori. V novejšem času si moderne alpske ceste brez te absolutne varnosti že skoraj ne moremo misliti.

Ne smemo pa pozabiti pozitivne obrambe, to je pogozdovanja, ki je naravno in perspektivno sredstvo. Pogozdovanje mora biti izdatno, doseči mora nekdanjo gozdno površino in postaviti gozdno mejo nad sedanjost. Če bo gozd dobil večjo moč na ograjenih pobočjih, kmalu ne bodo več potrebne umetne naprave. Potem se bo treba braniti pred plazovi samo v neopraslem svetu pečevja in drni. To pa seveda ne gre čez noč, ampak je potreben čas. Če je v naravi ravno-vestje porušeno, ga ni mogoče na hitro vzpostaviti, regenerirati rast, kjer je prestalo. Z moderno znanostjo in tehniko pa bo to vendarle možno narediti prej, kot pa smo mislili pred nekaj leti.

Literaturo o plazovih in o vsej problematiki, ki je v zvezi z njo, najdemo v letnih poročilih inštituta na Weissfluhjochu 1939–1963, mnogo je navedene tudi v delu H. Frutigerja, člana švicarske inšpekcije za gozdarstvo, lavstvo in ribištvo.

YVETTE VAUCHER, ženevska plezalka, je preplezala popularno Sentinelle Rouge v Brenvi, znanem montblanskem pobočju. Pred njo sta preplezali smer že Loulou Boulaz, gotova ena najuspešnejših alpinistk vseh časov, in Erika Stagni.

ČEHOSLOVAŠKA EKSPEDICIJA V HINDUKUŠ 1965 je v letu 1966 uredila bogato gradivo, ki ga je prinesla iz Afganistana. Mnoga alpinistična glasila priznavajo tej ekspediciji vse vrste odlike, ki so pogoj za uspeh: brezhibna organizacija, trden delovni program, spretno vodstvo, fizično in moralno sposobnost. Udeležence poznamo. Vodil je ekspedicijo ing. Vladimír Šedivý, člani so bili Rudolf Antoniček, Ivan Gálffy, Miroslav Jaskovsky, Rado-van Kuchár, Miloš Matras, Josef Psotka, Ivan Urbanovič, Bedřich Rogar (filmar), Jan Červinka (filmar), Vilém Heckel (fotograf), Jaro-mír Wolf (zdravnik), Milan Daniel (biolog). Od Kabula dalje sta ekspedicijo spremljala Sarvar in Ekram. Ekspedicija je delala na področju, kjer je prvi raziskoval prof. C. A. Pinelli z ekspedicijo »Oxus 63«, torej v dolini Išmara, ime, ki so ga Čehi slišali kot Išmurh. Čehi so prišli kot prvi na sedem šeststisočakov in deset pettisočakov in dolino geografsko preiskali. Ovrgli so italijansko domnevo, da obstoji zveza med dolino Khandut in Išmurh. Področje so tudi biološko podrobno raziskali, poleg tega pa prinesli s seboj tak foto-

grofski plen, s kakršnim se lahko postavi le redka ekspedicija. V. Heckel je gotovo fotograf, kakršnega doslej ni imela s seboj nobena ekspedicija po vojni.

Ekspedicija je delala v skupini Čop-Dara med vrhom Hevadom (6849 m) in skupino Lunkho, v območju ledenikov Lunkho in Uparisina.

Iz Kabula je ekspedicija odšla z avtomobili po cesti, ki so jo leta 1963 zgradili v dolini Wakhan do kraja Išmurh, 15 km od Khanduta, obsevnega središča za Wakhan. Nato so v dveh dneh z 20 konji in 40 nosači spravili pratež v bazo na moreni ledenika Išmurh (3700 m). Od tu so v raznih navezah splezali na naslednje vrhove: koto 5480 m, Akademija (5150 metrov), Anašah (5290 m), Spartakiada (5030 m), Dand (5179 m), Mina severni vrh (6380 m), Uparisina zahodni vrh (6050 m), Bohemia (5160 m), Ariana (5990 m), Hevad (6849 m), Markazi (5900 m), vrh (5401 m), Barfi (6090 m), James (6210 m), vrh 5962 m, Kala Pandža (6328 m), Uparisina — vzhodni vrh (6260 m).

Vse vzpone so opravili od 27. julija do 28. avgusta. 7. septembra so se vrnili v Kabul. Vprašanje je, kdaj bo prišlo v teh krajih do nove ekspedicije. Poljaki so leta 1966 s svojo četrto ekspedicijo v Hindukuš ostali v dolini Qazi — Del, kjer so zabeležili svoje prve uspehe v Hindukušu.

KAVKAZ postaja za avstrijske alpiniste vedno bližji. Športna sekcija avstrijsko-sovjetske družbe se že nekaj let posveča recipročni izmenjavi alpinistov. Leta 1967 so prišli na vrsto člani NF (Prijatelji prirode) in ena naveza ÖAC (Österreichischer Alpenclub). Leta 1968 je rezerviran za ÖTK (Österr. Touristenclub). Poleg alpinistične izmenjave pa je že letos omogočena tudi turistična nastanitve v Iktolu pod Elbrusom. Iz dunajskega letališča Schwechata do Mineralnih vod ni daleč. Vožnja in desetdnevni polni aranžma stane 6950 šilingov.

PODZEMELJSKO EKSPEDICIJO v Dachsteinsko jamo pripravljajo avstrijski speleologi. Doslej so preiskali 17,7 km te jame, niso pa še ugotovili, koliko je še nepreiskane. In ekspedicija bo štela 70 mož, med njimi geologe, hidrologe, geomorfologe, botanike, zoologe in meteorologe. Med drugim upajo, da bodo našli slepega jamskega psevdoskorpiona, ki so ga leta 1961 odkrili v Totengebirge. Doslej so v Dachsteinu zabeležili le slepega brzca

(Arctaphaenops angulipennis) in razne jamske pajke. V načrtu imajo sestop v »Orjaška brezna« (Riesenkluft), 300 m globoko po rovu, kar jim bo odprlo verjetno nov svet dachsteinskega podzemlja in njegovega vodnega sistema. Ekspedicija bo imela tudi reševalne vaje in samoreševanje z natančno izdelanim alarmnim sistemom.

GOETHE je, kakor smo že v tej rubriki nekajkrat poročali, večkrat poteval po Alpah. Njegovi biografi vedo povedati, da je na teh gorskih poteh nosil Wertherjev frak in rumene hlače. De Saussure se je pri vzponu na Mt. Blanc leta 1787 potil v suknji do peti. H. M. Atkins, ki je leta 1857 prišel na Mt. Blanc, pa je nosil na sebi dva para prtenih hlač, dva jopiča, suknjo, preko nje še krilo, okoli vratu si je ovezel tri rute, na glavo povezal slamenik z zeleno kapuco, imel pa je tudi naočnike in še tančico zoper sonce. De Saussure so na Mt. Blanc nosili tudi posteljo.

VOŽNJA PO DONAVI od Passaua do Železnih vrat in Črnega morja je gotovo za ljubitelje narave in potovanja užitek svoje vrste. Od leta 1939 jih avstrijska DDSG (Donau Dampfschiffahrts-Gesellschaft) ni prejemala vse do lani, ko je splovila motorna ladja »Teodor Körner«. Ladja plove navzdol z brzino 25 do 28 km na uro, navzgor pa z brzino 13 km, potovanje torej, ki omogoča popotniku, da se osvobodi moderne naglice in se do sata nagleda obeh bregov. DDSG ima razumevanje za planince in daje vsem članom VAVÖ (strešna planinska organizacija v Avstriji) 25 % popusta na ladji. Posebna vožnja od Passaua do Suline v donavski delti je trajala 12 dni in je stala z vsem aranžmanom 6760 do 8850 šilingov, vize, izlete in pijačo so računali posebej.

140 PLANINSKIH KOČ ima CAS, švicarski alpinistični klub. Vse stoje v švicarskem visokogorstvu in se podrejajo hišnemu redu, ki ga potrjuje skupščina CAS, vsaka tri leta izvoljeni CC (centralni komite) pa jih nadzira. Vse koče so izhodiščne točke za vzpone na vrhove, ne zavetišča za potnike in letovišče. Samo izjemoma so odprte vse leto. Postelj večji del nimajo, le pograda. Tradicionalne koče le ob koncu tedna ali po posebnem naročilu oskrbuje oskrbnik. Če ga ni, si obiskovalci sami kuhajo, kar premorejo in prinesajo s seboj. Če kuha oskrbnik, ima pravico zaračunati. V zelo obiskovanih področjih so tudi ve-

like koče, ki so v sezoni stalno odprte in imajo na razpolago preproste jedi in pijače, nekatere dajejo tudi polni penzion. Kuhanje na prinesenih kuhalnikih ponavadi ni dovoljeno, le redke koče imajo zato prirejene posebne prostore.

Koče po hišnem redu smejo uporabljati bolni in poškodovani, dalje člani CAS, njihove žene in otroci pod 20 let, člani mladinske organizacije CAS in ženskega švicarskega alpskega kluba ter člani planinskih organizacij z vzajemno pravico, šele nato ostali obiskovalci. Tisti, ki nameravajo prihodnji dan na turo, imajo v svoji skupini prednost. Za člane znaša prenočnina 2,50 šfr., za nečlane 5,50 šfr. Zraven je treba plačati še takso za drva, 2 do 4 šfr., nekatere koče imajo dodatek na razsvetljavo, če pa je navzoč oskrbnik, še dodatek zanj, ali pa je obvezna skromna napitnina. Oskrbnik kasira te takse na blok. Če oskrbnika ni, se plačuje na pošto čekovni račun planinske sekcije, lastnice koče, lahko pa se odda denar tudi v nabiralnik. Vsak obiskovalec se mora pri vstopu vpisati v knjigo obiskovalcev, vpisati mora tudi takse, ki jih bo plačal in kako. Obvezno je vpisati cilj ture. Če je skupina večja od 6 oseb, je dolžnost vodje skupine, da obvesti področno planinsko sekcijo. To je važno posebno v sezoni, ker sekcija sporoči, če je še prostor. Velike skupine ob koncu tedna in ob praznikih niso zaželeno.

Seznam koč z vsemi podatki izide vsako leto v biltenu »Les Alpes« in ga centralni sekretariat v primeru potrebe daje zastopni. Na razpolago so seveda razne vrste vodniki in zemljevidi, vse je možno naročiti na naslov: CAS, 8702, Zollikon ZH.

Če primerjamo te podatke z režimom v naših kočah, lahko ugotovimo velike razlike.

KORZIKA hoče postati velik turistični center v Sredozemlju in pri tem lahko računa tudi na planinske obiskovalce. S Francijo se je povezala z najhitrejšo ladjo, ki sprejme 1000 potnikov in 250 avtomobilov. Imenuje se »Ekspress Napoleon«.

ADAM SKOCZYLAS, poljski olimpijec, je lani umrl po težki bolezni. Bil je tudi velik alpinist in planinski publicist. Napisal je tri knjige, zadnja o Nepalju je izšla po njegovi smrti. Ena od knjig je izšla tudi v nemškem, francoskem in angleškem prevodu.

to

PD BLEJ je zborovalo 8. 3. 1967. V letu 1966/67 ga je vodil predsednik tov. Branko Bijol. Uspelo mu je, da je speljal društvo na pravi tir, čeprav je odboru jemalo veliko časa in truda vse, kar je bilo v zvezi s prodajo knjigovodskih poslov. Lepa postojanka v Lipanci je zdaj napol v zakupu, tako da se odboru ni bilo treba več toliko ukvarjati z gospodarskimi posli, ki so že tako bremenili društvo, odkar so se odkrile poneverbe, ki so skoro ogrozile obstoj društva. Gospodarski odsek je rabil dve leti, da je uredil stanje sredstev, inventarja, upnikov itd. Tov. Slivniku, ki je vse to opravil, gre priznanje. Kočo na Lipanci so oktobra 1966 zaprli in jo 20. aprila 1967 odprli, zakup pa je sklenila prejšnja oskrbnica. »Murko« so oddali v zakup za dobo 5 let za letno zakupnino 28 290 N din, društvo pa prejema redne dohodke tudi iz najemnine za lokal, kjer je bila včasih mesnica. Gospodarski odsek je vodil tov. Gogala. Finančno poročila je podal tov. Kramarič. V ilustracijo, v kakšnih razmerah je sedanjí odbor prevzel odgovornost za društvo, naj povemo, da značajo terjatve napram trem privatnim osebam preko 5 milijonov S din. Odbor stoji torej pred težavno nalogo, kako društvo spet narediti likvidno, težko pa je delati red v finančni za več let nazaj. Sicer pa manjka društvu le 3 milijone S din, da bi spet normalno zaživel. Odbor upa, da bo oživel tudi mladinski odsek, ki je bil nekoč na Bledu tako močan.

Sanacija PD Bled je pomemben dogodek za naše planinstvo. Vsa čast odbornikom, ki so jo deloma že izvedli, in vsem, ki so na tem občnem zboru prevzeli dolžnost, da jo bodo izpeljali do konca. Za predsednika je bil izvoljen tov. Anton Kržišnik, podpredsednik je tov. Viktor Pogačar, tajnik tov. Maks Slivnik, blagajnik tov. Branko Bijol, gospodarstvo vodi Alojz Gogala, gospodarja Lipance in Straže sta tov. Knaflc in Pogačar, vodstvo MO tov. Majda Gracelj, propaganda Mirko Stare, markacije pa Silvo Jurman.

to

PD ORMOŽ je zborovalo 21. 1. t. i. v ormoškem gradu in to šestič po svoji ustanovitvi. Ima 37 odraslih članov, 17 mladincev in 8 pionirjev, torej običuten padec v številu članstva. Vzrok, ki jih društvo navaja so: povlčenje članarine, preselitve, premajhna delavnost odbora. Kljub temu so priredili 26 izletov v Julijske in Savinjske Ape, na Pohorje in Kozjak, Boč in Ravno goro

in drugam. Skupaj so preživeli v gorah 516 dni, na vsakega udeleženca pridejo trije dnevi. Posebno priznanje gre mladincema tov. Ivanki Delovič in in Marku Mešku za delo v MO. Društvo bo v prihodnje imelo svoje skupine v Lahoncih pri Miklavžu, v Središču, v Veliki Nedelji in v Ormožu. 36 % članstva je naročenega na PV, pač redke dosežek!

to

PD »KUM« TRBOVLJE. Društvu je uspelo dograditi cesto od Lipčevih travnikov do vrha Kuma. Da je članstvo padlo, je pripisati prav tako premajhni propagandi kot zvišani članarini.

Vidna je bilo delo MO, ki je samostojno organiziral izlet na Triglav. Za propagando zasavskega planinstva čutiljo potrebo po novi izdaji vodnika po zasavskih hribovih, v katerem bi bila opisana vsa zasavska pota, njih domovi in zanimivosti.

V PD je včlanjenih 217 članov, od tega 232 članov, 16 mladincev in 28 pionirjev. V poslovnem prometu knjiži društvo 1796,17 din izgube, čeprav je število obiskov v postojanki poraslo od 3717 v l. 1965 na 3912 gostov v l. 1966.

Na postojanki so bila v letu 1966 opravljena naslednja dela: popravili in očistili so vodnjak, na depandansi so vzdali okna, dom je dobil notranjo izolacijo, nabavili so nov inventar, uredili sanitarije in kapnico. Za novega predsednika so izvolili tov. Roberta Ražaja.

T. Strojín

PD MARIBOR je sklicalo občni zbor 31. 3. t. i. v klubu prosvetnih delavcev. Poročilo o široki dejavnosti društva je podal predsednik ing. Ivan Juvan. Društvo je v glavnem obdržalo članstvo, izgubilo je 89 mladincev in pionirjev. V l. 1966 je plačala članarino 2288 članov, od tega 626 mladincev in 235 pionirjev. Izletniški odsek je izvedel 40 izletov, 7 več kot jih je bilo v načrtu. Vsakega izleta se je udeležilo po 25 planincev. Cilji so bili: Kozjak, Pohorje, Peca, Golica, Uršlja gora, Julijske in Kamniške Alpe, Vrsno, Vrato, Visoke Tatire, Slavica Vrančič, Leopold Vostner, Marija in Ludvik Rozman so prehodili transverzalo. Vsak prvi in tretji petek v mesecu je društvo imelo predavanje z diapozitivi, predavali so prof. Ivan Sumljak, prof. Franc Vagelnik, Ivan Tušek, Vanč Potrč, Jože Balanc, ing. Metka Ozlmič, Lajze Hafner in prof. Janko Ravnik. AO je zabeležil 67 zimskih in letnih vzponov, ima pa

20 alpinistov. MO je že nekaj let v krizi. Da bi jo društvo rešilo, je priredilo na šolah 17 predavanj, ki jih je poslušalo 2220 mladincev, predaval je požrtvovalni prof. Ivan Sumljak, za njim pa za 700 mladincev na 6 predavanjih tov. Šoštarčič, ki vzorno vodi odsek za varstvo narave. Markacijski odsek je na novo markiral pot iz Dravograda na Ostrico–Pernica–Knop–Podlipje–Trl Kralje–Radlje in preko Sv. Janeza v Remšnik. Odsek za varstvo narave si prizadeva, da bi ves greben Pohorja postal narodni park.

Društvo posluje na skrajni meji rentabilnosti. Osební dohodki na kočah so nizki, hrana je cenena, komfort primeren. Mariborska kočja je imela 4089 N din pribitka, Zavarčev vrh 2674 N din izgube, Pesnik 2006 dohodka – dobička. Društvo je doseglo v l. 1966 v gospodarstvu pozitiven rezultat, povečala so se obratna sredstva, v njih je prosto formirani sklad amortizacije, tako da je bilo prigrisposodarjenega po odbitku vseh stroškov ca. 50 000 N din. Samo za dela na Ribniški koči pa bodo v letu 1967 rabili približno tlikinska sredstva, varjetno pa bo društvo morala najeti za njeno ureditev ca. 150 000 N din kredita.

to

PD MTT MARIBOR. Občni zbor se je vršil dne 2. 4. 1967 na Glažuti. Navzoči so ugotovili 25 % padec članstva zaradi zvišane članarine, UO je imel v tem času 9 sej. Izletniški odsek je organiziral pri udeležbi 487 članov 18 izletov, ob povprečni udeležbi 27 članov na izlet. Izlete vodi 10 moških in 4 ženski planinski vodniki. V septembru lani je društvo izvedlo že tradicionalen »Pohod čez Pohorje«. Slovenska planinska transverzala je prehodila 17 članov, isto število tudi zasavske planinske pot. Mladinski odsek se še vedno bori z organizacijskimi težavami. Vzrok je pomanjkanje vodstvenega kadra. Doslej so priredili 10 izletov, planinsko predavanje in dosegli 5. mesto na orientacijskem tečaju na Tuzlovem vrhu. Markacisti so zaznamovali pot od žičnice čez razgledni stolp do Glažute ter pot od žičnice mimo Mariborske kočje ter pot Glažuta–Ruše. V diskusiji na občnem zboru so bili mnjenja, da je kombi premalo izkoriščen za izletništvo. Povezava med obrati ni zadovoljiva, kar se je poznalo tudi pri udalžbi na izletih. Članstvo v PD je bilo odvisno od agilnosti poverjenikov v obratih. Ugotovili so premajhen odstotek mladine na izletih.

T. S.

PD Ljutomer je imelo občni zbor 6. aprila. Dolgoletni predsednik tov. Avgust Loparnik je v svojem poročilu poudaril pomen planinstva za turizem in kulturo. Ljutomerski planinci so združili udarec, ki ga je vsem prizadela ukinitvev popustov, toliko bolj pereče pa je to za vzhodna Slovenijo, ki je daleč od Alp. Ukvarjajo se z mislijo, da ustanove v društvu sekcijo voznikov, ki bi proti primerni adskodnini omogočali potovanje na zahtevnejše gorske vzpone. V preteklem letu so Ljutomerski pionirji obiskali Uršlje gore, Logarsko dolino, Vršič in Trento, vsega 253 mladih planincev. Peš so šli v Železno dver in v Jeruzalem.

Po 6 do 8 članov je opravilo 11 vzponov na Kravec, Veliko planino, Kalški greben, Slavniki, Triglav, Zelenica in na Pohorje. V Cezanjčevih dela na šoli planinska skupina z 38 člani. Tov. Stane Beg je na raznih šolah imel štiri predavanja z lastnimi diapozitivi. Za mladino požrtvovalno skrbe tov. Milka Galenka, na posebni šoli tov. Greta Čučulovič, v Cezanjčevih tov. Zalika Puconja.

PD Laško je zborovalo 14. aprila t. l. Število članov je nekoliko padlo, pri članih od 520 na 452, pri mladincih od 60 na 45, pri pionirjih od 128 na 28, kar gotovo ni samo posledica članarine. Društvo ne uživa dovolj podpore ne od občinske skupščine ne od gospodarskih organizacij, le rudnik Laško jim je segel pod pazduho s 110 000 S din, deloma tudi komunalno podjetje. Mnogo skrbi ima društvo s postojanko na Šmohorju, tako zaradi vzdrževanja kot zaradi oskrbniškega režima. Cesta do doma še ni speljana, kar pa je že narejene, ni najbolj vzdrževana. V poročilu predsednika stoji štritev, da od postojanke neposredno zavisi obstoj društva. To seveda drži samo deloma, čeprav je res, da planinska postojanka s svojimi zahtevami in svojimi uspehi in neuspehi nedvomno vpliva na društveno aktivnost. Promet je znašal 8 181 779 S din. Odbor stoji pred vprašanjem, kako urediti oskrbnišvo in izrabo ekonomije, da bi bil dohodek večji in stalnejši, pa tudi pred nalogo, da dom popularizira, kakor zasluzi; zaradi lepih pristopov iz žalske strani, s Tremerja, z Laškega in iz Rečice. Mladinski odsek se je udeleževal vseh mladinskih prireditvev in je pomagal odboru pri delu na postojanki. Na orientacijskem tekmovanju na Korošici jim je za las ušlo prvo mesto. MO PD Laško res zasluži priznanje.

Za novega predsednika je občni zbor izbral tov. Stanka Kolška, dosedanjega načelnika MO. Dosedanji predsednici tov. Alenki Križnik se je občni zbor zahvalil za njeno požrtvovalno delo.

PD Rimske toplice je na občnem zboru 22. aprila t. l. bilo 68 članov. Iz poročil je razvidno, da je društvo mnogo naredilo za napredek planinstva. Priredili so dve predavanji, več izletov, med drugim tudi na Triglav in Peco. Članstvo je kljub temu padlo, pravijo, da zaradi članarine. Če je samo zato, ne bo težko popraviti. Občina in SZDL društva nista podprli, živelo je od dohodka, ki ga je ustvarilo skromno zavetišče na Kopitniku. Tu so opravili 3400 prostovoljnih ur, da so uredili gostinski prostor in zavetišče oskrbovali in upravljali. Postojanka se je močno uveljavila, saj je Kopitnik izredno lepa izletniška točka, znana po planinskem cvetju. Garska stroža ima in bo imela tudi še veliko dela. Društvo sta pri njegovem marljivem delu podprla Lovsko društvo Dol pri Hrastrniku in Uprava vojaškega zdravilišča. Društvo je imelo 166 članov, 68 mladincev in 57 pionirjev. Napram letu 1965 je število padlo za 18 %. Zavetišče na Kopitniku je dobro gospodarilo, dohodkov je bilo S din 4 362 000, izdatkov pa 3 310 000, tako da je skromna postojanka sklenila poslovno leto z lepim saldom. Sama s prostovoljnimi delom so prigarali 1 102 000 S din.

PD Vrhnik je zborovalo 2. aprila t. l. v domu na Planini pri razglednem stolpu. Je eno od društev, ki je po številu članstva naraslo — kljub neugodnim splošnim okoliščinam in to predvsem pri mladini, kar je zlasti važno. Pridobili so tudi 11 novih naročnikov PV, čeprav se je naročnina, žal, morala dvigniti za 100 %. Skupaj je na Vrhniku 46 naročnikov.

Sicer pa se je društvo močno posvetilo gradnji svojega doma na Planini. Pri tem so se mnogi odlikovali s prostovoljnimi delom, podprla pa sta društvo občinska skupščina in Kovinarsko podjetje Vrhnik. Zelo je bil delaven MO. Usmerjal je delo planinskih skupin na obeh šolah, priredil več izletov in spet uspešno opravil glavno akcijo — tabor v Krcici od 10. do 19. avgusta 1966 s 70 udeleženci, odkoder so mladinci naredili več upoštevanja vrednih tur. Na obeh šolah dela osnovna planinska šola, v kateri mladina spoznava zgodovino planinstva, nauk o orientaciji, favni, flori, prvi pomoči in opreml,

skratka osnove tega, kar mora mlad planinec vedeti, preden nastopi pot v gore. Občni zbor je obravnaval tudi AO v skrbi, da bi se ne osamili in ločili od društva in posebej od MO. Zastopnik zaslužnega »Drena«, tov. Ivan Michler, ki živi na Vrhniku, je pravilno predlagal, naj se AO čimbolj stne s PD. V bistvu so to modro besedo podprli tudi zastopniki APD, ing. T. Banovec in prof. F. Pengal.

PD Bohinjska Bistrica se je zbralo na občnem zboru 30. 3. t. l. Gospodarsko delo društva je posvečeno Koči dr. Janca Mencingerja na Ravneh. Sklenili so, da se bodo pogovorili s Transturistom Škofja Loka, ki bo gradil žičnico na Kablo mimo te koč, da bi poskrbel za dograditev. Za ureditev sveta okoli koč se zanimata tudi železniški TT biro in domači smučarski klub. Društvo ima skupaj 529 članov, od tega 93 mladincev in 136 pionirjev. Kljub temu ugotavljajo, da mladinski adsek ni delaven.

Razmišljajo o tem, da bi na Ravharski planini zgradili novo koč na temeljih Malnarjeve koč. Tam okoli so lepi smučarski tereni.

PD Radovljica je sklicala občni zbor 26. 2. t. l. Skrbi za štiri postojanke, ima pa tudi mladinski, alpinistični, markacijski, pa propagandni odsek, adsek za varstvo narave GS in GRS. Šteje 705 odraslih članov, 148 mladincev in 187 pionirjev. Lani je društvo izgubilo 270 članov, 162 odraslih in 106 mladincev, največ zaradi članarine oz. zaradi dosedanjega načina pri pobiranju članarine. Če se bo ta prilagodil novemu položaju, bo število članstva kmalu večje.

V preteklem letu so odprli novo postojanko na Goški ravni na Jelovici, svojo četrto koč. Pogačnikov dom (2052 m) je imel adličen obisk, značilno je zanjo, da jo radi obiskujejo tuji. Uspehu koč je največ pripomogel popularni oskrbnik Poljanec ob pomoči gospodarja Ježka. Valvazorjev dom pod Stolem je odprt od 1. maja do konca septembra. Lani se je zaradi sproščenega obmejnega prometa obisk zelo povečal, deloma pa tudi zaradi gradnje Prešernovega doma na Stolu. Roblekov dom na Bagunjski je bil lani slabše obiskan zaradi slabega vremena, pa tudi zaradi slabe oskrbe. V koč so vložili precejšnja sredstva. Kočo na Goški ravni je društvu dodelila v upravljanje občinska

skupščina. Društvo jo je adaptiralo ter pri tem opravilo mnogo prastavoljnih delovnih ur. Odprta je bila koča 6. maja 1966. Vse koče so zaključile poslovno dobo z dobičkom.

Propagandni odsek je skrbel za reklamno omarico in priredil izlet v Dolomite. GS ima 70 gorskih stražarjev, mladincev, lovcev in planincev.

PD Radeče je polegalo obračun za l. 1966 3. 3. t. l. v gostilni »Jordan«. Ugotavljali so, da so se premalo posvečali mladini, da je število padlo predvsem zaradi tega, ne pa zaradi višje članarine. Precej je padlo tudi število naročnikov PV. Markacisti tožijo, da imajo premalo kadra, ker morajo skrbeti za področje okoli Prehodavcev in v Zasavju. Koča na Prehodavcih je zahtevna, saj je 8 mesecev na leto pod snegom. Potrebno bi bilo povečanje, na kar pa ne mislijo, ker ni sredstev, o rentabilnosti pa je tudi težko govoriti. Da je tako dobro oskrbovana, gre zasluga Papirnici Radeče in predsedniku Kozelju. Vedno več je izletnikov na zavetišču pri Lavrencu in na Gašparjevi koči, za katere skrbijo planinci iz Zidanega mosta.

Društvo je v 16 letih svojega delovanja zabeležilo lep razvoj, društvena bilanca izkazuje aktivno stanje, ne sicer velik dobiček, zato pa velik promet, nov inventar in povečano društveno delavnost. Ima poseben značaj, saj skrbi za sredogorsko Zasavje in ima eno najbolj odmaknjenih koč na Prehodavcih.

Društvo šteje 15 članov, 45 mladincev in 19 plinirjev. Število članov je namram l. 1966 padlo za 43.

PD Vipava je ob navzočnosti 12 članov – 60 pa jih je bila vabilnih – zborovalo 15. II. t. l. Po l. 1963, ko se je vršil zadnji občni zbor, je to društvo skoro prenehalo z delom. Tajnik je nosil tudi bremena predsednika, ostale funkcije pa sploh niso bile razdeljene, ker odborniki niso imeli volje ali pa jih ni bilo, ker so bili med tem premeščeni. Od 54 članov v l. 1963 jih je ostalo v Vipavi le še 36. Članarina za leto 1964, 1965 in 1966 ni bila pobrana. Izgubili so tudi vsako zvezo s šolskim planinskim aktivom. Le gospodar tov. Ciril Škrapij je vzorno skrbel za postojanko na Nanosu, tudi blagajna je bila ves čas v redu. Delo je opravil tudi markacist tov. Ciril Božič. Odbor je reševal položaj s predlogom, da se društvo priključi PD Ajdovščina ali PD Postojna. Na obnem zboru pa je prišla do izraza misel, da likvidacija PD Vipava ni utemeljena, da bi bilo škoda prekiniti dolgoletno vipavsko planinsko tradicijo in da to ne bi bilo prav tudi zaradi redkih odbornikov, ki so kljub večletnemu mrtvili dobro poslovali.

Vse kaže, da so navzoči odborniki in člani zagrabili krmilo v zadnjem trenutku in da bo PV Vipava spet zaživele. Predsedstvo je prevzel tov. Marjan Rodman.

PD Jesenice je imelo občni zbor 29. 3. t. l. v Delavskem domu. Društvo

obstaja že 64 let. V preteklem letu je imelo 1399 članov, nekaj manj kot leta 1965. Ima zelo delaven AO in MO, pomembno pa je tudi kot gospodarski in turistični činitelj na Vršču, kjer so doslej v svoji postojanki v l. 1966 že 66 milijonov S din prometa, skoraj dvakrat toliko kot leto poprej. Gospodarski odsek je imel seveda polne roke dela z oskrbovanjem in z gradnjo novega doma pa tudi z vzdrževanjem Erjavčeve koč in koč pri izviru Soče. Na Erjavčevi koči dela spet tov. Kristina Vehar, ki ji pravijo vršiška mama in je znana širom po Sloveniji in državi. Sicer pa so imeli s personalom velike težave. AO ima 69 članov in pripravnikov. Vodi ažurno kroniko od osvoboditve do danes, ima redne sestanke s predavanji, dobro propagando v radiu, poročila v PV in trden delovni program, zgled drugim AO, predvsem pa velik »učinek« v vzponih, saj so zabeležili 343 letnih in 47 zimskih vzponov, od tega 47 V in 38 VI stopnje. Med vzponi je 6 letnih in 2 zimski prvenstvena vzpona. V oskrbi imajo štiri blavke, koč v Martuljku, koč pod Špičko in Zavetišče na Zapadnem Voglu, v katerega so vložili blizu 8 milijonov S din. Torej AO, ki se s svojim delom vključuje tudi v gospodarski planinski sektor in je tako še močnejši. Člani AO sodelujejo tudi v delovnih akcijah na kočah, za katere skrbi UO PD. Jeseniški AO v resnici lahko s ponosom gleda na opravljeno delo in posebej na delo, ki ga je zanj opravil tov. Janez Krušič.

to

Od 11. do 14. oktobra bo v Milanu pod pokroviteljstvom ministrstva za turizem že osmi mednarodni festival turističnega filma, nekaj turistični pendant k trentslemu planinskemu festivalu. Festival ima namen, da ugotovi in poudari vlogo filma pri razvoju mednarodnega turizma. Lahko se ga udeleže filmska podjetja, poklicni in amaterski filmarji in organizacije. Poslane filme bo za program izbrala posebna komisija. V pošteb pridejo 8, 16 in 35 mm filmi. Žirija sestavljajo žurnalisti in filmski kritiki.

Filme je treba poslati na naslov:

Segretario del Festival del Film Turistico presso
Primi Piani Via Brera 16 – Milano.

Za 8 mm filme znaša taksa po 3000 lir za film, za 16 mm amaterski film 5000 lir, za profesionalni film 30 000 lir. Sekretariat v Milanu ima telefonsko številko 803294 in ga je možno doklicati od 10. do 12. in od 16. do 18. ure.

FILME JE TREBA POSLATI DO 23. SETTEMBRA 1967.

Filmi morajo biti tehnično dovršeni, sposobni za projekcijo. Konkurenti morajo javiti, katere zvočno sredstvo so rabili. Na vsakem filmu mora biti napisan naslov, ime avtorja, projekcijska kadenca in zvočni sistem ter vsi potrebni tehnični podatki.

Poslane filme bo žirija s priporočeno pošto vrnila konkurentom.

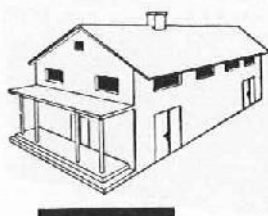
VIII. MEDNARODNI FESTIVAL TURISTIČNEGA FILMA V MILANU

GRADBENO PODJETJE

O B N O V A

I Z O L A

Telefon 42-44, 41-17

IZVAJA:

STROKOVNO IN PO KONKURENČNIH CENAH
VSA GRADBENA DELA
IN GRADBENO OBRTHNIŠKA DELA
SOLIDNO IN KVALITETNO

PRIPOROČA SE ZA NAROČILA
GRADBENIH DEL
OB SLOVENSKI OBALI

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KLISARNA

izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih klishejev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno opremljenih del

ŠTAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov pečatov in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah in barvnih folijah

Tiskarna
„Jože Moškrič“

LJUBLJANA

Nazorjeva 6 — Telefon 21-296

EMO CELJE

EMAILIRNICA
METALNA INDUSTRIJA
ORODJARNA

SOBNA PEČ NA OLJE EMO-5

- je izdelana iz kakovostne jeklene pločevine in prijetnih barv
- racionalno in enakomerno ogreva prostore, zrak pa ostaja svež
- ima zmogljivost 5000 kcal/h in porabi od 0,24 do 0,63 litra olja na uro

ZATO, ČE STE SE ODLOČILI

- da ne boste več čistili pepela
- in ne nosili kurjave po stopnicah
- pa manj brisali prah v stanovanju

POSVETITE POZORNOST LEPI OBLIKI,
PRIJETNIM BARVAM IN SPREJEMLJIVI
CENI SOBNE PEČI NA OLJE

EMO-5

VELEBLAGOVNICA

nama

v LJUBLJANI, Tomšičeva ulica 2

PLANINCI — IZLETNIKI

Ko se odpravljate v planine, preglejte opremo, da ne boste prišli v zadrego

vam nudi

na ŠPORTNEM ODDELKU V III. NADSTROPIJU TRGOVSKE HIŠE različne domače in uvožene potrebščine za gorski šport in izlete v planine

**VELIKA IZBIRA — UGODEN NAKUP
— NAKUP TUDI NA POTROŠNIŠKI
KREDIT**